



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

**'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden**

Dulm, F. van der

**Citation**

Dulm, F. van der. (2012, February 9). '*Zonder eigen gewinne en glorie*' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18470>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

# 8 India: de achilleshiel voor de Compagnie op Ceylon (tot het begin van de Brits-Franse oorlog in 1778)

## 8.1 Het subcontinent

Bij zijn aantreden als gouverneur kreeg Falck niet alleen te maken met de woelige gebeurtenissen in de Onderhorigheden, maar ook met het politieke gekrakeel op het gehele Indiase subcontinent. De nadruk lag daarbij voor hem op het zuiden. Hij zag het als zijn belangrijkste taak te voorkomen dat de grote Europese handelscompagnieën met hun landsbesturen en de Indiase vorsten intervierden op Ceylon of gebruik maakten van de strategische ligging van het eiland. Bij het optreden van de Indiase vorsten was hij alert of zij verwant of bevriend<sup>1</sup> waren met de koninklijke familie van Kandy.

De grootste bedreiging kwam van de Britse economische aspiraties in Voor-Indië die in de tweede helft van de achttiende eeuw mede gepaard gingen met territoriale groei.<sup>2</sup> Daarnaast trachtten de Fransen het verloren terrein samen met een aantal krachtige inlandse vorsten terug te winnen.

De Hoge Regering zag als enig antwoord hierop het bewaren van ‘strikte neutraliteit’ tegenover alle partijen hetgeen overeen kwam met de algemene politieke beleidslijn van de Republiek. Hiermee dacht zij haar handelsbelangen en bezittingen in Voor-Indië veilig te kunnen stellen. Falck en zijn regering waren uiteraard hetzelfde doel toegedaan, maar hadden een andere strategie voor ogen. Hun bemoeienis met India ging verder dan de formele bestuurlijke zorg en het in goede banen leiden van de handel in de Onderhorigheden. Hier toe behoorde slechts aan de ‘kuste van Madura’ de hoofdvestiging Tuticorin met zeven ondergeschikte factorijen en loges tegenover Ceylon. Dit zuidelijkste deel van Zuid-India viel onder de nawab van Madura dat ook wel Maduria of Madure werd genoemd. Het was onderverdeeld in een aantal regentschappen onder een landregent. In 1751 had Muhammad Ali,<sup>3</sup>

1 NA, Collectie Hope inv. nr. 72, Resolutie Secrete Raad, 28 november 1765; bespreking brief commandeur Malabar Pieter Haksteen met als bijlage een vertaling van een Malabarse ola van de Moor Oemanae Cattan aan de Compagniestolk te Negapatnam; hieruit bleek dat koning van Kandy grote bedragen had betaald voor een aantal Malabaarse contacten.

2 Als variant op de uitspraak van Van Goor, die opmerkt dat ‘de grootste bedreiging kwam van de Britse en Franse economische aspiraties, die waren geënt op fysieke kracht en territoriaal bezit’ (Van Goor, *Koloniën*, 12); ondanks de krachtige concurrentie van de Fransen vanuit Pondicherry was de bedreiging van de Britten vele malen groter.

3 Muhammad Ali Wallajah (Mohammed of Machmet Ali Khan Walajan; in de VOC-documenten meestal alleen aangeduid als Machmet Ali Khan) (1714-1795), zoon van de nawab van Arcot, Anwarruddin Muhammed Khan; was aan de macht gekomen na een opvolgingsstrijd met Husayn Rost Khan c.q. Chanda Shabib, schoonzoon van Drost Ali Khan, nawab van Arcot van 1732-1740, gedood in de slag van Amburt tegen de Maratten. De brute en krachtige Chanda Shabib wist in 1749 en in 1752 gesteund door de Fransen nawab te worden; kreeg via verraad het Rijk van Madura in handen;

nawab van Carnatic en Arcot zich het oppergezag over Madura toeëigend. Hij was door grote geldleningen volledig afhankelijk geraakt van de Britten.

De Compagnie had met name met de landregent van Ramnad te maken en had met hem een goede relatie opgebouwd die was bevestigd in een aantal verdragen. Zijn grondgebied grensde aan de meeste vestigingen in de Onderhorigheden. De Compagnie betaalde een pacht voor het gebruik van de gronden in de benedenlanden, die grensden aan de vestigingen; dit werd door de landregent beschouwd als tribuut. In dit gebied werd ondermeer kardemom verbouwd. Ramnad omvatte verder de belangrijke strategische landengte van Madura en het aangrenzende eiland Pambe met daarop de hoofdstad Ramesvaram en een fort. Dit eiland was van groot strategisch belang voor de Compagnie omdat het de doorvaart van zuid naar noord en andersom beheerste.<sup>4</sup>

Als geheimschrijver van Gouverneur-Generaal Mossel was Falck reeds veelvuldig geconfronteerd met de ontwikkelingen in Zuid-India. Hoewel Mossel India niet in zijn portefeuille had als aandachtsgebied in de Hoge Regering, bleef het zijn belangstelling houden door zijn verblijf in Negapatnam als gouverneur van de Coromandel tussen 1738 en 1743. Hij had zich tegenover de radja van Tanjore krachtig geweed. Hij zag zeer goed het gevaar van de groeiende macht van de andere grote Europese compagnieën, met name van de EIC. Zowel de belangen van de Compagnie als zijn eigen belang hield hij daarbij goed in de gaten. De militaire middelen die hem en zijn tijdgenoten ter beschikking stonden tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog, 1740-1748, waren niet voorhanden. Coolhaas legt hiervoor de schuld bij de machthebbers in Patria.<sup>5</sup>

Falck kreeg naast inzage in de officiële briefwisseling veel informatie uit de eerste hand via zijn oom Johan Warnar Falck, equipagemeester te Surat en via zijn neef Otto in Bengalen. Hij zou zelf nimmer een voet op Indiase bodem zetten, in tegenstelling tot zijn voorganger Van Imhoff.

Het zou slechts enige maanden duren voordat Falck zich zowel met Ceylon als Zuid-India ging bezighouden. Een paar maanden na zijn aankomst in Colombo instrueerde hij de gouverneur van de Coromandel Pieter Haksteen die op de plaats zat waar de Gouverneur-Generaal hem oorspronkelijk voor had bestemd. Begin 1766 reageerde de jonge gouverneur voor de eerste maal op een verzoek om militaire ondersteuning<sup>6</sup> van Haksteen naar aanleiding van onlusten in de buurt van Negapatnam.<sup>7</sup>

werd door het leger van Tanjore gevangen genomen en vervolgens onthoofd. Hierop werd de sluwe en onvoorspelbare Muhammad Ali met steun van de Britten nabaw; 1765 ontslagen van zijn leenverhouding door de (Groot) Mogol. Hij kon als onafhankelijk heerser over de Carnatic aangesteld worden. 'There was nothing titanic about Mohammed Ali; his metier was longevity and devious intrigue, the only weapon of the weak against the strong' (Ramaswami, *Political History of the Carnati*, 46). Hij mocht de titel van So(e)uba dragen, een titel die behoorde bij een onderkoning (SLNA, inv. nr. 1/3247, Secrete Memorie Pieter Haksteen, commandeur Malabar, noot 3).

<sup>4</sup> Pambe of het huidige Pamban is gelegen aan de onderkant van Palk Bay c.q. Palkstraat. Het eiland Pamban ligt tegenover het schiereiland van Mannar (Ceylon), hier tussen bevinden zich een aantal kleine eilandjes die gezamenlijk de Adamsbrug vormen. Het eiland werd door de Compagnie ingenomen ter beveiliging van deze moeilijk te bevaren zeestraat tussen India en Ceylon (Wagenaar cs., *Van Imhoff op dienstreis*, 176 en 178).

<sup>5</sup> Nierstrasz, *Shadow of the Company*, 44; Coolhaas, 'Imhoff en Mossel', 54.

<sup>6</sup> NA, VOC inv. nr. 3175, Resolutie Secrete Raad, 4 april 1766.

<sup>7</sup> NA, VOC inv. nr. 3175, Resolutie Secrete Raad, 14 maart 1766.

De situatie die deze binnen en buiten de factorijen had aangetroffen, was zeer zorgelijk.<sup>8</sup> De kostbare en machtige fortificatiewerken waren sterk verwaarloosd en Franse Compagniestroepen waren even voor de komst van Haksteen op last van de Hoge Regering afgedankt. Welke aangelegenheid van het bestuur hij na zijn aankomst ook oppakte, er bleken altijd het geknoei en de hebzucht van Van Teylingen aan verbonden te zijn.<sup>9</sup>

Falck had formeel alleen gezag als gouverneur in de Onderhorigheden. Zijn pragmatische politieke strategie had hij uiteengezet in zijn notitie *Aanmerkingen op de Reflexien*.<sup>10</sup> Het is het belangrijkste beleidsdocument van Falck dat bewaard is gebleven. Hij gaf hierin zijn opvattingen over het bestuur, de militaire strategie, de commerciële aspecten en de samenleving op Ceylon en Onderhorigheden aan het begin van gouverneurschap. Hij zou deze als leidraad blijven hanteren gedurende zijn gehele bestuursperiode.

De *Reflexien* zelf zijn onvindbaar; er kan alleen gebruik gemaakt worden van zijn *Aanmerkingen*. Het merendeel van de inhoud van deze ‘papieren’ staat op zichzelf en lijkt niet direct een reactie op een opvatting van iemand anders of een directe verwijzing naar de onbekende *Reflexien*. Hij reageerde, in afwijking van het hiervoor gestelde, wel op het eerdergenoemde plan van de oud-gouverneur Schreuder om na een overwinning op de koning van Kandy het eiland te verdelen en ‘oostersche Kolonien’ te stichten.

Als extraordinaris raad en later als ordinaris raad stond hij hiërarchisch boven de hoogste gekwalificeerde Compagniesdienaren in India; dit zal, zonder dat daarover iets op papier is terug te vinden, een rol hebben gespeeld in de strakke hiërarchie binnen de Compagnie. Na zijn benoeming tot ordinaris raad was hij permanent lid van de Hoge Regering.

De belangstelling van de Republiek voor India dateerde uit de beginperiode van de Compagnie. Tussen 1602 en 1605 begon deze met verkenningen van de handelsmarkten langs de kusten van de Malabar en de Coromandel, waar haar eerste factorij in Masulipatnam werd gevestigd. In 1615 arriveerden de eerste VOC-schepen in Bengalen op zoek naar textiel. Dit was een uitstekend product gebleken voor de Intra-Aziatische handel. Na 1670 kwam er een enorme vraag vanuit de Europese markten.<sup>11</sup> Lijnwaden en andere textiel werden de belangrijkste handelsproducten uit India.

Het grootste deel van het Indiase subcontinent werd bij de komst van de Compagnie beheerst door het Mogol keizerrijk,<sup>12</sup> dat in 1526 uit het noordwesten, Kabul, was opgekomen en zich vestigde tot aan het koninkrijk Mysore in het uiterste zuiden. De keizer of Groot Mogol toonde zich bij de komst van de Europeanen genegen gunstige handelsprivileges te verlenen aan hun handelscompagnieën zonder zijn eigen positie uit handen te geven. De Portugezen waren hier als eersten aanwezig. Zij kregen het recht een handelspost in Goa te vestigen. Hier hadden zij nog niet met het Mogol Rijk te maken, maar met de onafhanke-

8 NA, Collectie Nederburgh inv. nr. 429, Memorie van Haksteen, ‘geweezen Gouverneur van Cormandel aan Zijn Successeur Reinier van Vlissingen nagelaaten’, 20 september 1771.

9 Gijsberti Hodenpijl, ‘De Gouverneurs van de Koromandel’; het garnizoen moest officieel 401 man bedragen; er waren er bij aankomst van Haksteen maar 179; Van Teylingen had het geld voor 181 soldaten in zijn eigen zak gestoken.

10 NA, Collectie Hope inv. nr. 33, Iman Willem Falck aan Thomas Hope, 12 november 1766; met bijlage *Aanmerkingen op de Reflexien*; ‘Papieren van den Ceylons Gouverneur Falk behorend tot zijn miss van 12 nber 1766’.

11 Jacobs, *Koopman in Azië*, 74.

12 Het Rijk zou formeel blijven bestaan tot en met de Indiase Mouterij in 1857. De keizers waren moslims, zij heersten over gebieden die overwegend Hindu waren.

lijke sultans van Gujarat en het Hindu Rijk van Vijayanagar. Deze traden in dezelfde lijn op als de Groot Mogol.<sup>13</sup>

Het centralistische gezag van de Groot Mogol omvatte geheel India met uitzondering van het Rijk van Mysore en het nog zuidelijker gelegen Travancore in het westen, Tanjore<sup>14</sup> en Madura in het oosten. Met de dood van de laatste Groot Mogol Aurageb in 1707 begon de ineenstorting van zijn Mogol Rijk. Tussen 1720 en 1740 maakten geleidelijk aan een groot aantal vazalstaatjes zich de facto los. Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw was het Rijk volledig gedesintegreerd en bepaalde een half dozijn krachtige inlandse vorsten met een Hindu of een Moslim achtergrond ieder zijn eigen koers. Zij waren veelal nawab, plaatsvervangers of onderkoningen van de Groot Mogol geweest. Als onafhankelijke radja's of sultans trachtten zij hun territoria te vergroten met hun veelal op Europese leest geschoeide legers, die waren getraind door officieren van de handelscompagnieën.<sup>15</sup> Een aantal van deze vorsten sloot verdragen met de handelscompagnieën, maar betwistte wel hun monopolistisch optreden en wist vaak met succes hun plaats in te nemen, hetgeen uiterst nadelige gevolgen had voor de uitvoer van de producten van handelscompagnieën.

De geopolitieke situatie in India zag er bij de komst van Falck als volgt uit: in het stroomgebied van de Ganges lagen de Britse vazalstaten Bengalen, Bihar en Oudh met daaronder de Confederatie van de Maratha's of Maratten geleid door de Peshwa met een verzameling oorlogszuchtige Hindu vorsten. Binnen dit gebied bevonden zich de steden Delhi in het noorden, Bombay of Mumbai en het sultanaat Gujarat met Surat in het westen. De Confederatie van de Maratha's was min of meer de opvolger van het Rijk van de Groot Mogol.

In het midden van India bevond zich de stad Hyderabad met daar omheen een uitgestrekt grondgebied onder een erfelijke *nizam*. Daarnaast lagen in Kanara de laatste Portugese nederzetting Goa, de stad Mangalore en de Franse vesting Mahé. Ten zuiden hiervan lag de streek die werd aangeduid als Karana aan de Malabarkust met vier belangrijke koninkrijken: Calicut, Kollattiri,<sup>16</sup> Cochin en Travancore. Al deze Rijken hadden een verdrag met de Compagnie. Meer naar binnen gelegen bevond zich het Rijk van Mysore en in de uiterst zuidelijke punt lagen de eerdergenoemde vorstendommen Madura en Tanjore. De zuidoostelijk kust werd aangeduid als de Coromandel en bestond uit de Carnatic met de centraal gelegen stad Arcot.<sup>17</sup> Binnen dit Rijk lag de stad Madras die uiteindelijk vast in handen kwam van de Britten als een van hun drie hoofdvestigingen. Aan de westkust was de Britse hoofdvestiging Bombay en in Bengalen de hoofdvestiging Calcutta. De Franse bezittingen

<sup>13</sup> Heestenmans, 'Warriors and Merchants', 43: 'The Mughals, like other inland rulers as for instance the Marathas, were keenly aware of the critical importance of trade and finance and this interest could not stop at the sea shore. They, therefore, had to and did make special arrangements to achieve control of coastal trading areas'.

<sup>14</sup> Thanjavur door de VOC en EIC Tanjore of Tanjoer genoemd. De algemene naamgeving is Tanjore. In de achttiende eeuw werd het Rijk bestuurd door radja's afkomstig uit een Maratten geslacht.

<sup>15</sup> Lloyd, *British Empire*, 103.

<sup>16</sup> Koshy, *Dutch power in Kerala, 131-140*; Kollattiri of Kolathari; meest noordelijk gelegen koninkrijk van de hoofdrijken in Kanara thans Kerala. De Compagnie kreeg in 1663 vrijheid handel te drijven en legde in Cannanore een fort aan bij de factorij. Het koninkrijk werd in de achttiende eeuw voortdurend geplaagd door burgeroorlogen. Ady Rajah kreeg als een van de feodale regenten de macht in handen te Cranganoor; in 1772 verkocht aan de sultan van Arakkal.

<sup>17</sup> Carnatic(a) is het grondgebied en Arcot de oorspronkelijk centrale stad in de buurt van Madras (Chennai).

en factorijen vielen onder hun hoofdvestiging Pondicherry en vormden een sterke concurrent voor de Company.<sup>18</sup>

Los van de hier genoemde inlandse vorstendommen waren er tal van semi-onafhankelijke gebieden bestuurd door feodale regenten, die zich met allerlei titels tooiden: *killydar*, *wariar*, *pollygar*, equivalent aan ons woord gouverneur. De Compagnie duidde hen slechts aan als regent. Het was aan de sultans en radja's, om hen met kracht onder controle te houden hetgeen lang niet altijd lukte. Het voortbestaan van deze kleine vorstendommen en hun verdeeldheid kwam de Europese compagnieën vaak goed van pas. Zo steunden deze compagnieën met geld of met wapens dan eens de ene, dan weer de andere vorst, al naar gelang het hun het voordeligste uitkwam.<sup>19</sup> Het bonte gezelschap van inlandse vorsten hield zichzelf eveneens op in wisselende bondgenootschappen. Soms waren zij een verdragspartner en soms een geduchte vijand van de drie belangrijkste Europese compagnieën en hun landsbesturen. De strijd om de hegemonie in India deed bij vertegenwoordigers van deze compagnieën de gedachte postvatten of het niet raadzamer was de handen tegen deze vorsten ineen te slaan en niet elkaar te bestrijden zoals in Europa.

In 1742 kwam de Franse compagnie met een voorstel om in de Oost de neutraliteit in acht te nemen wanneer er een oorlog ontstond tussen 'the Crowns in Europe'.<sup>20</sup> De Britten konden hier niet veel mee; de Compagnie was officieel nog steeds een Britse bondgenoot op basis van verdragen uit 1674 en 1678. Zij hield zich in het kader van strikte neutraliteit geheel afzijdig. Maar vanaf 1772 kwam daar enige verandering in.

De Compagnie had bij haar komst in India zowel met de Groot Mogol en verschillende inlandse vorsten te maken als met haar aarts handelsrivaal Portugal. Dit laatste leidde direct tot allerlei gewapende schermutselingen. De Compagnie viel de Portugese bezittingen aan in India en Ceylon. De ambities van beide waren anders gericht. De Compagnie was koopman en de Portugees was 'krijgsman' die een Rijk wilde stichten.<sup>21</sup> Tijdens de strijd met de Portugezen verschenen de Britten en de Fransen op het toneel.

De Britten hadden de hoofdactiviteit van hun Aziatische handel verlegd van de Indische archipel, met name de Molukken, naar India. De Fransen wisten daar vaste voet te krijgen aan de oost- en westkust. Zij werden op een heel bescheiden schaal gevolgd door de Denen in Tranquebar aan de Coromandelkust en de Zweden. Na 1744 arriveerden voor korte tijd de Oostfriezen<sup>22</sup> via de speciaal opgerichte, daadkrachtige Pruisische Aziatische Compagnie. De Compagnie van Oostende, 1722-1727, was even een succesvolle concurrent voor zowel

18 Van Goor, *Nederlandse Koloniën*, 179.

19 Wagenaar c.s., *Van Imhoff op dienstreis*, 35.

20 Richmond, *Royal Navy*, 21; 'The settlements should continue in peace with each other, as they had been for forty years; ships putting into the ports of the other, whether in India, the Islands [namelijk in West-Indië] or St. Helena, not having received notice of the war in Europe, should not only be free from arrest but should receive any help they needed; and ships of each Company meeting at sea should behave in every way as they did in peace, giving each other any aid they might require'. Dit voorstel, goedgekeurd door het Franse Hof (de kardinaal-ministers Fleury en Tenci) werd door Henry Lowther, voormalig hoofd van de Britse factorij te Surat, aan de regering te Londen gezonden via het bestuur van de EIC, die het wantrouwde.

21 Richmond, *Royal Navy*, 37-49.

22 Oost-Friesland werd in 1744 bij het koninkrijk Pruisen gevoegd waardoor zij de haven van Emden aan de Noordzee kreeg.



de VOC als de EIC. Onder druk van Groot-Brittannië en de Republiek werd deze compagnie weer snel opgeheven.

Vanaf het begin van de aanwezigheid van de Compagnie in Voor-Indië was er een nauwe relatie ontstaan tussen India en Ceylon waarbij het belang van het strategische en winstgevende kaneleiland prevaleerde. Het duidelijkst komt dit naar voren onder Van Goens de Oude. Deze zorgde er in de tweede helft van de zeventiende eeuw voor dat zowel vóór als tijdens zijn gouverneurschap op Ceylon de vestigingen in Zuid-India werden uitgebreid met Tuticorin, Cochin en grotere delen van Ceylon. Door de beheersing van de zee-engtes tussen Zuid-India en Ceylon stelde hij dit handelsgebied veilig. Hij was er een groot voorstander van om Ceylon het bolwerk van de Compagnie in de Indische Oceaan te maken. Batavia zou dan verantwoordelijk zijn voor de territoria rond de Java Zee en de Chinese zeeën.<sup>23</sup> Ceylon moest zelfvoorzienend worden gemaakt. Van Goens maakte als opperbevelhebber van de strijd tegen de Portugezen duidelijk dat het voor de bescherming van Ceylon noodzakelijk was dat de Compagnie de Malabarkust beheerste.<sup>24</sup> Deze strategie bleef bestaan na het terugdringen van de Portugezen en bij de opkomst van de Britten in Zuid-India. Na het vertrek van Van Goens naar Batavia vervaagde de strategie totdat gouverneur Van Imhoff in 1736 deze wederom oppakte. Zijn dienstreis vanuit Ceylon naar Cochin in 1739 en vervolgens richting Tuticorin door Travancore en Madura moet in het licht van de oude strategie van Van Goens worden gezien. Het formele doel van Van Imhoffs reis was het voeren van besprekingen met de commandeur van Cochin, Julius Valentijn Stein van Gollonesse. Het ging over de uitrusting van een vloot tegen de Angrease kapers te Vijayadrug ten noorden van Cochin. De kapers hadden twee Compagnieschepen buitgemaakt. Daarnaast was commercieel gezien het hoofddoel van zijn verblijf aan de Malabar en van de latere reis door Travancore en Madura, het proberen de handel in peper en textiel een sterkere basis te geven.<sup>25</sup> Hij onderstreepte hiermee wederom het belang van de aanwezigheid van de Compagnie aan de Malabar gezien vanuit Ceylon.

Na het uiteenvallen van het Mogul Rijk lukte het de Compagnie met vele inlandse vorsten gunstige handelsverdragen te sluiten voor de in- en uitvoer van haar producten. Deze vorsten gedroegen zich inmiddels volledig onafhankelijk van het oude centrale bestuur, zoals de vorsten van Travancore en Madura dat al eerder hadden gedaan.

De producten- of goederenhandel bereikte omstreeks 1740 haar hoogtepunt ondanks de zware concurrentie van de sterk stijgende Britse export.<sup>26</sup> De Compagnie had haar oorspronkelijk leidende positie nog lang kunnen behouden als de concurrentiestrijd uitsluitend met vreedzame en zuiver commerciële middelen zou zijn gevoerd.<sup>27</sup> Het werd echter een groot-schalige militaire strijd tussen de twee Europese grootmachten, waar tussendoor de territoriale en commerciële ambities van de inlandse vorsten speelden. De sultan van Mysore, Haider Ali, zou hierin veelvuldig een hoofdrol spelen.

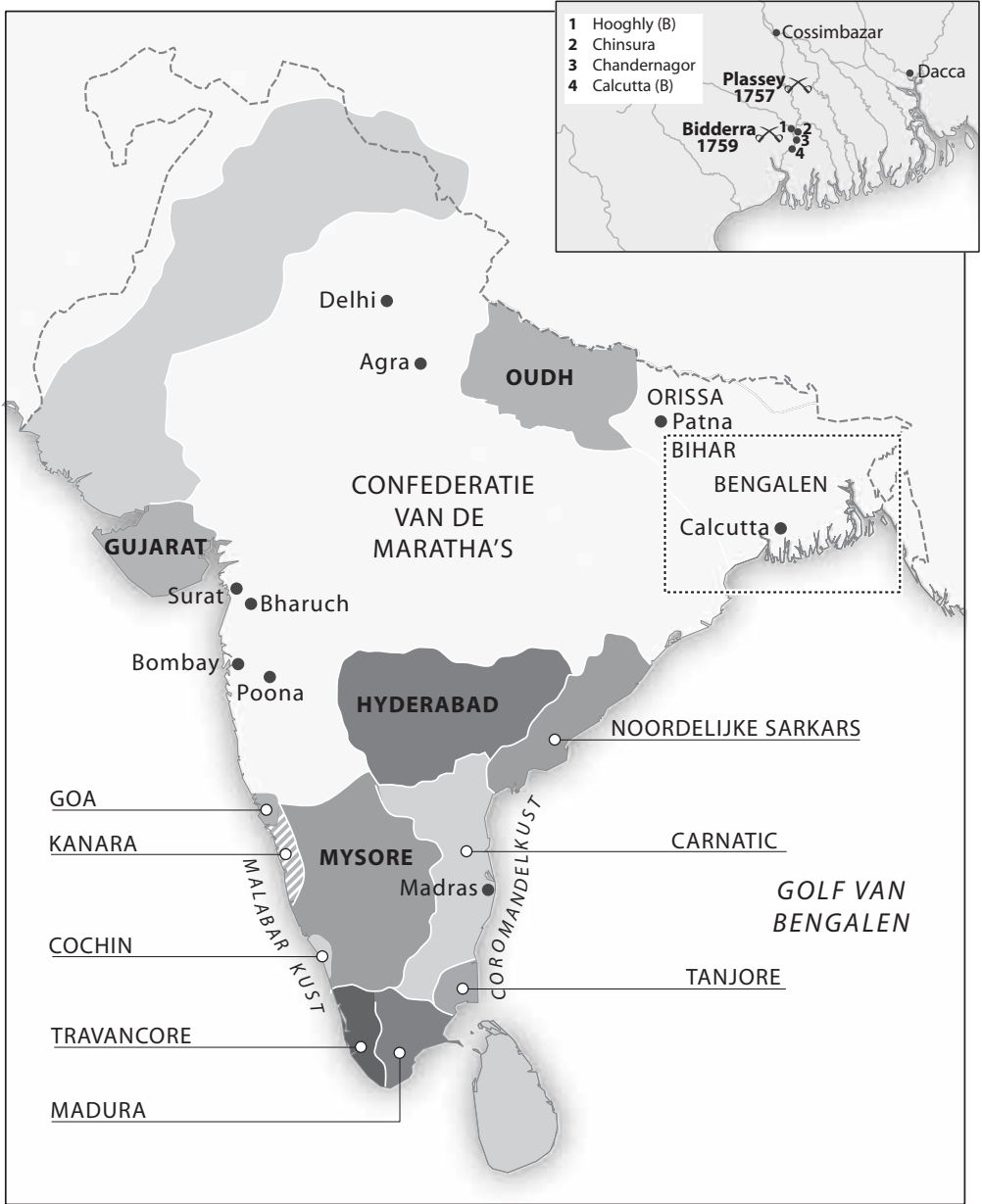
23 Arasaratnam, *Dutch in Ceylon*, 146.

24 Jacobs, *Koopman in Azië*, 42.

25 Wagenaar c.s., *Van Imhoff op dienstreis*, 13-18.

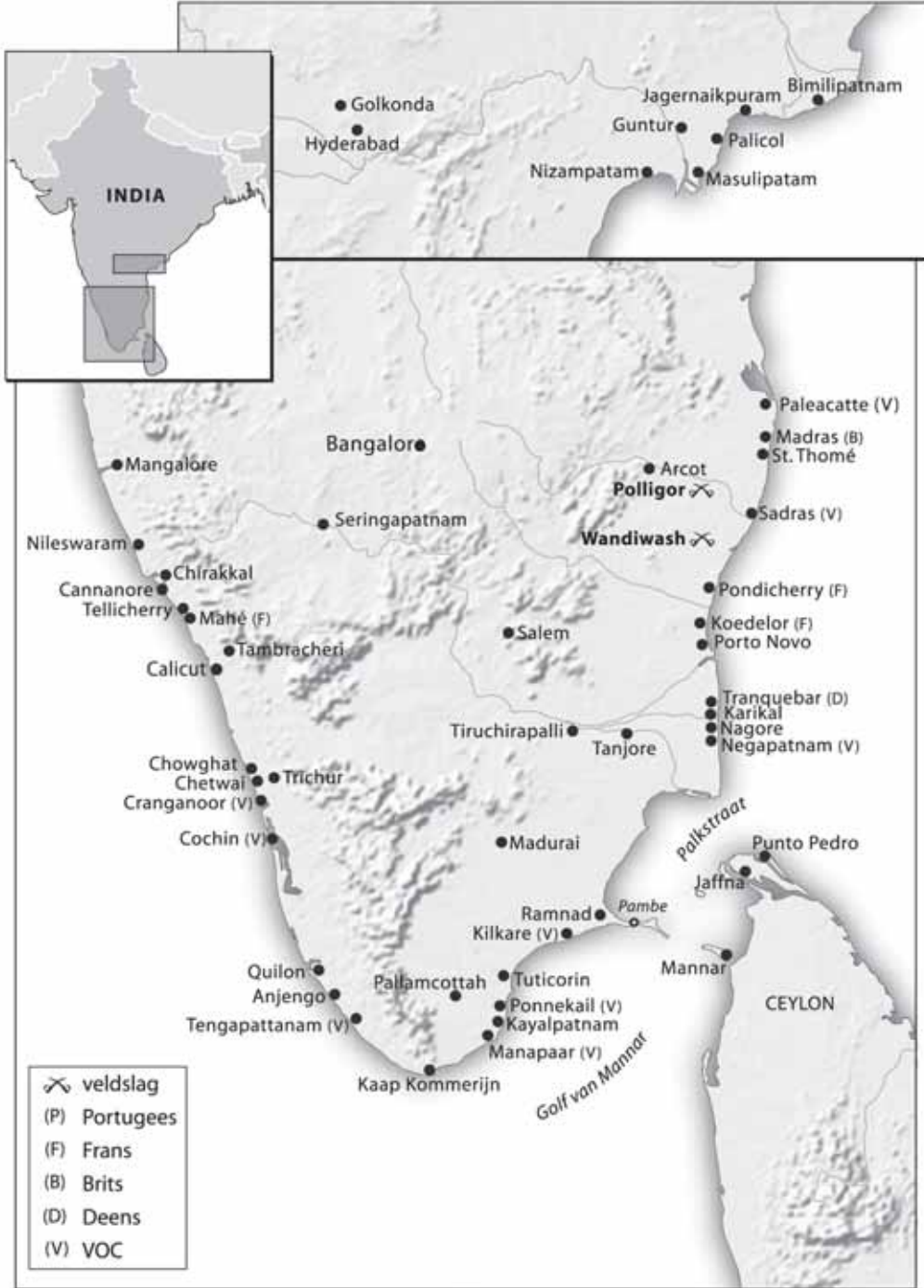
26 Prakash, *European commercial enterprise*, 211; van fl. 10.79 miljoen (1688-1670) naar fl. 19.5 miljoen (1738-1740).

27 Jacobs, *Koopman in Azië*, 105.



Kaart 4 India omstreeks 1770 (Armand Haye, Amsterdam).





Kaart 5 Zuid-India omstreeks 1770 (Armand Haye, Amsterdam).

De rivaliteit tussen de Britten en Fransen in India droeg bij aan de tegenstellingen tussen beide naties in Europa. Deze eindigde in India met de vestiging van de Britse hegemonie aan het einde van de achttiende eeuw.

De geografische ligging en het strategisch belang van Ceylon zou voor de Britten bepalend zijn voor hun machtspolitiek ten aanzien van de Compagnie. Mendis merkte daarnaast op dat de strijd tussen de Britten en Fransen niet noodzakelijkerwijs zou behoeven te betekenen dat Ceylon daarin daadwerkelijk werd betrokken. Dit zou te maken hebben met de teruglopende positie van de Republiek en het machtsvacuüm dat hierdoor was ontstaan in Europa en Azië. Beide grootmachten wilden de bezittingen van de Compagnie in handen krijgen en hun politieke invloed op de binnenlandse politieke verhoudingen in de Republiek vergroten. 'The process of Holland's decline therefore merits consideration in some detail as it is the key to an understanding of why British became interested in Ceylon'.<sup>28</sup> Uitvoerig onderbouwt hij zijn betoog, maar gaat niet in op de drijfveren van de Compagnie op Ceylon. Dat Falck zich ondanks de verminderde positie van de Compagnie bleef bemoeien met de ontwikkelingen in India, schrijft Mendis niet. Falcks strategie, die in de lijn lag van Van Goens de Oude en Van Imhoff, zorgde ervoor dat Ceylon onderdeel bleef vormen van de geopolitieke situatie in Voor-Indië.

Bij het begin van de periode Falck bestond er nog een levendige handel in peper, textiel en andere lijnwaden<sup>29</sup> vanuit haar vijf handelscomptoirs op het Indiase subcontinent. Deze waren ondergebracht in vijf administratieve regio's. Het aantal factorijen was kleiner dan in de zeventiende eeuw. De comptoirs bestonden uit zowel complete vestingen en forten als uit enkele loges met al dan niet een pakhuis. De grote vestigingen hadden veelal territoriale rechten over het omringende grondgebied. De regio's werden aangestuurd vanuit vijf hoofdvestigingen. In de stad Surat, gelegen in het oorspronkelijke sultanaat Gujarat, stond de vesting onder het gezag van een directeur.<sup>30</sup> Vanaf het midden van de zeventiende eeuw was hier reeds sprake van een sterke Britse invloed. Vanaf 1759 raakte de stad steeds meer onder het bestuur van de Britse gouverneur te Bombay. Hij vestigde zijn gezag op het kasteel.<sup>31</sup> Van alle oorspronkelijke nevenvestigingen van de Compagnie onder Surat ressorteerden in de tweede helft van de achttiende eeuw alleen nog de loges in Bharuch<sup>32</sup> en die van Mokka in Jemen. De handel verliep tot de eerste decennia van de achttiende eeuw nog gunstig. Ten tijde van het directeurschap van Schreuder in de jaren veertig steeg de totale export met

<sup>28</sup> Mendis, *Advant of British to Ceylon*, 3.

<sup>29</sup> Uit 'Memorie van Menage van den Gouverneur-generaal Mossel, met de daar op genomene Resolutien Ao 1755'. Oeverkust of vaste wal van India; de voornaamste producten waren: 'Cancel, Peper, Arreek, Cardamon, Tabak en Coffy, zoo wel aan de stranden van 't Eyland als te landwaart in vallen; wyders geeft dit land nog Eliphanten tot den handel, de zee-paerlen, en Sjancos de vaste wal lywaaten, cattoene gaaren. Maldivose-eylanden, cauris tot den handel'.

<sup>30</sup> Dasgupta, *Central Authority in British India*, 201: 'the major port of the Mughal Empire'; het was tot de eerste helft van de achttiende eeuw de belangrijkste handelsvestiging van westelijk India; de Compagnie haalde hier katoenen stoffen en indigo. Surat werd geleidelijk aan afgesneden van het binnenland; de handel met het Rode Zeegebied ging verloren.

<sup>31</sup> Nadri, *Eighteenth Century Gujarat*, 16.

<sup>32</sup> Gosselink en Van Tol, *Landmonsterrollen: Brochia, Broot Chia, Brootchia, Brootschia, Bharoch of Baruch*; het huidige Bharuch; het was van belang voor de katoen c.q. lijnwaden. Dit werd sterk gereduceerd in het begin van de jaren zeventig van de achttiende eeuw door de bezetting van Surat door de Britten waardoor de factorij ophield te bestaan. Het werd ook door de Maratten verboden; het is één van de voorwaarden van de vrede tussen de Britten en Maratten (Nadri, *Eighteenth Century Gujarat*, 125).

meer dan tien procent.<sup>33</sup> De lokale handelaren en de Britten hadden echter toen reeds een veel groter aandeel. Na de jaren zestig nam het aandeel van de Compagnie sterk af.

Aan de Malabarkust was het hoofdkwartier gevestigd binnen de vesting Cochin.<sup>34</sup> Het was de grootste en enige ongedeelde vestiging in India; het was de derde in grootte van de Nederlandse vestigingen in Azië na Batavia en Colombo.<sup>35</sup> Het bestuur stond aanvankelijk onder leiding van een commandeur. Er bevonden zich in de tweede helft van de achttiende eeuw nog factorijen te Cannanore, Cranganoor, Quilon en Tengapattanam. Alle vestigingen waren gelegen binnen het territorium van de vorstendommen van Calicut, Cochin, Cranganoor en Kollattiri in Kanara.<sup>36</sup>

In het vorstendom Cranganoor bezat of huurde de Compagnie de kuststreek of zandgronden van Paponetty<sup>37</sup> met aanpalende districten onder het fort Cranganoor. Tot de factorij behoorde ook een loge binnen het fort Chetwai. In Kollattiri, het meest noordelijke van de vier oude hoofdkoninkrijken in Kanara, bevonden zich het fort en de factorij Cannanore.

Aan de Coromandekust werd de Compagnie vanuit de vesting Negapatnam aangestuurd. Tot 1690 was Paleacatte met het fort Geldria de hoofdvestiging. Het bestuur berustte bij de gouverneur en zijn raad. Hieronder vielen de factorijen en loges te Porto Novo en Sadras met het onderhorige Contera, Jagernaikpuram, Bimilipattanam en Palicol. De vestiging Bengalen werd vanuit Chinsura aangestuurd, anderhalve kilometer zuidelijker gelegen van de voormalige hoofdvestiging te Hoogly. Bengalen stond onder leiding van een directeur.

Daar had de Compagnie factorijen te Patna, Bihar, Ballasore, Calcapore, een wijk van Cosimbazar en Dacca, dat circa tweehonderd mijl van Chinsura was verwijderd.<sup>38</sup>

De eerdergenoemde Onderhorigheden aan de kust van Madura werden aangestuurd vanuit de vesting Tuticorin.<sup>39</sup> Het dagelijks bestuur was gedelegeerd aan het opperhoofd en zijn raad. Het opperhoofd had bij overkomst of 'springtocht' naar Ceylon zitting in de Raad van Ceylon. Onder Tuticorin vielen loges te Kilkare, Travandrum, Kayalpatnam, Ponnekail en Manapaar.

Zonder heldere topografische informatie moet het volstrekt onduidelijk zijn geweest wie waar was gevestigd, welke veranderingen en militaire activiteiten er plaatsvonden.

Falck, zijn raadsleden en officieren beschikten gelijk hun voorgangers over uitstekend kaartmateriaal. Het bestuur had een aantal landmeters in dienst.<sup>40</sup> Er werden kaarten in op-

33 Prakash, *European commercial enterprise in pre-colonial India*, 301; 1740/1 en 1744/5; het bedroeg een bedrag van 1.424.991 rupies; de stijging van het bedrag werd mede veroorzaakt door de hoge uitvoerrechten van de Maratten; NA, VOC inv. nr. 838, Consideraties paragraaf 136; Memorie van Overgave van Jan Schreuder aan Johannes Pecoock, 30 september 1750; Schreuder pleitte voor investeringen in handel met China in plaats van met Gujarat (Prakash, *European commercial enterprise*, 61).

34 Er lagen vier kleine forten in de directe nabijheid: Cannanore, Chowghat, Cranganoor en Quilon.

35 Singh, *Fort Cochin*, 6; Cochin was een gefortificeerde stad, van 1663 tot 1795 in handen van de VOC.

36 Koshy, *Dutch Power in Kerala*, 131-140; Kolattiri of Kolathari; meest noorderlijk gelegen koninkrijk van de hoofdrijken in Kanara. De Compagnie kreeg in 1663 vrijheid handel te drijven en legde in Cannanore (huidig Kannur) een fort aan bij de factorij. Het koninkrijk werd in de achttiende eeuw voortdurend geplaagd door burgeroorlogen. Ady Rajah kreeg als een van de feodale regenten de macht in handen te Cannanore.

37 Paponetty lag tussen het (fort) Cranganoor en Chetwai of Chetua (fort Wilhelmus); deze streek was in 1717 door de Compagnie verkregen van de zamorin van Calicut; zij liet hier kardemom en kurkuma verbouwen.

38 Lequin, *Personeel*, 123.

39 Tuticorin was in 1548 Portugees; 1658 VOC; 1781 Brits; 1784 VOC; 1796 Brits; 1815 Nederlands; 1825 Brits.

40 C.F. Reimer, de vervaardiger van de enige afbeelding van Falck was een van hen.

dracht vervaardigd maar men was vooral afhankelijk van het cartografisch bureau in Batavia.<sup>41</sup> Zonder kaarten was het voor de gouverneur en zijn medebestuurders onmogelijk alle ontwikkelingen bij te houden, beslissingen te nemen en degelijke adviezen uit te brengen op bestuurlijk, militair, maritiem en strategisch gebied.<sup>42</sup>

De positie van de Compagnie was bij de komst van Schreuder als gouverneur zodanig veranderd dat hij en zijn opvolgers zich weer intensief met India moesten gaan bezighouden. De eerdergenoemde bemoeienissen van Van Goens de Oude en later van Van Imhoff verschilden sterk van deze latere periode, omdat de economische, politieke en militaire omstandigheden in hun tijd nog gunstig waren.

Van Eck en Falck spanden zich in om de bevoorrechte handelspositie in India voor wat betreft lijnwaden en andere textiel te handhaven en tevens om de peperhandel te herstellen. Vanuit Batavia gaf Schreuder nog vlak voor zijn dood in 1768 een ernstige waarschuwing aan de Heren XVII en aan zijn collega's in de Hoge Regering: 'De Engelse Magt en Koophandel vermeerdert in Indien zoo zeer, dat ik niet zonder reden vrees dat men zig indien Nederland niet wel gepaste en cordate maatregelen genomen worden, om haar te stuiten, maar al te laat, na mijne gedagten, zal moeten beklagen'.<sup>43</sup> Hij had zich al als directeur van Surat ernstig ingespannen de status quo tegenover de Britten en Fransen te handhaven. Als Raad bleef hij op een krachtige aanpak in Voor-Indië hameren. Falcks opponent in de Hoge Regering bleek in dit opzicht een warm pleitbezorger te zijn van zijn politiek-strategische aanpak waarbij de Britten in India 'gecontroleerd' moesten worden gehouden. Iedere aspiratie van deze concurrent richting Ceylon was gevaarlijk.

Singh geeft in de inleiding van haar proefschrift *Fort Cochin in Kerala 1750-1830* een uiteenzetting over haar 'Inspiration for Research'.<sup>44</sup> Zij gaat daarbij in op de belangrijkste studies over de Compagnie in India en begint met het vernieuwende werk van M.A.P. Meilink-Roelofs, gevolgd door A.P. Dasgupta, G. Winius en M. Vink<sup>45</sup> en J.C. Heesterman. Zij herhaalt hetgeen Winius en Vink<sup>46</sup> vaststellen over de Compagnie in India na de nederlaag in 1741, de slag van Colachel tegen Marthanda Varma, radja van Travancore<sup>47</sup> en de daaruit voortvloeiende onderhandelingen. Met de voornoemde onderzoekers komt zij tot de conclusie dat de Compagnie in India was gereduceerd tot een schijn van haar vroegere handelspositie. Niet-tegenstaande de opkomst van de regionale staten zoals Travancore en Mysore, stelt zij de vraag aan de orde waarom de Compagnie na zulke nederlagen haar factorijen handhaafde.

In haar eindconclusie geeft zij als antwoord dat de Heren XVII gelijk hadden dat het pe-

41 Abeydeera, 'Mapping as a Vital Element of Administration in the Dutch Colonial Government of Maritime Sri Lanka', 101-111.

42 Dankzij de 'Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie', III, India en IV, Ceylon naast allerlei kaarten via internet is er voldoende inzicht verkregen. Contacten met B. Nelemans, RU Utrecht, mede samensteller van de Grote Atlas, gaven nog extra duidelijkheid. De kaartjes bij de literatuur zijn incompleet en vaak verwarrend m.u.v. Lloyd. Op basis van alle gegevens werden de kaarten 4 en 5 samengesteld.

43 NA, Collectie Hope inv. nr. 24, Jan Schreuder aan Thomas Hope, 12 mei 1768.

44 Singh, *Cochin*, 5-10.

45 Winius en Vink, *Merchant Warrior Pacified*.

46 Winius en Vink, *Merchant-Warrior Pacified*, 115.

47 Dit vorstendom ontstond omstreeks 1729 en kon zich uitbreiden dankzij de Britten tussen 1729-1758; het verdrag tussen de Compagnie was volgens Coolhaas misschien niet zo eervol maar het was gelet op de zwakke militaire positie van de Compagnie niet onverstandig op het moment dat de Fransen zo'n machtige positie innamen.

permonopolie aan de Malabarkust niet werkte, maar dat het voor hen van belang was dat de Compagnie in Zuid-India bleef ter bescherming van Ceylon. De Hoge Regering probeerde wel de kosten te verlagen door het aantal factorijen te verminderen en hun omvang te verkleinen. Deze aanpak was ingegeven door de Memorie van Overgave van Schreuder.<sup>48</sup> Het karakter van de vestigingen veranderde na deze periode van pure handelsposten naar meer algemene vestigingen met grondbezitters en een garnizoen dat in tijden van onrust wegens strategische redenen werd versterkt vanuit Ceylon.

Zowel Van Lohuizen als Singh stippen het blijvende belang van de Malabar aan voor de bescherming van Ceylon. Falck schreef vlak na aankomst aan zijn patroon Hope dat: 'Men verwacht dagelijx naricht hoe het op Ceylon Staet en wat d'Engelschen in 't rijk van Madura uytvoeren ...'.<sup>49</sup> Er speelde veel meer. Zuid-India bleek de achilleshiel van Ceylon.

Vandaar dat in dit hoofdstuk voortdurend het politiek en militair-strategisch handelen van Falck voor heel Zuid-India wordt bekeken in relatie tot zijn denken over de positie van de Compagnie op Ceylon en in relatie tot zijn *Aanmerkingen op de Reflexien*. Zuid-India slaat niet alleen op de vestiging in Cochin. Het gaat tevens om Negapatnam, Tuticorin en in mindere mate om Surat. De positie van de Compagnie in Bengalen speelde voor hem geen rol van betekenis. De vestigingen aldaar hadden toen al helemaal aan kracht ingeboet.

De verhouding tussen de Britten, de Fransen, de inlandse vorsten en de Compagnie was bepalend voor de ontwikkelingen in Voor-Indië in het tweede kwart van de eeuw. De Britten maakten voortdurend gebruik van de verdeeldheid onder de inlandse vorsten. Hun hoofddoel was zich meester maken van het handelsmonopolie van hun grote concurrenten, eerst van de Fransen en daarna van de Compagnie. De Britse verhouding tot de Compagnie kan om meerdere redenen niet op een lijn worden geplaatst met die van de Fransen. De Republiek was officieel een bondgenoot van Groot-Brittannië en de Compagnie was geen gevaarlijke militaire opponent, in tegenstelling tot de Fransen. De Britten konden hun doel alleen bereiken wanneer zij beschikten over territoriaal gezag en over soevereine rechten in India. Het rijke en vooral strategische Ceylon met de belangrijke haven van Trincomalee moest daarvan een onderdeel vormen. Zoals de aanwezigheid van de EIC in haar vestigingen in India de achilleshiel vormde voor de Compagnie op Ceylon, zo werd Ceylon voor de Britten hun achilleshiel.

## 8.2 'Onstuimig en explosief'

Op 12 augustus 1765 had de Britse opperbevelhebber Lord Robert Clive<sup>50</sup> de soevereine rechten over Bengalen, Bihar en Orissa voor de East India Company verkregen; deze had van toen af een vaste uitvalsbasis voor de uitbouw van haar toekomstige Empire.<sup>51</sup>

<sup>48</sup> NA, Collectie Hope inv. nr. 70; Memorie van Overgave van Jan Schreuder aan Lubbert Jan baron van Eck, 1761.

<sup>49</sup> NA, Collectie Hope inv. nr. 31; Jan Schreuder aan Thomas Hope, 20 oktober 1765; n.a.v. benoeming van Iman Willem Falck tot gouverneur.

<sup>50</sup> Robert Clive (1725-1774), 1<sup>st</sup> Baron Clive; 1751 heroïsche verdediging van Arcot met 200 Europese troepen en 600 sipahis.

<sup>51</sup> Marshall, Bengal, 79.



Deze voor de EIC glorieuze gebeurtenis vond plaats drie dagen na de installatie van Falck als gouverneur van Ceylon; binnen een jaar zou hij de officiële soevereiniteit over de kusten van Ceylon voor de Staten-Generaal en Compagnie tot stand brengen. Voor beide compagnieën waren de soevereine rechten een ijkpunt voor hun positie; alleen de Britten wisten deze rechten succesvol uit te bouwen tot een eigen soeverein rijk in Voor-Indië; de Compagnie zou letterlijk en figuurlijk aan het einde van de achttiende eeuw voor de Britten in geheel Voor-Indië moeten buigen en ten slotte het veld ruimen. De Honourable British East India Company of EIC kan nauwelijks los worden gezien van het centrale beleid, dat werd bepaald in het regeringscentrum te Whitehall in Londen.

De opmars van Clive bereikte in 1757 het hoogtepunt door zijn grote overwinning op het omvangrijke leger van de nawab Siraj-ud-Daula<sup>52</sup> bij Plassey in Bengalen. Vervolgens trok hij met succes verder de Gangesvallei in tot het Rijk van Oudh. Bengalen werd een Brits protectoraat onder de ondergeschikte nawab Mir Jafar. De rol van de Compagnie was vanaf dat moment uitgespeeld. Zij dacht echter nog wel een rol te kunnen spelen door op verzoek van de nawab de Britten te verdrijven.<sup>53</sup> Zij ging daarmee volledig voorbij aan de realiteit en de Britse militaire kracht. Gouverneur-Generaal Mossel had heel onhandig toestemming gegeven voor een militaire expeditie in Bengalen op grond van gunstige informatie die hij had gekregen van directeur Bisdom.<sup>54</sup> Medio 1759 was uit Batavia een slecht georganiseerde expeditie richting oostkust van India vertrokken met negen schepen en slechts duizend soldaten.<sup>55</sup> In het najaar leverden zij uiteindelijk slag tegen Clive bij Bidderra,<sup>56</sup> tien kilometer ten zuiden van Chinsura. Binnen een kwartier à een half uur was het gevecht voor de Compagnie volledig beslecht. Met grote verliezen legde zij de wapens neer. De kleine VOC-vloot was, nadat de troepen waren geland, vernietigd in een twee uur durende strijd met een eskader van de Bombay Marine.<sup>57</sup> Van enige steun van de nawab was niets te merken geweest. Hij had onder druk van de Britten de expeditie in de ban gedaan.<sup>58</sup> Zo snel mogelijk boden de Staten-Generaal na dit debacle hun excuses aan de koning aan. Het was volledig in strijd met de Brits-Nederlandse verdragen die nog steeds van kracht waren. Zij stelden heel laconiek dat de opdracht niet van hen afkomstig was.<sup>59</sup> De Britten vatten de expeditie echter zeer ernstig op en zagen deze als een onvriendelijke daad. De actie werd beschouwd als in het verlengde te liggen van de afzijdige houding van de Republiek in de Zevenjarige Oorlog, 1756-1763.

In 1756 was deze oorlog uitgebroken tussen enerzijds Pruisen, Groot-Brittannië, Hannover en anderzijds Rusland, Oostenrijk, Zweden, Spanje, Frankrijk naast nog een aantal Duitse vorstendommen waaronder Saksen. Deze grootschalige Europese oorlog was begonnen

52 Siraj-ud-Daula (Suraj-ud-Dowlah) volgde in 1756 zijn grootvader Alivardi op.

53 Gaastra, 'VOC en de EIC in Bengalen', 19; de bevolking zou zich tegen de nawab Mir Jafar hebben gekeerd; zijn zoon zou van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt zich tegen zijn vader te keren.

54 Coolhaas, 'Imhoff en Mossel', 53. Van der Parra had het allemaal veel te rooskleurig voorgesteld.

55 Lequin, *Personeel*, 139; Oorspronkelijk 1000 Europese en 1000 Oosterlingen; noodzakelijk waren 2000 Europese soldaten en 6000 Oosterlingen (Gaastra, 'VOC en de EIC in Bengalen', 24). Het werden er uiteindelijk 500 Europese en 500 inheemse soldaten (NA, Collectie Radermacher inv. nr. 486, Notitie aan de Hoge Regering).

56 De slag bij Bidderra wordt ook aangeduid als de 'Battle of Chinsurah'.

57 Datta, *Dutch in Bengal and Bihar*, 61; 24 november 1759.

58 Datta, *Dutch in Bengal and Bihar*, 69.

59 Lequin, *Personeel*, 139; NA, VOC inv. nr. 4883.

door Pruisen die de opkomende macht van Rusland vreesde. Er waren echter nog veel meer problemen op te lossen die te maken hadden met zaken die niet goed waren geregeld bij het verdrag van Aix-la Chapelle waarmee een einde was gekomen aan de Oostenrijkse Successieoorlog, 1740-1748.

Zo was aan de moeizame verhouding tussen Groot-Brittannië en Frankrijk in en buiten Europa weinig veranderd. Er waren tegengestelde commerciële en territoriale belangen in Noord-Amerika en Azië. In 1754 leidde dit aan grenzen van de Britse territoria in Noord-Amerika tot allerlei schermutselingen. Het jaar daarop brak de 'French and Indian War' uit, die daarna oversloeg naar Europa en Azië, en onderdeel werd van de Zevenjarige Oorlog.

De positie van de Republiek was na het uitbreken de vijandelijkheden tussen beide handelsrivalen uiterst precair en gecompliceerd omdat met beide belligerenten verdragsafspraken bestonden uit commerciële overwegingen. Groot-Brittannië was een bondgenoot sedert het maritieme verdrag van 1674<sup>60</sup> en het vriendschapsverdrag van 1678.<sup>61</sup>

Hierin was overeengekomen dat wederzijdse bijstand werd verleend als een van beide in Europa zou worden aangevallen. Het verdrag werd voor de vorm enige malen herbevestigd in de achttiende eeuw.

Bij het uitbreken van de oorlog tussen Frankrijk en Groot-Brittannië in Noord-Amerika was Den Haag door Whitehall benaderd om militaire bijstand. Dit leek in strijd met het verdrag want er stond uitdrukkelijk dat 'le tout pourtant dans l'étendue de L'Europe seulement'.<sup>62</sup> Den Haag was daarom niet van plan te voldoen aan het verzoek om 6000 militairen te leveren.

De historicus Carter toont op grond van haar primair bronnenonderzoek aan dat het Britse verzoek was ingegeven door oorlogsvoorbereidingen aan de Franse kust, waarvan gedacht werd dat deze het voortekenen waren van een invasie van het Britse vasteland of van Ierland<sup>63</sup> en niet vanwege steun voor de strijd in Noord-Amerika.

Aan het negatieve besluit voor de gevraagde bijstand van de Republiek gingen uitvoerige en langdurige discussies vooraf tussen de Oranje- of Hofpartij, de Prinses-Gouvernante met haar Friese kabaal, de pro-Britse leider van de ridderschap in Holland Willem, graaf Bentinck van Rhoon, de opperbevelhebber van de Staatse troepen in de Zuidelijke Nederlanden Ludwig Ernst hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel<sup>64</sup> en de Staatsgezinde gedeputeerden gesteund door hun krachtige achterban.

<sup>60</sup> Het verdrag van 1674 (Westminster) legde vast dat beide landen volledig vrij waren in handel en scheepvaart; zelfs als het handel betrof met een land waarmee één van beide in oorlog was. Er stond tevens nauwkeurig beschreven welke goederen als contrabande moesten worden beschouwd. Het verdrag was gebaseerd op het principe van 'vrij schip, vrij goed'. Er bestonden in het verleden hiervan militaire verdragen uit 1678, 1689 en 1716. In 1779 werden deze verdragen opgeschort maar als zou blijken niet voor Voor-Indië.

<sup>61</sup> In het verdrag tussen Groot-Brittannië en de Republiek van 1678 was bepaald dat men elkaar militaire steun zou verlenen. De Republiek zou 6000 man aan troepen moeten leveren (de Schotse Brigade) en twintig oorlogsschepen. Voor de Britten gold 18.000 man en eveneens twintig oorlogsschepen. Het verdrag werd onder andere vernieuwd in 1716, 'de bondgenoot door toerusting in een naburige staat bedreigd werd' gold nu ook.

<sup>62</sup> Dumont, *Corps Universel Diplomatique*, VII pt 1, 348; Franse vertaling van de Latijnse verdragstekst.

<sup>63</sup> Carter, *Dutch Republic in Europe in the Seven Years War*, 59.

<sup>64</sup> Ludwig Ernst hertog van Brunswijk-Wolfenbüttel (1718-1788), derde zoon van de regerende hertog; neef van Maria Theresia van Oostenrijk; veldmaarschalk in het leger van het keizerrijk Oostenrijk; 1747 bevelhebber van de geallieerde troepen in Staats-Brabant; 1750 opperbevelhebber Staatse leger; 1784 nam ontslag.



De Britse Prinses-Gouvernante was geen voorstander van herstel van de nauwe relatie met Groot-Brittannië; de mogelijke invasie van haar vaderland deed haar pleiten voor het sturen van de gevraagde troepen. Een meerderheid van de gedeputeerden ter Staten-Generaal onder aanvoering van de raadspensionaris mr. Pieter Steyn<sup>65</sup> voelde hier niets voor.

Het uiteindelijke weigeringsvoorstel de gevraagde troepen te leveren en de neutraliteitsverklaring die in de Staten-Generaal was aanvaard op voorstel van de Staten van Holland leidde tot veel discussie, onvrede en onbegrip bij de Britse regering. Haar ambassadeur Sir Joseph Yorke<sup>66</sup> was van mening dat de neutraliteitspolitiek niets meer voorstelde dan een standpunt zich te onttrekken van haar historische plicht tegen Frankrijk te strijden.<sup>67</sup>

Volgens Bartstra was het de enige gedraglijn die de Republiek had kunnen volgen. Hoewel er tussen de Oranje- en de Statenpartij was hierover geen verschil van mening geeft Carter op basis van de aantekeningen van Bentinck een wat genuanceerder mening.<sup>68</sup>

Het zou trouwens bij een andere opstelling door Den Haag voor de Compagnie in Voor-Indië hebben betekend dat zij nu reeds actief betrokken zou worden in de titanenstrijd tussen de hoofdrolspelers in India in plaats van 1778.

De onrust die in de Oostenrijkse Nederlanden heerste door de dreiging van een Franse invasie in 1756 en het tekort aan troepen in Nederlandse barrièresteden, maakte de zaak explosief. Noch Oostenrijk noch Groot-Brittannië waren van plan de Republiek te steunen; 'it was in fact the failure of her former allies to come to the Republic's help that made possible the position in which the Dutch remained neutral'.<sup>69</sup>

Op 25 mei kondigde de Republiek in een officieel manifest haar neutraliteit af.

De Republiek en Frankrijk trachtten een aantal afspraken te maken. Er was een commercieel verdrag in 1713 overeengekomen voor vijftientig jaar aan het einde van de Spaanse Successieoorlog. In 1739 werd een nieuw verdrag gesloten dat eindigde in 1745. De Republiek wenste hierna wederom een verdrag waarbij de beperking van de havengelden in de Franse havens werd gehandhaafd en geen invoerbepalingen op haring en zoute schelvis werden geheven. De Fransen wensten dat in een nieuw verdrag de voorwaarden die de Nederlanders waren overeengekomen met de Britten in het verdrag van 1674 dat 'the neutral contracting power to carry naval stores to the enemy of the other, and gave a title also to the enjoyment of the privilege summed up as "Free Ships, Free Good" ook voor Frankrijk gold. De Nederlandse onderhandelaren mochten niet zover gaan en braken daarom de onderhandelingen in Parijs steeds af.<sup>70</sup> In 1756 hoopte Frankrijk dat de onderhandelingen eindelijk zouden slagen omdat zij verlegen zaten over het transport van koopmanschappen uit haar overzeese territoria door neutrale schepen gedurende de oorlog.<sup>71</sup>

65 Mr. Pieter Steyn, 1706-1772, 1735 lid van de vroedschap van Haarlem; 1743 secretaris; 1749 raadspensionaris van Holland.

66 Sir Joseph Yorke, 1<sup>st</sup> baron Dover (1724-1792), studeerde te Glasgow; 1749 gezantschapssecretaris te Parijs; 1751-1780 eerst gezant (minister) en vervolgens ambassadeur van Groot-Brittannië in Den Haag; tevens lid van het parlement tot 1774 voor Dover daarna tot 1780 voor Grampond.

67 Scott, 'Dutch Politics and the Origins of the Fourth Anglo Dutch-War', 579.

68 Bartstra, *Vloetherstel en Legeraugmentatie*, 31.

69 Carter, *Dutch Republic in Europe in the Seven Years War*, 34.

70 Carter, *Dutch Republic in Europe in the Seven Years War*, 16-17.

71 Carter, *Dutch Republic in Europe in the Seven Years War*, 62.

Een scherpe reactie op de actie in Bengalen bleef uiteindelijk uit. De Britten waren bang dat een te venijnige tegenactie de Republiek in de armen van de Fransen zou drijven.<sup>72</sup> Deze actie en andere incidenten in Bengalen leidden tot een jarenlange uitwisseling van memoranda tussen de Staten-Generaal en vertegenwoordigers van de Britse regering. De verantwoordelijke minister, Earl of Bute<sup>73</sup> ontving uiteindelijk een brief van de Staten-Generaal waaruit zou moeten blijken dat de expeditie eigenlijk bedoeld was ter bescherming van Negapatnam tegen lokale vorsten. Gaastra merkt op dat het op het eerste gezicht verbazingwekkend was dat de Hoge Regering en de bewindhebbers zo weinig tegenspel van de Staten-Generaal kregen en zich zo gemakkelijk een dergelijke demarche konden permitteren. Hij schreef dat toe aan het ontbreken van een duidelijke politieke koers van de Republiek en het feit dat vele Amsterdamse regenten, onder wie een aantal bewindhebbers, het gevaar niet zagen en pro-Frans waren. Zij waren beducht voor de toenemende invloed van de EIC in India.<sup>74</sup>

Voor wat Bengalen betrof was de Compagnie van toen af aan economisch en politiek volledig afhankelijk van de Britse wensen.<sup>75</sup> Met name de belangrijke handel in salpeter en rijst vereiste de goedkeuring van het bestuur van de EIC; desondanks liepen de inkomsten niet sterk terug.<sup>76</sup> De relatie met de Britten was in dit deel van India slechts tijdelijk aangetast. De hoofdvestiging Chinsura was een tijd lang een ideale en veilige weg voor EIC-dienaren om geld dat zij hadden verkregen uit de privé-handel weg te sluisen via assignaties.<sup>77</sup>

Bisdom was na het eerder gememoreerde militaire en politieke fiasco plus de verduisteringsaffaire teruggeroepen als directeur van de vestiging Bengalen. Zijn tweede man Vernet<sup>78</sup> werd tijdelijk gepasseerd voor de functie van directeur. Louis Tallefert, op dat moment directeur te Surat en al eerder in Bengalen, werd, zoals eerder werd vermeld, wederom geïnstalleerd. Hij verhuisde op uitdrukkelijk verzoek van de Hoge Regering. Hij zou zijn collega's raden daaraan nog enige malen herinneren tijdens zijn latere zittingsperiode in Batavia, met name tijdens de debatten met Gouverneur-Generaal Van der Parra over de door hem niet gewenste benoeming van Falck. Deze had deze ontwikkelingen op de voet gevolgd vanwege de intensieve contacten met neef Otto en andere familieleden.

Ondanks de afkalvende positie van de Compagnie in Voor-Indië in de tweede helft van de achttiende eeuw leken de handelsresultaten op papier nog mee te vallen. Dit was een vertekening van de werkelijkheid, zo blijkt uit historisch onderzoek naar de economische situ-

72 Teitler, 'De marine en de Verenigde Oostindische Compagnie', 63.

73 Mendis, *Advant of British to Ceylon*, 16; haalt hier de 'Dutch Records' aan in de India Office Library, Londen (thans British Library). John Stuart, 3<sup>rd</sup> Earl of Bute (1713-1792), studeerde rechten en promoveerde te Leiden; 1760 Privy Counsellor bij de troonsbestijging van Koning George III; 1761 minister van de 'Northern Department'; 1762-1763 Prime Minister en parlamentslid tot 1780.

74 Gaastra, 'Sware Continuerende lasten en groten ommeslagh', 94.

75 Jacobs, *Koopman in Azië*, 109; Lequin, *Personeel*, 140.

76 Prakash, *European commercial enterprise*, 281.

77 Gaastra, *VOC en de EIC in Bengalen*, 60.

78 George Lodewijk Vernet (Den Haag, 1711-Batavia, 1775), familielid van de Franse schilder Horace Vernet (1789-1863); George was page van Lodewijk XV (*A compendious, Ecclesiastical, Chronological and Historical, Sketches of Bengal Since the Foundation of Calcutta [Calcutta 1818] 154-156*); 1731, uitgevaren voor de Kamer Amsterdam op het VOC-schip Huis te Marquette als sergeant (NA, VOC-Opvarenden); 1745 Bengalen, opperhoofd factorijen Calcapore en Cossembazaar tevens plv. directeur te Bengalen; directeur 1763-1769; 1770 Batavia (Lequin, *Personeel*, 262-263).

atie door Prakash, Lequin en Gaastra. De EIC stond er ondanks grootschalige corruptieaffaires, oorlogen en hongersnoden een stuk beter voor. Zij had dit te danken aan veel hogere inkomsten uit haar nieuwe bezittingen. Omstreeks 1765 kreeg zij een vaste financiering voor haar retourladingen uit Bengalen, Madras, Bombay en zelfs uit China.<sup>79</sup>

Voor de Britten was het de vooravond van een moeizame, lange, niet duidelijk geplande<sup>80</sup> weg naar de uiteindelijke alleenheerschappij over India als de nieuwe en hoogste 'Raj'.

De bestuurders van de EIC en hun Franse tegenvoeters<sup>81</sup> stonden er in de tweede helft van de achttiende eeuw niet alleen voor. Al het verkregen grondgebied in India werd in bezit genomen door de Britse staat. De beide compagnieën werden sterk gedirigeerd en ondersteund door hun gouvernementen in Londen en Parijs. De Franse compagnie was in 1770 door de staat overgenomen. Beider regeringen stelden tijdens de Zevenjarige Oorlog marine-eskaders ter beschikking,<sup>82</sup> waarbij zij van de stelling uitgingen dat 'he who commanded at sea unquestionably commanded India in the long run'.<sup>83</sup> Falck merkte aan het eind van de jaren zeventig op: 'Hoe wenschelijk zoude het in deze onzekere tijden weezen, dat ook de staat eenige oorlogschepen in deeze Zeeën hadde!'<sup>84</sup> De Britse premier William Pitt de Oude, betoogde in 1739 tegenover het parlement dat Groot-Brittannië het gezag over de zee moest houden met een vloot die zelfs superieur moest zijn tegenover de gecombineerde vloten van Spanje en Frankrijk, en wel overal ter wereld; met name tegenover Frankrijk 'at Mauritius, in the huge hinterland of Bombay, on the coast of the Coromandel and the valley of the Ganges', want: 'For the master of sea-power was like the owner of the five talents which would become ten. Let My Lords of the Treasury, the Admiralty and the mighty territorials of the landed-interest remember that'.<sup>85</sup> Falck zou dit alleen maar kunnen beamen; hij zou voortdurend hameren op de komst van een sterke vloot uit Patria.

Het waren de vlooteenheden van de VOC en de EIC bestaande uit goed bewapende handelsvaartuigen die in de zeventiende eeuw uiterst doeltreffend waren geweest bij de vestiging van beider handelsimperia. In de achttiende eeuw waren dergelijke schepen nog slechts bruikbaar tegen lokale vorsten, opstandelingen en piraten. De EIC had in het begin van de achttiende eeuw niet alleen bewapende vrachtschepen ter beschikking, maar beschikte daarnaast over de Bombay Marine. Dit was een flottielje of eskader van speciaal uitgeruste, kleinere oorlogschepen met een tonnage tot 363 ton. De eenheden konden worden ingezet voor het konvooiëren van de lokale scheepvaart en tegen piraterij vanaf de Perzische Golf tot China. Zolang er geen oorlog was met een andere machtige Europese maritieme

79 Prakash, *European commercial enterprise*, 273.

80 Bayly, *Imperial Meridian*, 58; 'The British conquest of India has always treated as a serie of events sui generis, as un-planned series of accidents in imperialists historiography or as determined plundering of India wealth in the nationalist interpretation'.

81 Franse Compagnie des Indes Orientales, 1664-1684; de concessie werd door de regering ingetrokken. Na de Zevenjarige Oorlog nam de Franse regering alle bezittingen van de Compagnie in India over (Sen, *French in India*, 45-54) tussen 1769-1785 was de handel op de Oost in principe vrij; een nieuwe compagnie bestond tussen 1785-1790.

82 Teitler, *Marine en de Verenigde Oostindische Compagnie*, 61; 'Vlootverbanden van deze staten waren immers al tijdens de Zevenjarige Oorlog actief geweest in de Indische Oceaan'.

83 Richmond, *Navy in India*, 21.

84 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 29 januari 1779.

85 Robertson, *Chatham and the British Empire*, 24; William Pitt de Oude, 1<sup>st</sup> Earl of Chatham.

natie functioneerde de Bombay Marine goed. Deze bleek ook heel doeltreffend tegen Indiase vorsten die bezig waren een eigen vloot op te bouwen, zoals de machtige sultan Haider Ali van Mysore.<sup>86</sup> Tegen reguliere Franse oorlogsschepen was de Marine totaal ongeschikt. Een grootschalige zeeslag van zwaarbewapende linieschepen was het terrein van de professioneel uitgeruste eenheden van de Royal Navy, de koninklijke Franse vloot en de Staatse vloot. Bayly verwoordde deze nieuwe militaire potentie treffend met zijn opmerking: 'The consequent militarization of commerce and production gave the European great advantages where they could deploy naval and military forces against the smaller regional states of this new 18th century order'.<sup>87</sup>

De Britten traden vanaf het begin van de achttiende eeuw steeds agressiever op bij het versterken van hun commerciële en militaire positie. Tijdens de Zevenjarige Oorlog zag het er nog even naar uit dat de Fransen sterker uit de strijd kwamen in India, maar in 1761 verloren deze tijdelijk hun hoofdvestiging Pondicherry aan de Coromandel als gevolg van de slag van Wandiwash, 'the Plassey of the South'.<sup>88</sup> De EIC bouwde langzaam maar zeker een krijgsmacht van enige omvang op. Deze bestond tot 1780 voornamelijk uit inlandse sapihas, een beperkt aantal reguliere Europese bataljons en uit de Bombay Marine. Deze legeronderdelen waren in het begin slecht uitgerust en daardoor niet erg effectief; zij opereerden vanuit de drie Britse hoofdvestigingen te Calcutta, Bombay<sup>89</sup> en Madras. De Fransen waren nog minder uitgerust; Parijs had tot aan de Zevenjarige Oorlog haar handelscompagnieën weinig militair gesteund. De balans sloeg om in het voordeel van de EIC en de 'Country traders'.<sup>90</sup> Als gevolg van het verlenen van militaire en financiële steun aan hun trouwste en meest afhankelijke bondgenoot Muhammad Ali te Arcot nam de slagkracht van de Britten toe.

Hierdoor raakten de Britten ook nauw betrokken bij de politieke ontwikkelingen in Zuid-India. Voor de defensie van zijn grondgebied betaalde Muhammad Ali 400.000 pagoden aan de Britten in ruil waarvoor dezen tien bataljons aan lokaal geronselde troepen leverden ter versterking van de troepen in zijn vestingen. Hij werd hierdoor geheel financieel afhankelijk van de Britten. Muhammad Ali's Rijk in de Carnatic omvatte in het begin van zijn bestuur het gehele noordoostelijke deel van Zuid-India. Het was gelegen tussen Mysore en de kust van de Coromandel met Madras als hoofdstad. Hij zou zich steeds krachtig verzetten tegen de Fransen. Daarnaast had hij grote invloed op de nizam van Hyderabad<sup>91</sup> wiens grondgebied ten noorden van de Carnatic lag. Falck bestempelde Muhammad Ali in 1775 als een

<sup>86</sup> Richmond, *Navy in India*, 380-388; Appendix I, *The Maritime Defences of India under the East India Company, 1763-1783*.

<sup>87</sup> Bayly, *Imperial Meridian*, 74.

<sup>88</sup> Singh, *Cochin*, 59; Heathcote, *Military in British India*, 42; Sir Eyre Coote (1726-1783), officier in het leger van de EIC; klom op onder Clive; versloeg de Fransen op 22 januari 1760; verleende steun aan William Monson bij de verovering van Pondicherry; wist in 1781 en 1782 als opperbevelhebber van de Britse troepen zware nederlagen toe te brengen aan Haider Ali (Sheppard, Coote Bahudat).

<sup>89</sup> Reid, *Armies of the East India Company*, 6; Bombay: 1763 zo'n 2550 man; 1773: 15.000 man en in 1805: 26.500 man.

<sup>90</sup> 'Country traders', vrije Britse handelaren in India die beschermd werden door de EIC; zij vormden door hun flexibele wijze van opereren een ernstige bedreiging voor de VOC.

<sup>91</sup> De nizam van Hyderabad was oorspronkelijk een plaatsvervanger van de Groot Mogol en stond in de hiërarchie onder de nawabs.

Britse speelpop.<sup>92</sup> Door het zamorinschap<sup>93</sup> van Calicut aan de Malabar op te eisen trachtte Muhammad Ali zijn macht uit te breiden aan de westkust.<sup>94</sup> Hij kwam hierdoor in oorlog met het op dat moment nog zwakke Rijk van Mysore onder radja Khando Rao Dabhade. Als gevolg van Muhammad Ali's overwinning brak in 1761 een opstand uit binnen de strijdkrachten onder aanvoering van een kundig moslim officier, Haider Ali.<sup>95</sup> Deze omwenteling had grote gevolgen voor de gehele regio. Haider Ali riep zichzelf uit tot nawab met de ambitie zo snel mogelijk een machtig vorst te worden in plaats van de zwakke, zittende sultan.

Hij streefde er niet alleen naar het verloren grondgebied weer in handen te krijgen, Mysore moest een leidende positie in geheel Zuid-India gaan spelen. Zijn opkomst wekte direct grote jaloezie op van de Maratten en de nizam van Hyderabad. De Britten en hun bondgenoten zouden decennia lang worden opgescheept met een duchtig en strategisch denkend tegenstander. De Compagnie leek er even een bondgenoot bij te hebben gekregen.

Haider Ali stimuleerde vooral de onderlinge rivaliteit tussen inlandse vorsten en wakkerde nationalistische gevoelens aan. Zijn optreden vergrootte de omvangrijke politieke en territoriale chaos in Zuid-India nog verder. De chaos was ontstaan als nasleep van het uiteenvallen van het Rijk van de Groot Mogol en de strijd tussen de Europese mogendheden.

De Hoge Regering wilde dat haar bestuurders op diplomatieke en tactvolle wijze buiten iedere betrokkenheid bij deze regionale of lokale conflicten bleven. Na de slag bij Bidderra was het parool van de Heren XVII en de Hoge Regering nog meer 'stipte neutraliteit'.<sup>96</sup> Iedere irritatie bij het bestuur van de EIC en de machtigste inlandse vorsten moest worden vermeden. Dit beleid eiste grote vaardigheid van haar bestuurders in Voor-Indië.

Met grote regelmaat werd de Compagnie door verschillende inlandse partijen om militaire steun gevraagd. De Hoge Regering gaf opdracht aan haar bestuurders deze verzoeken wanneer deze op grond van een bestaand verdrag werden gedaan, af te wijzen of zoveel mogelijk te ontwijken. Door haar strikte neutraliteitspolitiek bereikte de Compagnie vaak het tegenovergestelde van wat zij nu beoogde, namelijk het verkrijgen van gunstige handelsovereenkomsten. Volgens Falck riep deze politiek juist minachting op en verloor de Compagnie hierdoor het ene na het andere handelsvoordeel.<sup>97</sup>

92 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 29 januari 1775.

93 Saamoothin werd in het Engels zamorin, de titel van de heersers over Kozihode of Calicut.

94 s' Jacob, *Rajas of Cochin*, 169-171; de zamorin van Calicut kwam herhaaldelijk in conflict met de radja's van Cochin. Er ontstonden hier door oorlogen met de Compagnie; laatste eindigde in 1717. 'It cannot be denied that the VOC played a role in the division of power by its alliance with the Raja of Cochin enabling him to remain independent of the Zamorn, but the company did not succeed in creating a power structure that would provide it with control over the Malabar trade.' (idem, 170) In 1750 was Kolathiri Raja hier de radja.

95 Haider Ali of Haider Ali (Budikat, 1721-Serinapatam, 1782), zoon van een nayak, opperhoofd van de politie te Mysore; trad als jong avonturier toe tot het leger van de radja; onderscheidde zich als onderofficier; officier bij de werkelijke machthebber minister Nand Raji; ervaring bij de Fransen in tactiek en wapenleer; huurde Europeanen in voor de training; had Europese matrozen in dienst als artilleristen; werd aanvankelijk betaald door zijn broer of uit buit van plunderingen; 1757 opperbevelhebber over het leger; 1758 werd nawab Haider Ali Bahadur; 1761 trok alle macht naar zich toe als Minister van Staat, plaatste de radja onder huisarrest en sloot deze later op in een ijzeren kooi; 1766 sultan i.p.v. radja; 1782 opgevolgd door zijn zoon Tippu Sultan, (1799 sneuvelde in de slag van Seringapatnam, het laatste grote verzet tegen de Britten). Haider Ali werd een symbool van een onverzettelijke verzetsstrijder in het post-koloniale India, Pakistan en Bangladesh; wordt algemeen in de literatuur beschouwd als kundig bestuurder.

96 Gaastra, *De VOC en EIC in Bengalen*, 25.

97 NA, VOC inv. nr. 3175 (Secreet), Iman Willem Falck aan Gouverneur-Generaal en Raden, 12 april 1766.



De Compagnie dreigde ondanks haar neutrale opstelling en buiten haar eigen wil om, toch in vele conflicten te raken. Zij beschikte al lang niet meer over voldoende gezag of militaire kracht om een sterke positie af te dwingen. Het onderhouden van vriendschappelijke banden met vele elkaar onderling bestrijdende vorsten was schier onmogelijk. Sedert langere tijd bestonden er traktaten met Cochin, Cranganoor, Travancore en Madura. Vele andere partijen waren hetzij bondgenoot van de Britten hetzij van de Fransen. In hun onderlinge strijd kwamen de partijen vanzelf terecht op de door de Compagnie beheerde territoria of in de buurt van haar factorijen en loges met aanpalend grondgebied.

De nieuwe heerser van Mysore, Haider Ali, trok eerst naar het noorden en vervolgens naar het zuiden waardoor hij in de buurt kwam van de Compagniesvestigingen aan de Malabar. In 1762 had hij aan commandeur Godefried Weyerman<sup>98</sup> te Cochin om steun gevraagd voor een gezamenlijk optreden tegen de zamorin van Calicut. Deze had voor de zoveelste keer de radja van Cochin<sup>99</sup> aangevallen. Weyerman liet Haider Ali weten dat hij niets kon toezeggen zonder instemming van de Hoge Regering. Hij had duidelijk aangegeven dat de Compagnie goede betrekkingen onderhield met de bestuurders van Calicut, Cochin en Travancore.<sup>100</sup> De laatste twee werden door Haider Ali als onbetrouwbaar afgeschilderd. Op hun steun zou de Compagnie niet al te veel kunnen rekenen. Weyerman stond niet afwijzend tegenover een overeenkomst. Hij vroeg de Hoge Regering of het niet wenselijk was een handelsakkoord af te sluiten met Haider Ali in verband met zijn nieuw verkregen grondgebied aan de Malabar. Vanwege de ontstane spanningen vroeg Weyerman tevens om versterking bestaande uit Europese militairen, zodat hij op alles voorbereid zou zijn.

Batavia toonde zich zeer afwijzend tegenover een dergelijk verdrag. Dit zou kunnen leiden tot een ongewenste vorm van militaire betrokkenheid. Het zag helemaal niet de ernst in van de laatste ontwikkelingen aan de Malabar en was niet erg onder de indruk van het optreden van Haider Ali. Er werd wel aan zijn vriendschap gehecht. Het wilde slechts aan zijn verzoek voldoen om wapens en munitie te leveren indien dit niet anders kon.<sup>101</sup>

Los van het feit dat strikte neutraliteit het parool was, had de versterking van haar positie op Java voor de Hoge Regering een veel hogere prioriteit. Na de beëindiging van de Derde Javaanse Successieoorlog, 1755-1757, was de situatie aldaar veel stabiel geworden. Maar zij achtte een krachtige militaire handhaving van haar gezag nog steeds noodzakelijk. De handelsactiviteiten in de buitencomptoirs van het eiland moesten verder worden uitgebreid. De immer aanwezige dreiging van binnendringende Britse handelaren in Oost-Java moest scherp in de gaten worden gehouden. Iedere extra militaire investering in India zou tot grotere financiële druk en instabiliteit kunnen leiden. De financiën stonden geruime tijd onder druk door de hoge uitgaven van de voortslpende oorlog tegen Kandy.

<sup>98</sup> Godefridus Weyerman (Gulik, 1717-Batavia, 1776), 1734 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip? als soldaat; 1735 Batavia boekhouder en vervolgens werkzaam te Soerabaja; Semarang; Japara; 1741 onderkoopman en boekhouder/secretaris van politie, Cochin; 1743 opperhoofd te Cannanore; 1753 koopman; 1757 opperkoopman; 1761 commandeur Cochin; 1764 afgezet i.v.m. knoeierijen, naar Batavia; 1776 titulair gouverneur (Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*, 114; Singh, *Cochin*, 23).

<sup>99</sup> Er bestonden sedert de komst van de Compagnie diverse verdragen; 1604, 1663, 1674, 1678 en 1681.

<sup>100</sup> NA, VOC inv. nr. 3055, Cornelis Weyerman aan Gouverneur-Generaal en Raden, 25 februari 1762.

<sup>101</sup> Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 25.

De afhoudende opstelling van de Hoge Regering kwam eveneens naar voren bij haar invulling van het bestaande defensief verdrag met de radja van Travancore.<sup>102</sup> Zij wenste dit op minimale wijze na te komen zonder zich evenwel aan haar verantwoordelijkheid te onttrekken.

Haider Ali bleek het op dat moment nog niet zozeer te gaan om een daadwerkelijk verdrag. Hij wilde er achter komen tot hoever de bereidheid van de Compagnie ging bij de ondersteuning van haar bondgenoten.<sup>103</sup>

De Britten gingen onderwijl gestadig verder met het vergroten van hun invloed aan de Coromandel en Gujarat inclusief Surat.<sup>104</sup> Een harde confrontatie tussen de Britten en Haider Ali kon dan ook niet uitblijven. Hij verplaatste zijn troepen daarom naar het noordelijke deel van de Malabarkust en naar Kanara. Hierdoor kwam hij wel in conflict met de Portugezen in de omgeving van Goa. Veel gevaarlijker voor hem was dat hij de Maratten naderde die Gujarat beheersten. De Maratten kregen steun van hun zuiderbuur, Muhammad Ali van de Carnatic.

In 1765 waarschuwde Weyerman in zijn Memorie van Overdracht<sup>105</sup> dat Haider Ali zijn blik wel weer naar de westkust van de Coromandel zou gaan richten als hij in het noorden klaar was. Haider Ali trok inderdaad zuidwaarts op het moment dat hij de troepen van Muhammad Ali en de Maratten tot staan had gebracht.

De ervaren Weyerman was niet meer bij het vervolg betrokken. Hij werd gedwongen zijn functie over te dragen aan een niet-Indiakenner, de opperkoopman Cornelis Breekpot.<sup>106</sup> Op gezag van de Hoge Regering werd Weyerman bij aankomst van zijn opvolger gearresteerd op verdenking van corruptie c.q. van particuliere handel. Deze arrestatie betrof ook

**102** Lanoy, *Kulasekhara Perrumals of Travancore History*, 134-136; de Compagnie was op grond van het tweede verdrag van Mavellikarav uit 1753 verplicht deze bijdrage te leveren. Het eerste verdrag was gesloten in 1741 na de nederlaag van de Compagniestroepen en die van de prins van Desinganadu bij Colachel tegen de radja Marthanda Varma, die gesteund werd door de Britten. Dit eerste verdrag werd nimmer door de Hoge Regering getekend, omdat zij dit te haastig gesloten vond; zij weigerde aan de eis gevolg te geven dat zij zich neutraal moest opstellen bij toekomstige oorlogen van Travancore tegen Desinganadu. Daarnaast voelde zij niets voor het artikel dat bij een dreiging van de Fransen of de nawab van Arcot, zij Travancore militair moesten steunen. Het tweede verdrag werd in 1753 wel geratificeerd. De Compagnie kreeg onder andere bescherming en handelsvoorzieningen in Travancore. Tegenover deze privileges moest de Compagnie wapens, lonten en kruit leveren voor een bedrag van 12.000 rupies. Bij een aanval van een andere Europese mogendheid moest zij tevens kanonnen en militaire steun geven. De radja van Cochin kwam hierdoor in de kou te staan en vreesde voor zijn grondgebied, omdat Travancore zijn gang kon gaan zonder dat de Compagnie mocht ingrijpen. Voor de Compagnie was niet alleen van belang het veilig stellen van de peperhandel, maar vooral om buiten de verdere strijd te blijven.

**103** Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 22; met verwijzing naar NA, VOC inv. nr. 3055, Godefried Weyerman aan Gouverneur-Generaal en Raden, 25 februari 1762.

**104** NA, Collectie Hope inv. nr. 33, Iman Willem Falck aan Thomas Hope, 25 januari 1766.

**105** Godefried Weyerman, Memorie van Overgave, 22 februari 1765; op het moment dat hij zijn memorie schreef was de uitslag van de strijd tussen Haider Ali en de Maratten nog niet bekend.

**106** Cornelis Breekpot (Middelburg, 1710-Batavia, 1770), zoon van Pieter en Catherina Blick, huwde Margaretha Sophia Ongewassen; 1728, uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Duinbeek als assistent; 1729 Batavia; 1733 onderkoopman en secunde Soerabaja; 1735 resident Djapara; 1740 Batavia; 1741 onderkoopman Cheribon; 1742 resident te Tegal; 1748 koopman in Batavia; 1749 gerepatriceerd met VOC-schip Elswoud; 1751 wederom uitgevaren voor de Kamer Zeeland met VOC-schip Snoek als koopman; 1752 Batavia; 1753 schepen; 1755 eerste administrateur van het graanmagazijn; 1764/65 opperkoopman en commandeur van de Malabar; 1770 Batavia, overleden voor het thuisvaren; Singh, *Cochin*, 87; merkt op dat zijn benoeming iets zegt over de grote achterdocht die in Batavia heerste over de dienaren aan de Malabar (NA, VOC-Opvarenden; Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*, 194-195).



zijn tweede man, Johan Sweers de Landas.<sup>107</sup> Breekpot stelde zich, geïnspireerd door het grote wantrouwen van de Hoge Regering, zeer kritisch op tegen het tot dan toe gevoerde beleid en bestuur. Hij was van mening dat Cochin niet langer geschikt was voor de inzameling van peper, het belangrijkste handelsproduct.<sup>108</sup> De uitgaven aan handel en verdediging dienden verlaagd te worden.

### 8.3 Breekpot, gouverneur van de Malabar 1765-1770

Bij het aanvaarden van zijn functie werd Breekpot gelukwensd door Haider Ali, die beweerde er op uit te zijn goede contacten te blijven onderhouden met de Compagnie. Falck was er trouwens op dat moment veel aan gelegen dat deze relaties goed bleven. Hij was na aankomst in Colombo zowel geconfronteerd met de oorlog tegen Kandy als met de instandhouding van het zeer omvangrijke Ceylonese leger van de Compagnie. De kern van dit leger werd gevormd door sipahis, hoofdzakelijk gerekruteerd in het noorden van Haider Ali's Mysore Rijk. In oktober 1765 zond Falck daarom een kapitein van de sipahis naar Cochin. Haider Ali werd benaderd via zijn bondgenoot en generaal Raza Ali Khan.<sup>109</sup> Deze was de Compagnie goed gezind wegens zijn tijdelijke verblijf als vluchteling voor de Britten in Jaffna. Hij was daar volgens zijn eigen zeggen zeer goed behandeld. Zijn inspanningen aan de Malabar hadden effect. Er werden uiteindelijk 2000 sipahis gerekruteerd.

Begin 1766 zette Haider Ali zijn aanval zuidwaarts in met een leger van 50.000 man en meer dan 15.000 paarden. Hij versloeg de zamorin van Calicut met een leger van 20.000 Nairs.<sup>110</sup> Vervolgens wenste hij richting Cochin en Travancore op te trekken. Dit was het sein voor de Britten zijn ambities aan de Malabar krachtig te gaan temperen. De Eerste Brits-Mysore Oorlog, 1766-1769, was een feit. Haider Ali schreef ter geruststelling een brief aan Breekpot. Hij stipuleerde dat hij in vrede met de Compagnie wilde leven en bood haar gunstige handelsvoorwaarden aan.

De radja van Travancore, Rama Varma, verzocht na het horen van de plannen van Haider Ali direct om steun van de Compagnie op grond van het eerdergenoemde verdrag.<sup>111</sup> Bij het in gebreke blijven hiervan dreigde hij de Compagnie in een kwaad daglicht te plaatsen bij Haider Ali. Dit leidde uiteindelijk tot een bijdrage, maar veel minder dan waar door de Compagnie om gevraagd was.

**107** Johan Antoniij Sweer(t)s de Landas (Den Haag, ?-Cohin, 1765), 1745 uitgevaren voor de Kamer Enkhuizen met het VOC-schip Waakzaamheid als cadet de marine; 1746 Batavia; Surat pakhuismeester, koopman; 1760 Cochin, hoofdadministrateur, opperkoopman (NA, VOC-Opvarenden; *Generale Missive*, XIII, 590).

**108** Singh, *Cochin*, 91.

**109** Singh, *Cochin*, 27; Raza Ali Khan c.q. Raza Ch(s)aheb, zoon van nawab Chanda Saheb en een familielid van Haider Ali, was ten tijde van gouverneur Van Eck gevlucht voor de Britten; na de val van Pondicherry, uitgeweken naar Negapatnam, vervolgens naar Jaffna; zijn verblijf werd aanvankelijk niet verwelkomd door de Hoge Regering i.v.m. mogelijke tegenmaatregelen van de Britten, tot dit als voordeel werd gezien; hij zou bij terugkeer in Mysore de Compagnie steeds goed gezind blijven. Door zijn ervaring bij de Fransen kon hij het leger hervormen.

**110** De Nairs waren de kaste van krijgers waartoe de kleine vorsten en feodale regenten in Kanara behoorden; zij leverden in de achttiende eeuw veel soldaten aan de radja van Travancore (Nairs Brigade); Singh, *Cochin*, 30.

**111** Singh, *Cochin*, 30; Dharma Raja Karthika Thirunal Rama Varma (1724-1798), volgde zijn oom Marthanda Varma op als radja van Travancore in 1758; was een goed administrateur en wist zijn Rijk in stand te houden.

De Compagniebestuurders van de Coromandel, Surat, de Malabar en Bengalen vielen als buitencomptoiren direct onder Batavia. Er is reeds in hoofdstuk 7 opgemerkt dat in de Raad van Ceylon uitvoerig gesproken over Zuid-India zeer intensief contact tussen Colombo, Cochin, Negapatnam en Surat. Dit gold niet voor Bengalen. De inhoud van vermoedelijk alle officiële correspondentie met de Hoge Regering en de Heren XVII kwam of in afzonderlijke brieven of in afschrift in Colombo terecht. Deze constatering is gebaseerd op een steekproef in de National Archives of Sri Lanka over de periode 1765-1785. Sowieso gingen alle officiële papieren van de Coromandel over Ceylon naar Batavia en Patria.<sup>112</sup>

De Hoge Regering gaf Falck toestemming om in kritieke omstandigheden officieel adviezen en instructies te geven aan Cochin en Negapatnam. In de praktijk bleek de bemoeienis met deze vestigingen nog intensiever te zijn, getuige de lengte van de verhandelingen in de resoluties en de vele besluiten in de Raad van Ceylon. Er werden door Falck daadwerkelijk maatregelen voorgesteld en uitgevaardigd. De lange passages in de correspondentie tussen Falck en de Hoge Regering, de Heren XVII, de Prins en Hope geven hiervan duidelijk blijk. In de nog aanwezige correspondentie met neef Otto ging Falck in iedere brief uitvoerig in op de situatie in Zuid-India. Met grote regelmaat gingen de leden van de Raad op 'springtocht' naar Tuticorin, Cochin, Negapatnam en Surat.<sup>113</sup>

Er werden grote Ceylonese detachementen ingezet in Zuid-India, al dan niet op verzoek van de bestuurders van de hoofdvestigingen, de Hoge Regering of op instigatie van Colombo zelf.

Bengalen komt in de resoluties en brieven – zelfs in de correspondentie met neef Otto, die daar zolang verbleef – minder ter sprake. Dit had enerzijds te maken met de reeds uitvoerig toegelichte afgezwakte positie van de Compagnie aldaar. Anderzijds viel Bengalen sinds 1655 niet langer onder het bestuur van de commandeur van de Coromandel maar rechtstreeks onder Batavia.<sup>114</sup> Voor de goede orde wordt nogmaals opgemerkt dat Bengalen het machtigste onderdeel werd van de Britse vestiging in India op het moment dat Falck aantrad in Colombo.

Uit de vele resoluties en brieven blijkt dat Falck vanaf het begin van zijn bestuursperiode het standpunt innam dat het handhaven van een politieke, economische en militair strategische positie in Zuid-India van eminent belang was.<sup>115</sup> Hij hield met name de ambities van de Britten, de Fransen, Haider Ali en Muhammad Ali zeer goed in de gaten. De Portugezen in Goa werden nauwlettend gevolgd, hoewel hun rol al sedert de tweede helft van de zeventiende eeuw was uitgespeeld. Bij ieder gerucht over een actie van de oude handelsrivaal ging

**112** Falck ontving op een brief uit Batavia waarbij de secretariediensten werden opgeroepen voortaan meer attentie te besteden aan het spoedig doorsturen van 'Coromandelsche papieren die over Ceilon overgezonden worden' (NA, VOC inv. nr. 3578, Gouverneur-Generaal en Raden aan Iman Willem Falck, 27 juli 1780).

**113** NA en SLNA, Resoluties Raad van Politie te Colombo.

**114** Lequin, *Personeel*, 124.

**115** Singh, *Cochin*, 61; zij brengt naar voren dat 'The upkeep of the Malabar Command was indispensable to the Dutch for military as well as economic reasons. The location of Cochin was strategic for the VOC as it defended Ceylon, now not only from the Portuguese at Goa but also from the English at Bombay and Madras'. Haar stellingname is *au fond* juist, maar zij onderbouwt deze niet met bronnen en noemt niet de strategische belangen van de andere hoofdvestigingen, met name die van Negapatnam en Tuticorin.

bij een aantal bestuurders in Ceylon, Cochin en Batavia automatisch, maar eigenlijk volledig onterecht, de alarmbel rinkelen.

Voor wat betreft de politieke strategie ten aanzien van de strikte neutraliteit zaten de Hoge Regering en de Heren XVII lang niet altijd op dezelfde lijn als Falck. Dit pragmatisme van Falck en zijn getrouwen zou misschien hebben betekend dat de Vierde Engelse Oorlog minder dramatisch voor de Compagnie zou zijn afgelopen. Toch deed zich, ondanks de tegenstelling, nimmer een conflict voor tussen Falck en het hogere gezag in Batavia, Amsterdam of Den Haag. Er zijn geen schriftelijke aanmerkingen op zijn standpunt bekend. Over de gehele periode klinkt bij zijn directe omgeving, van zijn collega's uit India, de Hoge Regering, de bewindhebbers of de opperbewindhebber en de Staten-Generaal geen onvertogen woord.

In het begin meenden de Hoge Regering en Hope Falck wat te moeten temperen. Hij hield echter zijn strategie overeind en kreeg gelijk. Zuid-India was de eerste veiligheidslijn voor Ceylon: de achilleshiel.

Het verdere lot van de Compagnie in Voor-Indië werd na het staakt-het-vuren in 1783 bepaald door de Britten. De Compagnie was financieel en commercieel bijna aan het einde van haar Latijn. Zij was bestuurlijk, maar vooral militair-strategisch vastgelopen. De laatste gouverneur van Ceylon Van Angelbeek moet dit in Cochin hebben begrepen toen hij in 1793 het gouverneurschap van Ceylon en Onderhorigheden ging bekleden. De overdracht van Ceylon in 1796 aan de Britten was het gevolg van een totaal isolement van het eiland. De strategie van zijn 'oude' gouverneur ging niet meer op.

Het bestuur in Colombo onder Falck moest steeds op twee niveaus rekening houden met de ontwikkelingen in Zuid-India. Op macroniveau ging het om de politieke en militaire verhoudingen tussen de Europese grootmachten en de machtigste inlandse vorsten, en op microniveau ging het om een ontelbare reeks van kleine incidenten in de Onderhorigheden en de rest van Zuid-India. Het macro- en microniveau liep veelvuldig in elkaar over wegens 'de rol van Engeland die links en rechts stookt en verdeel en heers speelt', aldus Falck.<sup>116</sup>

Volgens La Baume, de Franse agent in Cochin en contactpersoon van de Compagnie aan het Hof van Mysore,<sup>117</sup> was Haider Ali op zoek naar een machtige Europese bondgenoot om hiermee indruk te maken op zijn omgeving. Haider Ali dacht aan een defensief verdrag met de Compagnie, want hij wantrouwde in grote mate de Britten en vond de Fransen<sup>118</sup> te on-

<sup>116</sup> SLNA, inv. nr. 1/3237, Cornelis Breekpot aan Iman Willem Falck, 12 februari 1767.

<sup>117</sup> Melchior (de) La Baume was een Franse privé-handelaar, die enige jaren gunsteling was van gouverneur Van Eck. Hij rekruteerde enige troepen voor hem aan de Coromandel; was in 1765 met het VOC-schip *De Drie Papegaaien* van Cochin naar Ceylon gekomen; aanwezig bij de plundering van Kandy. Falck liet onderzoeken of hij zich had verrijkt. Zijn conclusie was dat zijn krijgsbuit niet meer was dan anderen betrokken hadden (NA, VOC inv. nr. 3138, Iman Willem Falck aan Gouverneur-Generaal en Raden, 10 november 1765).

<sup>118</sup> Op grond van het verdrag van Parijs 1765 hadden de Fransen het recht om handel te drijven met de Carnatics. Het vredesverdrag van Madras was niet meer dan een wapenstilstand; de Maratten drongen Mysore binnen en versloegen Haider Ali in Chihurali op 6 maart 1771. Hij had de EIC in Madras in de lijn van het verdrag van 1769 gevraagd hem te steunen; hij stuurde kostbare cadeaus naar de EIC, de Raad van Madras en de Britse gouverneur Warren Hastings. Er kwam geen antwoord; Muhammad Ali was vast besloten de Maratten te helpen. Hij wist de Raad van Madras te manipuleren.

beduidend geworden. Pogingen iets te bereiken met de Britten waren na lang onderhandelen en grote achterdocht van beide kanten tussen 1765-1766 op niets uitgelopen.<sup>119</sup>

Haider Ali's voorwaarden aan de Compagnie waren de levering van munitie tegen baargeld of peper. Hij was bereid met alle mogelijke middelen de Compagnie in Zuid-India te beschermen in het geval zij in oorlog raakte met een andere Europese mogendheid. Een verdrag zou wederkerig moeten zijn, waarbij de Compagnie zich uitdrukkelijk niet mocht bemoeien met zijn verdere activiteiten. Indien zij als gevolg van de militaire steun aan hem haar territorium zou vergroten, zou hij daar geen bezwaar tegen maken.

Falck was geïnteresseerd; hij zag in dat het aanzien en de positie van de Compagnie in de regio hierdoor konden toenemen. Breekpot was dezelfde conclusie toegedaan.<sup>120</sup> Hij vroeg wel, als reactie op Haider Ali's verovering van Calicut en zijn bedreiging van Cochin, om versterking uit Ceylon. Breekpot suggereerde het grondgebied van de radja van Cochin in te nemen om zo te voorkomen dat dit in handen viel van Haider Ali. Diens Mysorse troepen zouden bij een aanval op Cochin wel in de buurt komen van de Compagniesforten, wat dan gemakkelijk tot een confrontatie zou kunnen leiden. Haider Ali zette ondertussen Cochin en Travancore<sup>121</sup> onder druk door van hen respectievelijk 1,5 miljoen rupies plus dertig olifanten en 400.000 rupies plus acht olifanten te eisen. Zowel de radja's van Cochin en Travancore als de zamorin van Calicut benaderden Breekpot voor militaire steun.

De Compagnie had volgens Falck de keuze tussen Haider Ali of Muhammed Ali. Een keuze voor laatstgenoemde zou betekenen dat de Malabarkust geheel onder Britse invloed kwam te staan, inclusief de kust van Madura en Tanjore. Deze gebieden waren reeds schatplichtig aan Muhammed Ali. Een verdrag met Haider Ali kon zorgen dat de handel veilig werd gesteld. Maar dat zou betekenen dat de Compagnie tegenover Travancore zou komen te staan.<sup>122</sup> Door een verdrag met Muhammad Ali te sluiten, zou de mogelijkheid kunnen ontstaan dat Britse troepen wegbleven van de kust van Madura.<sup>123</sup> Falck pleitte in een geheime brief aan de Hoge Regering niet langer vast te houden aan haar principes van strikte neutraliteit. De vorsten zouden op de Compagnie neerzien en hun gunstige handelsvoorwaarden laten vallen. Deze brief leidde tot een stevige discussie in Batavia maar kon de Gouverneur-Generaal en raden niet vermurwen. Zij bleven bij hun oude standpunt dat een verdrag niet wenselijk was. Zij merkten tevens op dat tegenstellingen niet via verdragen konden worden opgelost.<sup>124</sup>

Falck zou zich gedurende zijn bestuursperiode van twintig jaar een realist tonen in zijn houding tegenover Haider Ali. Hij stelde voortdurend zijn standpunt bij op grond van de zich

**119** Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 35; La Baume schreef aan Falck dat Haider Ali erg bang was voor de Britten. Hij gaf hen daarom kostbare geschenken, peper en sandelhout in ruil voor munitie. De Britten zouden echter hun afspraken slecht zijn nagekomen.

**120** Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 38; La Baume had dit aan Falck en Breekpot geadviseerd.

**121** Kusumen, *History of trade and commerce*, 127; Rama Varma leidde als radja van Travancore, 1758-1798, het Kurtika kabaal.

**122** NA, VOC inv. nr. 3171, Iman Willem Falck aan Gouverneur-Generaal en Raden, 12 april 1766; in 1762 was een verdrag gesloten tussen Muhammad Ali en de EIC; de radja van Tanjore werd een vazal van Muhammad Ali; in 1773 werd het vorstendom geannexeerd.

**123** NA, VOC inv. nr. 3171, Iman Willem Falck aan Gouverneur-Generaal en Raden, 13 april 1766.

**124** Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 53; NA, VOC inv. nr. 3171, Hoge Regering aan Iman Willem Falck, 12 mei 1766.

steeds wijzigende situatie in Zuid-India. Op het moment dat de Britse invloed in Zuid-India nog niet al te groot was, zag hij in Haider Ali een potentiële bondgenoot en een beschermer van de handel aan de Malabar tegen Travancore.<sup>125</sup> Hij was de heerser van de machtigste buurstaat van de Compagnie met wie terdege rekening moest worden gehouden. Op het moment dat hij de bondgenoten van de Compagnie ging bedreigen en voor de tweede maal de Carnatic binnen viel in 1778 was hij een agressor. Tijdens de Vierde Engelse Oorlog moest hij onder druk van de omstandigheden als bondgenoot worden geaccepteerd. Samen met de Fransen en oude inlandse bondgenoten zorgden Haider Ali en de Compagnie enigszins voor tegenwicht.

Aan het eind van het jaar 1765 namen de spanningen aan de Overwal toe. Muhammed Ali van Arcot<sup>126</sup> vond dat hij recht had op een deel van de pacht van de parelvisserij, daarbij gesteund door de Britten. Hij toonde zich niet tevreden met de toezeggingen van Colombo over zijn vangstquota. Hij had maar twintig thonies, kleine vaartuigjes, toegewezen gekregen waarmee hij slechts 96 parels mocht opduiken.

De Nawab veroorzaakte nog meer problemen door allerlei 'stoutmoedige ondernemingen' uit te voeren tegen de Compagnie,<sup>127</sup> zoals de bezetting van de loge van Ponnekail.<sup>128</sup>

Gerrit de Vos,<sup>129</sup> het opperhoofd te Tuticorin, was door deze gebeurtenissen zeer gealarmeerd. Hij hield Falck voortdurend op de hoogte.<sup>130</sup> Falck besloot na deze berichten en na overleg met de Raad een detachement infanterie van 130 Europese soldaten en 1016 Maleiers naar Kilkare over te laten brengen via de haven van Negombo. Het detachement kreeg opdracht orde op zaken te stellen. De leiding over deze militaire expeditie werd gegeven aan De Vos en de Ceylonse eerste pakhuismeester Schmidt. Deze bevond zich hier als commissaris van de parelbanken.<sup>131</sup> Het liep allemaal met een sisser af, omdat 'het Madura geen ernst [was] om de Nederlanders te plagen'. De Raad was daar niet zo zeker van en besloot met eenparigheid van stemmen dat met vijandelijke acties mocht worden begonnen op het moment dat lijf en goed werden aangetast.<sup>132</sup> De rust keerde na enige tijd terug.

In het voorjaar van 1767 riep Falck een speciale Raadsvergadering bijeen om van gedachten te wisselen over het door de nayak opgeëiste recht om op de parelbanken te mogen vissen. Deze beweerde rekeningen te kunnen overleggen vanaf 1691 waaruit zijn aanspraak bleek. Uit een onderzoek door de Raad van Ceylon in oude traktaten kwam echter naar voren dat hij helemaal geen rechten kon laten gelden. Na veel wikken en wegen werd toch besloten de nayak enigszins tegemoet te komen. De Vos zou hierdoor niet verder in de problemen raken.<sup>133</sup>

125 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 34.

126 Muhammed Ali veroverde tussen 1764-1765 Madura met hulp van Britse hulptroepen; de VOC-Resoluties spreken steeds over Machmet Dillichan.

127 NA, VOC inv. nr. 9947 en SLNA, inv. nr. 1/750, Resolutie Raad, 5 april 1766; hiervan is reeds melding gemaakt in de Secrete Resolutie Raad, 27 maart 1765.

128 NA, Collectie Hope inv. nr. 72, Resolutie Secrete Raad, 18 november 1765.

129 Gerrit de Vos, uitgevaren voor de Kamer Amsterdam als koopman; 1765 opperhoofd te Tuticorin, opperkoopman; 1774 commandeur van Jaffna (SLNA, inv. nr. 1/3077, Resolutie Raad, 4 mei 1774).

130 NA, VOC inv. nr. 9947, Resolutie Secrete Raad, 20 maart 1766.

131 NA, Collectie Hope inv. nr. 72, Resolutie Secrete Raad, 18 november 1765.

132 NA, VOC inv. nr. 9947, Resolutie Secrete Raad, 8 april 1766.

133 SLNA, inv. nr. 1/750, Resolutie Secrete Raad, 22 en 27 maart 1766.



Inmiddels ging ook Muhammad Ali zich met de parelvangst bemoeien als hogere in de soevereiniteit boven de nayak. Volgens Falck was hij hiertoe aangezet door de Britten. De Vos waarschuwde dat ook Haider Ali aanspraken maakte. Al deze klachten brachten Falck ertoe de Hoge Regering te bewegen in te stemmen met een vrije vangst van parels. Dit kwam er op neer dat alle partijen mochten duiken tegen een vastgestelde vergoeding aan de Compagnie. Falck hoopte op deze wijze de Indiase vorsten gunstig te stemmen voor de lijnwapenhandel.<sup>134</sup> De Hoge Regering besloot Falck in deze de vrije hand te geven. Hij toonde zich persoonlijk in de herschikking van de parelvangst zeer genereus. De opbrengst was een emolument en een prerogatief van de gouverneur van Ceylon.

De verhoudingen met de nayak verbeterden geleidelijk. Deze stemde in met een besluit van de Raad van Ceylon om de buitenlandse scheepvaart te verbieden tussen India en Ceylon.<sup>135</sup> Deze maatregel werd genomen om de smokkelhandel tegen te gaan. Tevens was de maatregel bedoeld om de contacten van de koning van Kandy met bevriende en verwante Indiase vorsten zoveel mogelijk uit te bannen en te controleren. Het recht van de doorvaart behoorde op grond van oude traktaten volgens de Compagnie alleen aan haar toe. De Britten mochten er nu officieel niet meer door, maar hun schepen werd niets in de weg gelegd, zolang zij maar toestemming vroegen.<sup>136</sup>

De Vos was zich zeer ingenomen met het beleid van Falck, omdat deze zich inspande de inkomsten van de factorij te vergroten, de verhouding met de nayak te verbeteren en gezorgd had dat de ingezetenen 'niet boven maete bezwaart noch geknevelt werden'. Volgens De Vos kwam het recht op parels te vissen wel 'onbetwistelijk' toe aan de Compagnie. De klachten over de parelvisserij en verdere strubbelingen aan de Overwal namen echter niet af.

Falck toonde zich door allerlei voorvallen, die hier niet allemaal uitvoerig worden beschreven, weer meer en meer voorstander van een defensief verdrag met Haider Ali. Het zou moeten lijken op de wijze waarop de Britten Muhammad Ali ondersteunden, namelijk in de vorm van geld en hulptroepen. Haider Ali schreef inmiddels vleiende brieven aan Falck waarin hij refereerde aan Raza Ali Khan. Deze had verteld hoe hoffelijk en plezierig de Nederlanders waren. Van La Baume<sup>137</sup> had Haider Ali gehoord over 'het prijzenswaardig gedrag van Falck'. Vervolgens liet hij weten behoefte te hebben aan olifanten, paarden en geweren. Dit verbaasde Falck, omdat hij al eerder zo'n verzoek hierom had gekregen; de goederen werden al in gereedheid gehouden. Hierop besloot hij de gevraagde goederen direct te laten versturen.<sup>138</sup> Inmiddels had Haider Ali zowel Calicut als Cochin aangevallen. Hij toonde zich van zijn slechtste kant; zo rezen er ernstige twijfels bij Falck en Breekpot over een verdrag.

De Compagnie had grote last van de versnippering van haar grondgebied op het moment dat er vijandelijkheden uitbraken in de buurt van een van haar factorijen en loges. Schreuder toonde zich al tijdens zijn krachtdadige<sup>139</sup> bestuursperiodes van 1740-1749 te

<sup>134</sup> NA, VOC inv. nr. 9947, Iman Willem Falck aan de Gouverneur-Generaal en Raden, 12 november 1766.

<sup>135</sup> NA, VOC inv. nr. 9947, 6 december 1766.

<sup>136</sup> SLNA, inv. nr. 1/749, Resolutie Secrete Raad, 22 september 1767.

<sup>137</sup> Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 35.

<sup>138</sup> NA, VOC inv. nr. 1375, Haider Ali aan Iman Willem Falck, zonder datum (duplicaat uit 1767).

<sup>139</sup> Coolhaas, 'Imhoff en Mossel', 33. Zijn krachtdadig optreden kwam naar voren op het moment dat in 1749 de sultan van Gujarat en andere Indiase vorsten maar niet ophielden met 'plagerijen'. Als tegenactie liet hij de haven blokkeren.

Surat en tijdens zijn gouverneurschap op Ceylon een groot voorstander van concentratie van de bezittingen van de Compagnie. Hij was van oordeel dat een aantal factorijen en forten zou moeten worden ontmanteld.<sup>140</sup> Als lid van de Hoge Regering bleef hij hierop aandringen. Hij was eveneens voorstander van het samenvoegen van alle Compagniestroepen in India, op Ceylon, op Java en op de specerij-eilanden. De Compagnie zou hierdoor kunnen beschikken over een sterke strijdmacht waarmee effectief in Zuid-India kon worden opgetreden. Hij liet dit standpunt uiteindelijk varen, omdat hij de risico's voor de veiligheid van Java en de specerij-eilanden te groot achtte. Een militaire verbintenis met Haider Ali sprak hem aan, zolang deze tevreden kon worden gesteld met militaire uitrusting in ruil voor peper.

De Hoge Regering had inmiddels Falck al bericht dat zij niets voelde voor een defensief verdrag. Zij stond slechts een handelsverdrag met Mysore toe, nadat Haider Ali de nawab van Arcot – lees Muhammad Ali – en de radja van Travancore had onderworpen of hen schatplichtig had gemaakt.<sup>141</sup> Van der Parra beschouwde Haider Ali nog steeds als een avonturier met wie geen zaken moesten worden gedaan. Falck kreeg instructie dat hij zijn verdere stappen in nauw overleg moest nemen met de Ceylonse hoofdadministrateur Daniël Burnat, de gouverneur van de Coromandel Pieter Haksteen en commandeur van de Malabar Cornelis Breekpot. Het grote enthousiasme over Falcks doortastende optreden tegen Kandy werd door deze kanttekening van Van der Parra en de overige leden van de Hoge Regering enigszins getemperd. Op 19 november 1766 werd een beperkte overeenkomst met Haider Ali gesloten<sup>142</sup> waarbij de Compagnie geschut, kogels, snaphanen en buskruit zou leveren tegen hetzij peper hetzij baargeld. In de overeenkomst was de mogelijkheid opengelaten of de Compagnie al dan niet tegen de Britten zou optrekken.<sup>143</sup> Voor Haider Ali waren de vriendschappelijke banden, die uit de overeenkomst voortvloeiden, voldoende zolang de Compagnie maar geen partij koos voor zijn tegenstanders. Hij tekende nog aan, dat hij niet bereid was aan extra wensen van de Compagnie tegemoet te komen zonder dat daar iets extra's tegenover stond.

Tijdens het overleg met Haider Ali en de afgevaardigden van Breekpot, bezocht Moens, als vertegenwoordiger van Falck, Rama Varma in Travancore.<sup>144</sup> Hij verzekerde Rama Varma dat Haider Ali geen aanval zou ondernemen vanwege de vriendschappelijke betrekkingen die er bestonden tussen Travancore en de Compagnie. Rama Varma verzocht desondanks militaire steun in geval hij toch door Haider Ali werd aangevallen.

De radja speelde hiermee een dubbelspel. In het geheim had hij 50.000 rupies betaald aan Muhammad Ali voor diens militaire steun. Rama Varma ging ervan uit dat hij ondanks het verdrag met de Compagnie niet op veel steun van de Compagnie kon rekenen. In het najaar brak de oorlog tussen Haider Ali en Rama Varma daadwerkelijk uit. De vloot van Mysore voer de riviermonden bij Cochin op richting Travancore en debarkeerde in de buurt van de Compagniesforten haar soldaten en voorraden. De Compagnie was nu in een heel moeilijk par-

<sup>140</sup> NA, VOC inv. nr. 1377, Secrete Resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden, 16 december 1763.

<sup>141</sup> NA, VOC inv. nr. 1377, Secrete Resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden, 31 juli 1766.

<sup>142</sup> NA, VOC inv. nr. 1377, Secrete Resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden, 19 november 1766.

<sup>143</sup> NA, VOC inv. nr. 1377, Secrete Resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden, 6 december 1766.

<sup>144</sup> Idem.



ket terechtgekomen gezien het verdrag met Travancore. Eventuele tegenacties zouden direct oorlog betekenen met Haider Ali. Breekpot vroeg dringend aan de Hoge Regering om zowel instructie als militaire steun. Deze adviseerde zoals gebruikelijk strikt neutraal te blijven, Breekpot deelde dit standpunt wel en waarschuwde op zijn beurt tegen het sluiten van trak-taten.<sup>145</sup> Falck kreeg van hem een gelijkkluidend advies,<sup>146</sup> blijkbaar om hem te ontmoedigen en te blijven pleiten voor een verdrag met Haider Ali. Het geweld tegen Cochin en Travancore werd uiteindelijk niet doorgezet door de ontwikkelingen aan de oostgrens van Mysore.

Het besluit dat er geen defensief verdrag met Haider Ali mocht worden gesloten, stelde Falck ernstig teleur. Hij was van oordeel dat Haider Ali in het vervolg de Compagnie nooit meer als gelijkwaardige partner zou beschouwen.<sup>147</sup> De agent La Baume was zelfs onthutst.

Hope hoorde in Amsterdam over de verschillende standpunten.<sup>148</sup> Hij schreef Falck, dat hij begrip had voor zijn standpunt. Maar 'hoe zeer men zomstijd iets moet vragen & voor-namelijk als men voorziet, dat alles anders verloren moet gaan, zo moet ik egter UEG, zo wel als den heer Haksteen aanraadden, om met alle mogelijke prudentie & niet buyten de orders van de Hoge Regering te werk te gaan ...'.<sup>149</sup> In de tussentijd had Falck op eigen gezag 2000 vuursteengeweren aan Breekpot laten zenden. Het was zijn bedoeling dat deze goe-deren zo snel mogelijk naar Haider Ali werden doorgezonden. Deze zending was bedoeld ter verzachting van de ontstane situatie na het niet doorgaan van een 'bondgenootschap'. In 1767 zouden Haider Ali en Raza Ali Khan voor de tweede keer, maar nu rechtstreeks aan Falck, om geweren en patronen vragen. Deze aanvraag zond Falck door aan Breekpot. Hij beperkte zich nu tot het zenden van enige cadeaus via La Baume.<sup>150</sup> De situatie was er geheel anders uit komen te zien doordat Haider Ali de oorlog had verklaard aan de Britten en hun bondgenoot Muhammed Ali.

Gouverneur Haksteen was sedert zijn aankomst in Negapatnam, mei 1765, de geweldige puinhoop van zijn voorganger Van Teylingen aan het opruimen. Het kostte volgens hem tijd om 'vier jaar despotisch en inhalig bestuur weg te werken'.<sup>151</sup> Er was een tekort aan al-les. Hij schreef een brief aan de commandeur van Jaffna om ambachtslieden te sturen voor het herstel van Compagniesgebouwen en schepen. Ondertussen was de invloed van de Brit-ten vergroot. De kleine noordelijke factorijen te Bimilipatnam, Jagernaikpuram en Palicol kregen hier last van. In 1767 had de vorst (soeba) van Golkonda<sup>152</sup> de noordelijke provinciën overgedragen aan de Britten. Zij gingen nu de jaarlijkse giften heffen en tegen alle afspra-ken in ook tol.<sup>153</sup> Haksteen protesteerde in Madras maar dat maakte weinig indruk. Bij zijn

145 NA, VOC inv. nr. 3177, Cornelis Breekpot aan Gouverneur-Generaal en Raden, 12 juni 1766.

146 SLNA, inv. nr. 1/3247 (Secreet), Cornelis Breekpot aan Iman Willem Falck, 17 februari 1767.

147 NA, VOC inv. nr. 3174, Iman Willem Falck aan Cornelis Breekpot, 27 november 1766 en idem aan Pieter Haksteen, 27 november 1766. De opmerking aan het adres van Haksteen had te maken met het feit dat hij Falck steunde. Hij stelde zich vanuit Negapatnam krachtig op tegenover Muhammed Ali.

148 NA, Collectie Hope inv. nr. 24, Thomas Hope aan Iman Willem Falck, 5 oktober 1767.

149 NA, Collectie Hope inv. nr. 24; Hope schreef tevens dat Cornelis Haksteen in Negapatnam zich ook aan het stand-punt van de Hoge Regering moest conformeren.

150 NA, VOC inv. nr. 3231, Iman Willem Falck aan de Gouverneur-Generaal en Raden, 28 mei 1768.

151 Gijsberti Hodenpijl, *De gouverneurs van Koromandel*, 114.

152 De vorst van Golkonda was een van de Hindu vorsten van de Confederatie van de Maratha's.

153 Gijsberti Hodenpijl, *De gouverneurs van Koromandel*, 286.

vertrek in 1771 was het hem gelukt orde op zaken te stellen waarvoor de Hoge Regering zich zeer dankbaar toonde. Falck had steeds een goede medestander aan hem gehad.

In 'Een aanmerkenswaardige Droom',<sup>154</sup> een pamflet dat na de dood van Gouverneur-Generaal Van der Parra werd gepubliceerd, werden alle leden van de Hoge Regering en vele gekwalificeerden ernstig aan de kaak gesteld met uitzondering van Falck en Haksteen. Zij werden met lof vermeld.

Eind 1768 begon Haider Ali met een opmars richting de Carnatic. Muhammad Ali en de Britten verwachtten dat hij Tanjore zou aanvallen. Haksteen vroeg vanwege het aankomende oorlogsgeweld in de omgeving van Negapatnam en andere factorijen om militaire steun aan Falck. Vanuit Jaffna en Tuticorin werden daarop op voorstel van Falck en met ondersteuning van de Raad troepen gezonden.

Haider Ali wist de Britten uit hun forten in de Carnatic te verdrijven. Dezen sloegen op hun beurt krachtig terug. De kortelings gereed gekomen Mysorse vloot werd vernietigd door de Bombay Marine en een aantal forten werd veroverd. Haider Ali ging echter onverstoorbaar met zijn omvangrijke leger verder richting de kust op weg naar het Britse Madras. Hij veroverde met groot geweld het eerste fort van de hoofdverdediging. De Britten kwamen hierdoor in een hachelijke positie terecht en besloten de oorlog te beëindigen met een vredesverdrag. Op papier leek het op een overeenkomst voor wederzijdse bijstand maar in werkelijkheid was het niet veel meer dan een wapenstilstand. De positie van Haider Ali was nu sterker dan ooit tevoren. Hij had zich inmiddels kunnen verzekeren van de steun van de nizam van Hyderabad. Deze had zich geërgerd aan de Britse steun aan Muhammad Ali.

De Hoge Regering, Falck, Haksteen en Breekpot volgden alle ontwikkelingen op de voet en hielden elkaar in deze oorlogsperiode via een uitvoerige correspondentie op de hoogte. Zij waren op hun hoede voor 'het links en rechts stoken van de Engelsen'.<sup>155</sup> Falck had aan Breekpot bij het uitbreken van de Brits-Mysorse oorlog geschreven dat nu wel strikte neutraliteit gewenst was.<sup>156</sup>

Inmiddels was op 4 maart 1768 nog voor het einde van de Brits-Mysorse oorlog Breekpot verlost van een uiteindelijk weinig succesvolle bestuursperiode. Hij was zeer ambitieus begonnen maar had de positie van de Compagnie noch de handel verbeterd. Zijn functie kwam in handen van de directeur van Surat, Christiaan Lodewijk Senff.<sup>157</sup> Deze zou slechts twee jaar aanblijven. Volgens Singh doorzag hij de ontwikkelingen in Zuid-India veel beter dan Breekpot, in het bijzonder de machtsontwikkeling van de EIC. Dit valt echter niet te ontdekken in de bronnen. Als directeur in Surat was hij een voorstander van vrije handel

<sup>154</sup> NA, Collectie Hope 26, 'Een aanmerkenswaardige droom, ter speculatie aangeteekent en opgeschreven, behelsende voor eerst, de waare oorsaaken van 's Compagnies' algemeene vervallen staat van India, ten tweeden, de eenigste, en waare middelen van een generaal rederes daarteegens', Januari 1768.

<sup>155</sup> SLNA, inv. nr. 1/3247, Geheime correspondentie tussencommandeur Pieter Haksteen van de Coromandel en commandeur Cornelis Breekpot van de Malabar.

<sup>156</sup> NA, VOC 3231, Iman Willem Falck aan Cornelis Breekpot, 28 mei 1768.

<sup>157</sup> Christiaan Lodewijk Senff (Bismarck, ?-Batavia, 1771), 1736 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Gaasperdam als soldaat; 1737 Batavia-Surat; 1749 Surat onderkoopman; 1751 Batavia koopman, geheimschrijver; 1752 opperkoopman; 1754 eerste opperkoopman; 1760 commandeur Sumatra's westkust; 1763 directeur Surat; 1768 commandeur Coromandel; 1770 Batavia extraordinaris raad (Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*, 195-196; NA, VOC-Opvarenden); stiefzoon van oud-gouverneur Schreuder.

in de Malabar, Surat en de regio's aan de Perzische Golf. Zijn handelspolitiek had volgens Singh dan ook een gunstige uitwerking aan de Malabar.<sup>158</sup>

Zijn verhouding met Haider Ali was in het algemeen slecht en niet in het belang van de Compagnie. Hij ging onhandig en weinig diplomatiek te werk, mede door de restricties die hem waren opgelegd vanuit Batavia. Het vergeten van het overhandigen van de cadeaus van de Hoge Regering was volgens Van Lohuizen het meest opvallende voorbeeld van geklunngel en verwaarlozing. Er ontstonden hierdoor allerlei onnodige irritaties.<sup>159</sup> Zijn grootste verdienste was het herstel en de versterking van de verdedigingswerken van Cochin.<sup>160</sup> Deze waren tijdens een inspectie begin 1769 als zeer desolaat omschreven.<sup>161</sup> De artillerie, het fort en de administratie waren niet op orde en een aantal Compagniesdienaren functioneerde niet.<sup>162</sup> Falck wenste na de beëindiging van de Brits-Mysorse oorlog zowel van Senff als Haksteen een advies over de situatie. Haider Ali had zijn aandacht na de Carnatic weer gericht op Cochin en Travancore.<sup>163</sup> Senff stelde voor zonder verder dralen het verdrag met Haider Ali te sluiten. De Hoge Regering wilde helemaal niet zover gaan en gaf slechts opdracht voorbereidingen te treffen voor de leverantie van munitie tegen betaling van baargeld op voorwaarde dat Haider Ali zich aan het gesloten vredesakkoord hield. Senff bracht voor alle duidelijkheid schriftelijk bij Haider Ali naar voren dat Cochin en Travancore als goede bondgenoten van de Compagnie moesten worden beschouwd.

De Brits-Mysorse oorlog had de Compagnie economisch veel schade toegebracht door het teruglopen van de handel.<sup>164</sup> Er werden nauwelijks meer lijnwaden van de Overwal en de Coromandel naar Ceylon verscheept. De eerste vier maanden na de oorlog kwam deze handel geheel stil te liggen. De aanlevering van peper vanuit de Malabar liep uitermate moeizaam. Het was moeilijk grote hoeveelheden te bemachtigen, ondanks de bestaande contracten met Travancore en Cochin. Tijdens de oorlog waren de Britten verder in het handelsterritorium van de Compagnie aan de Malabar doorgedrongen. Falck en de Hoge Regering maakten zich hierover ernstige zorgen. Zij leken bereid eventueel geweld te gebruiken om de Britten terug te dringen, maar beseften terdege dat het zenden van extra troepen uit Ceylon niet voldoende was. Deze zouden niet sterk genoeg zijn in geval het tot een gewapende confrontatie kwam.<sup>165</sup> Er zou in dat geval extra steun van buiten moeten komen. De Hoge Regering opperde als voorbeeld de Fransen. Zij waren echter op dat moment zelf in allerlei militaire conflicten verwickeld. Hun vesting Mahé aan de Malabar werd bedreigd door Haider Ali vanwege hun steun aan de zamorin van Calicut. Een

158 Singh, *Cochin*, 165.

159 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 84.

160 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 168.

161 HUA, Collectie Huydecoper inv. nr. 623, Schut aan Jan Elias Huydecoper, 20 november 1769.

162 HUA, Collectie Huydecoper inv. nr. 623, Schut aan mr. Gualterus Petrus Boudaen (bewindhebber VOC), 20 november 1779; onderkoopman Abraham Sluysken en boekhouder Nicolaas Homberg.

163 SLNA, inv. nr. 1/3247, Secrete correspondentie tussen gouverneur Falck, Pieter Haksteen en Cornelis Breekpot met betrekking tot de inlandse vorsten in India, 27 november 1766-2 juli 1769.

164 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 67; NA, VOC inv. nr. 3259, Pieter Haksteen aan de Gouverneur-Generaal en Raden, 20 december 1769.

165 NA, VOC inv. nr. 4491 Resolutie Haags Besogne, 25 maart 1772; maakte melding van brief van Iman Willem Falck aan Hoge Regering uit 1770.

iets andere situatie deed zich voor in Bengalen met hun hoofdvestiging Chandernagore. Hier zorgde sedert zijn aankomst in 1767 het bekwame opperhoofd Jean-Baptiste Chevalier<sup>166</sup> voor een korte bloei van de handel en het Franse aanzien. Chandernagore was geheel omsloten door de Britten evenals de vestigingen van de Compagnie. Chevalier was daarom voor goede relaties met het Britse bestuur in Calcutta. De Britten waren in het begin onder de indruk van zijn weelderige paleis in Goretty in de buurt van Chandernagore.<sup>167</sup> Na 1769 groeide de Britse jaloezie vanwege de grote economische groei van de Franse factorijen. De bouw van vestingwerken diende te worden gestaakt, omdat dat in strijd was met het verdrag van Parijs. De grote aversie tegen de Britten bracht Chevalier er toe een anti-Britse liga te vormen bestaande uit zoveel mogelijk Noord-Indiase vorsten en Franse troepen. Johannes Bacheracht,<sup>168</sup> directeur van Bengalen, was van mening dat het zinvol was voor de Compagnie met de Fransen op goede voet te staan, maar geen voorkeur aan de dag te leggen in verband met de positie van de Britten. Volgens Lequin moest de Compagnie proberen te voorkomen zich serieus met de zaken van de Fransen in te laten. Zij deden meermalen, onder andere in 1769, een poging hun belangen aan die van de Compagnie te koppelen om dan gezamenlijk tegen de Britten te kunnen optreden in geheel India.<sup>169</sup> Na het drama van de slag bij Bidderra in 1757 en de gevolgen daarvan, dacht Falck er niet aan bij hen steun te zoeken.

Wat er nodig was voor de handhaving van de Compagnie in Zuid-India waren voldoende militairen, aanzien en krachtige bestuurders op de hoofdvestigingen. De Hoge Regering bleef daarbij hameren op strikte neutraliteit. Falck bleef zoeken naar versterking via bestaande en nieuwe allianties. De nieuwe bestuurders moesten vooral het vertrouwen genieten van de Hoge Regering. De relatie met Falck speelde daarbij eveneens een rol. Bij Senff ontbrak het zeker aan het eerste. Het zou wel eens de reden kunnen zijn geweest dat hij na twee jaar werd vervangen. Over de precieze achtergronden van Senff's vertrek is niets bekend. Het was opvallend dat hij geen memorie van overdracht achterliet in tegenstelling tot al zijn voorgangers en opvolgers. Zijn laatste belangrijke daad, de verkoop van de vesting Cannanore<sup>170</sup> aan de EIC, was niet in overeenstemming met de opdracht van de Hoge Regering. Strategisch gezien was dat een blunder. De Hoge Regering wenste dat de vesting werd overgedragen aan Haider Ali. Deze was zeer verbolgen dat de vesting in handen kwam van zijn voormalige bondgenoot en oud-gouverneur Ali Raja.<sup>171</sup>

**166** Jean-Baptiste Chevalier (1729/30-1789), opgeleid in de school van Gouverneur-Generaal Jean Law de Lauriston; een kleurrijk persoon met een overdreven hoeveelheid patriotisme; onderhield contacten met de vorsten in Noord-India en met allerlei Franse militaire avonturiers; 1773 directeur van Bengalen; 1778 krijgsgevangene; 1779 naar Parijs op borge-tocht en daar in ongenade gevallen (Sen, *French in India*, 112-128).

**167** Sen, *French in India*, 87.

**168** Johannes Bacheracht (Archangel, ?-Batavia, 1777), zijn vader afkomstig uit Hannover was arts bij de keizerlijke marine in St. Petersburg; huwde Adriana Johanna Wyborgh; 1738 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Reigersdaal als adelborst; 1739 Batavia, boekhouder; 1748 onderkoopman; 1753 koopman; 1756 opperhoofd Patna; 1760 idem Cossimbazar; 1766 secunde directie Bengalen; 1770 directeur; 1776 ontboden in Batavia (Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*, 48-49; Lequin, *Personeel*, 252; NA, VOC-Opvarenden).

**169** Lequin, *Personeel*, 138.

**170** Cannanore was van belang voor peper en kardemom.

**171** Ali Raja had zich gevestigd in Cannanore nadat zijn verhouding met Haider Ali ernstig bekoeld was geraakt.

De Hoge Regering had tot de verkoop besloten overeenkomstig het eerdergenoemde rapport van Schreuder. Zij wilde na het vertrek van Breekpot in ieder geval de kosten van de Malabar verlagen door het aantal factorijen te verminderen en hun omvang te verkleinen.<sup>172</sup> De voornoemde verkoop van Cannanore lag eveneens in deze lijn. Senff werd overgeplaatst naar Batavia en bevorderd tot extraordinaris raad. Deze bevordering zegt niets over zijn positie; in Batavia stond hij verder aan de zijlijn. In zijn plaats werd de bekwame hoofdadministrateur Moens benoemd. Hij was de eerste vertrouweling en vriend van Falck die werd benoemd door Gouverneur-Generaal Van der Parra in Zuid-India. In december 1770 werd Moens met groot ceremonieel uitgeleide gedaan uit Colombo als geëligerd commandeur van de Malabar.<sup>173</sup> Enige maanden later volgde zijn definitieve aanstelling en werd hij gerechtigd de titel van gouverneur te voeren.<sup>174</sup> Falck zou nu nog directer bij de ontwikkelingen aan de Malabar worden betrokken. De nieuwe gouverneur was ambitieus en veel doortastender dan zijn voorgangers. Falck steunde hem niet alleen bestuurlijk, maar ook militair. Hij kreeg na enige jaren een aanzienlijk detachement Ceylonese troepen. Hoewel hij zich zeer betrokken voelde bij de ontwikkelingen in India en het strategisch politieke spel zelf activeerde, klaagde hij wel dat ‘de zaak van Malabar hem zoo veel buitengewoon bezigheid geeft, dat ik mijn tijd zeer wel besteedden kan te meer omdat men mij van Batavia de eer heeft aangedaan om [mij] als advokaat Konsulent voor den Hr. Moens te laten gebruiken’. Maar uit niets blijkt dat hij werkelijk bezwaar had tegen het voortdurend adviseren en instrueren van zijn vertrouweling. Hij omschreef Moens als een man van zeer goede wil, die nimmer zijn opgewekte humeur verloor. Iemand die verstand had van militaire tactiek en kon bogen op een grote ervaring. Zijn adviezen waren volgens Falck steeds nuttig.<sup>175</sup> Raadpensionaris Van de Spiegel noemde hem een ‘dooreerlijke man, die te vroeg voor het vaderland ons is ontrukkt, maar tijdig genoeg voor zijnen roem ...’.<sup>176</sup>

De vriendschap tussen Falck en Moens kwam tot uitdrukking toen zij samen twee zeer jonge olifanten<sup>177</sup> en twee paradijsvogels aan hun opperbewindhebber stuurden. Een geste die Falck drie jaar daarvoor ook had gemaakt.

172 NA, VOC inv. nr. 653, Resolutie Hoge Regering, 20 december 1763; Rapport Jan Schreuder aan Gouverneur-Generaal en Raden.

173 SLNA, inv. nr. 1/3075 en NA, VOC inv. nr. 3293, Resolutie Raad, 12 december 1770.

174 Op 11 juli 1772 werd hij door de Heren XVII weer benoemd tot commandeur. De Malabar werd van nu af aan aangeduid als commandement (NA, VOC inv. nr. 833, Repertorium op de personalia, deel 6; 1771-1778. Hij bleef echter aangeduid met de persoonlijke titel van gouverneur).

175 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck (duplikaat), 12 november 1776; Falck gaf een uitvoerige beschrijving in het Frans over Moens.

176 In memoriam door Raadpensionaris Laurens Jan van de Spiegel (1736-1800) n.a.v. overlijden van Moens op 12 oktober 1792.

177 Oosterzee, ‘Adriaan Moens, Directeur-generaal van Nederlandsch Indië’, 20; de olifantjes werden op 16 november 1772 verscheept met het VOC-schip Zuid-Beveland waarop zich eveneens zijn tweelingzonen bevonden. Deze twee olifanten werden in de dierentuin van Willem V ondergebracht. In 1795 gingen zij naar de plantentuin in Parijs en stierven daar in 1814. Professor Sebald J. Brugmans (1763-1819) haalde de kadavers naar het Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden. Falck had eerder een paar jonge olifantjes gezonden; PS. in zijn brief van 12 november 1769 aan Thomas Hope (NA, Collectie Hope inv. nr. 36) schreef hij ‘Het verzenden van een paar jonge olifantjes aan Z.D. Hoogheid den heer Prins Erfstadhouder zal, hoop ik, niet misduid worden. De Maatschappij heeft alleen de kosten van één of twee olifantenhoeders die voor matroozen zijn aangenomen, wyl ik nevens het transportgeld voor hun had moeten betalen en ’t is niets ongemeens door den kapitein drie lasten rijst voor mijne rekening te laten verstrekken ...’.



Volgens Van Lohuizen hadden zowel Breekpot als Moens een droombeeld over het bereiken van een krachtige en dominerende Compagnie aan de Malabar. De eerste wilde dit bereiken met behulp van Haider Ali en de tweede met de hulp van Travancore en Cochin. De laatste zouden moeten meehelpen de vorst Mysore te verdrijven.<sup>178</sup> Van Lohuizen gaat hierbij volledig voorbij aan de relatie met Ceylon en de strategie van Falck. Van Lohuizen preekt Falck als een groter realist dan de meeste van zijn tijdgenoten.<sup>179</sup> Het was vanaf de Portugezen van belang dat de Compagnie aan de Malabar een machtig steunpunt bezat ter bescherming van haar handelsmonopolie voor de kaneel en ter bescherming van Ceylon.

Eerder werd al ingegaan op de relatie tussen de Malabar en Ceylon naar aanleiding van de opmerking van Singh in haar proefschrift over Cochin. Falck achtte een sterke aanwezigheid van de Compagnie aldaar zowel bestuurlijk als militair wenselijk.

De benoeming van een van Falcks vertrouwelingen in Zuid-India stond niet op zichzelf. Enige tijd later zou Van Angelbeek,<sup>180</sup> de trouwe secretaris van de Raad en opvolger van Moens als hoofdadministrateur, worden aangesteld als opperhoofd te Tuticorin.<sup>181</sup> Jaren later kwam Van Angelbeek op de plaats van Moens terecht toen deze werd benoemd in Batavia. Voor Jacob Willem van de Graaff gold hetzelfde, hij werd ongeveer gelijk met Van Angelbeeks benoeming aan de Malabar benoemd tot directeur te Surat. De politiek-strategische koers van Falck in Zuid-India werd door de benoeming van zijn vrienden en vertrouwelingen versterkt.

Moens had in tegenstelling tot zijn voorgangers geen lange ervaring opgedaan aan de Malabar of elders in India. Hij was wel als lid van de Raad van Ceylon regelmatig op 'springtocht' naar Zuid-India gezonden. Hierdoor was hij uitstekend op de hoogte van wat er speelde.<sup>182</sup> Zijn ontbrekende kennis vergaarde hij door studie ter plekke en uit eerder opgestelde stukken. Senff had echter bij zijn vertrek geen memorie van overdracht achtergelaten. Moens nam over het geheel een eigen standpunt in. Hij onderschreef de opvatting van Batavia en van zijn voorgangers Schreuder en Breekpot niet dat er geen goede toekomst voor de handel aan de Malabar was weggelegd. Senff deelde trouwens dit standpunt ook al niet. Hij en Moens waren van oordeel dat naast de handel vooral de belangen van de landbezitters beschermd moesten worden.<sup>183</sup> Het karakter van de Compagniesdienaren was aan het veranderen van 'a pacified merchant-warrior and emporialist to that of an aiming to become a landlord'.<sup>184</sup>

<sup>178</sup> Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 100-101.

<sup>179</sup> Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 168; in de conclusie van dit hoofdstuk wordt hier nader op ingegaan.

<sup>180</sup> NA, VOC inv. nr. 3264, Resolutie Raad, 1 december 1769; nam nog steeds deel aan de Raad van Ceylon als geëligende opperhoofd van Tuticorin, terwijl De Vos toen voor het eerst deelnam als geëligende commandeur.

<sup>181</sup> NA, collectie Moens inv. nr. 14, Memorie van Overdracht, 18 april 1781; Plooi, *Adriaan Moens*, 27, schrijft dit toe aan Moens en gaat daarbij geheel voorbij aan de relatie met gouverneur Falck. Zij veronderstelde dat hij zijn positie te danken had aan een veronderstelde relatie met Gouverneur-Generaal Van der Parra. Deze relatie is nergens op gebaseerd; het feit dat Van der Parra een van de doopouders was zegt niets; de Gouverneur-Generaal was dat van vele kinderen van hogere Compagniesdienaren. De nauwe relatie tussen Falck en Moens is wél bekend uit de stukken. Van der Parra ging af op het oordeel van zijn protégé Falck.

<sup>182</sup> Singh, *Cochin*, 85; volgens haar dacht Moens dat het beter ging met de peperhandel dan dit in werkelijkheid was; dit lijkt mij niet juist gezien het inzicht dat hij moet hebben gehad vanuit Colombo door zijn meerdere 'Springtochten' naar de Overwal en Cochin.

<sup>183</sup> Singh, *Cochin*, 97; Het was een transformatie die plaats vond tussen 1750-1784.

<sup>184</sup> Singh, *Cochin*, 242.

Moens doorzag beter dan zijn voorgangers de grillige politieke ambities van Haider Ali. Hij wist vooral de verstoorde verhoudingen aan de Malabar enigszins te herstellen. De Hoge Regering droeg Moens op de onderhandelingen met Haider Ali weer op te pakken zodra zich een gunstige gelegenheid voordeed. Aanvankelijk had hij hier weinig tijd voor, omdat hij zijn handen vol had aan de radja van Cochin. Dat ging ondermeer over de grensscheiding tussen het vestingeiland van Cochin en het grondgebied van de radja te Malachery. Daarnaast waren er allerlei kleine problemen met andere lagere vorsten en regenten. Moens moest vooral zorgen dat verdragsgenoot Travancore zich in deze verwarde tijden niet met zijn buurlanden bemoeide en geen steun ging zoeken bij de Britten.

Binnen het bestuur aan de Coromandel deed zich eveneens een verandering voor. In 1771 werd de bekwame gouverneur Haksteen overgeplaatst naar Batavia en vervangen door Reinier van Vlissingen.<sup>185</sup> Het is zeer de vraag of Falck van te voren, buiten de officiële correspondentie om, in deze opvolging was gekend.<sup>186</sup> Van Vlissingen miste de kwaliteiten van Haksteen. Hij was opgeklommen van soldaat tot opperkoopman van het Kasteel. Tot zijn benoeming tot gouverneur had hij nimmer een zelfstandige post vervuld buiten Batavia en zijn gebrek aan ervaring zou gevolgen blijken te hebben. Hij had volgens Gijsberti Hodenpijl<sup>187</sup> wel een gevestigde naam op het gebied van lijnwaden en stond bekend als een man van karakter. Dat laatste zou hij in 1781, voor en na de overgave van Negapatnam niet waar maken.

#### 8.4 De Brits-Franse strijd

Falck streefde naar militaire versterking van de Compagnie in Zuid-India. Hij zag in dat de onderlinge strijd tussen de Indiase vorsten niet meer opleverde dan het verlies van handelswaar en loges. Het afzijdig blijven in de conflicten bracht hoge afbetalingen met zich mee in plaats van toezeggingen voor daadwerkelijke ondersteuning. In 1775 zou nog eenmaal heel serieus met Haider Ali worden onderhandeld over een vorm van samenwerking, met alle risico voor eventuele conflicten met Haider Ali's tegenstanders waaronder de Britten en Rama Varma van Travancore.

In een brief aan de Prins in 1772 pleitte Falck voor het eerst voor een nauwere samenwerking met de Britten in Zuid-India. Hij verwees hiernaar in een latere brief van januari 1779.<sup>188</sup> Er waren op dat moment totaal andere omstandigheden door de Frans-Britse oorlog en het gezamenlijke optrekken van de machtigste Indiase vorstendommen met uitzondering van Muhammad Ali tegen de Britten. De achtergronden hiervan komen aan de orde

**185** Reinier van Vlissingen (Leeuwarden, 1734-Batavia, 1783), 1751 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Bosschenhove als soldaat; 1752 Batavia; 1758 factuurhouder; 1759 onderkoopman bij de negotieboekhouding; 1761 koopman en negotieboekhouder; 1764 tweede opperkoopman van het kasteel; 1771 eerste opperkoopman, gouverneur van de Coromandel; 1781 vertrokken naar Batavia en buiten emplooi.

**186** De officiële correspondentie in de VOC-archieven geeft dit niet aan. De verhouding met Van der Parra was wel zodanig dat het had kunnen gebeuren. De tijden waren voorbij dat Falck door Thomas Hope werd ingelicht.

**187** Gijsberti Hodenpijl, *Gouverneurs van de Koromandel*, 294.

**188** KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 29 januari 1779.



in het hoofdstuk over Ceylon en India, 1778–1781. Falck merkte in de bewuste brief op dat hij een voorstel voor een alliantie al zeven jaar geleden had gedaan aan ‘Uwe Doorluchtige Hoogheid’. Deze brief is helaas in geen enkel archief aangetroffen.

In het verlengde van de verdwenen brief moeten de schriftelijke contacten tussen eind 1772 tot medio 1773 met de gouverneurs van Madras, Josias Dupré en Alexander Wynch<sup>189</sup> worden gezien.<sup>190</sup> Aan Dupré schreef Falck dat ‘sedert de vrede van Westminster in 1678 met Koning George I [?]’<sup>191</sup> de beide landen vrienden waren. Hij vervolgde ‘Je me flatte que vous agrieez, monsieur, une proposition, partie de mon coeur sensurement porte a conserver & affermir la confiance mutuelle entre les deux peuples, ...’. Zijn voorstel was een commissie in te stellen die zou praten over de problemen die er zich de laatste jaren tussen beide partijen hadden voorgedaan in Madura. Falck vroeg aan Dupré iemand voor een commissie aan te wijzen. In zijn reactie merkte Dupré op dat hij voorstander was van een goede vriendschap tussen beide volken. Maar het was hem niet precies duidelijk over welke kwesties de commissie moest gaan spreken.<sup>192</sup> Het was nu niet mogelijk de uit te zenden persoon op de juiste manier te instrueren. Hij vroeg om meer duidelijkheid over de onderwerpen die Falck in gedachten had. Op het moment dat Falck bezig was zijn antwoord formuleren, werd Dupré verlost en keerde terug naar Groot-Brittannië. Falcks reactie werd nu geadresseerd aan zijn opvolger Wynch. Falck zei niet uitvoeriger te kunnen zijn dan in zijn eerste brief. Hij gaf wel een opsomming van problemen die er speelden: Haider Ali van Mysore, bedreigingen van de Compagniesvestigingen, de parelvisserij en de kwestie van de deserteurs. Kortom alle actuele zaken die er speelden voor de Compagnie in Zuid-India en die betrekking hadden op ‘the Rights and Privileges of the Dutch’.<sup>193</sup> Falck stelde voor juist over deze prangende zaken te praten met een Britse afgevaardigde in Colombo. Over de in zijn eerdere brief genoemde commissie liet hij zich niet verder uit.

Er volgde op deze brief wederom een antwoord in het Engels maar nu met een Franse vertaling. Het bestuur in Madras schreef naar een oplossing te willen zoeken voor de gezezen problemen. Heel concreet werd gesteld dat de deserteurs die in de haven van Trincomalee aan boord waren gegaan van HMS Resolution door hun commandant<sup>194</sup> zouden worden uitgeleverd.<sup>195</sup> Op deze brief volgde nog een bedankbrief aan Wynch. Falck bedankte hem voor zijn goede intenties en hoopte op een goede samenwerking op grond van de bestaande verdragen.<sup>196</sup> Het was opmerkelijk dat nu zelfs niet meer over een overleg in Colombo werd gesproken. Verdere correspondentie hieromtrent is niet aanwezig in de

**189** Alexander George Wynch (1721–1781), 1734 assistent EIC Madras; 1734 schrijver; 1740 permanent in dienst; 1747 raad op fort St. David; 1758 plv. gouverneur, Frans krijgsgevangene, naar Engeland; 1773 gouverneur op fort George (Madras); 1775 Londen (Love, Vestiger of Old Madras).

**190** SLNA, inv. nr. 1/2158, Iman Willem Falck aan Josias Dupré Esq, 24 november 1772; klad opgesteld door een pennist met aanvullingen en verbeteringen van de hand van Falck.

**191** Het is vreemd dat hij hier niet Koning Jacobus II noemde. Koning George I kwam in 1714 op de troon.

**192** SLNA, inv. nr. 1/2158, Josias Dupré aan ‘William Valck, Governor of Colombo’, 22 januari 1773.

**193** SLNA, inv. nr. 1/2158, Iman Willem Falck aan Alexander George Wynch, gouverneur van Madras, 26 februari 1773.

**194** Commandant James Cook (de ontdekkingsreiziger commander Cook was in 1772 commandant van HMS Resolution, maar er zijn geen gegevens bekend of hij Trincomalee aandeed).

**195** SLNA, inv. nr. 1/2158, Alexander George Wynch aan Iman Willem Falck, 31 mei 1773.

**196** SLNA, inv. nr. 1/2158, Iman Willem Falck aan Alexander George Wynch, 15 juli 1773.

VOC-archieven in Colombo. Het is mogelijk dat met de laatste brief van Falck het contact is beëindigd. In de correspondentie tussen de Britse gouverneurs in Madras en Falck hielden beide partijen vast aan de bestaande verdragen tussen Groot-Brittannië en de Republiek. Dat was opmerkelijk, omdat deze verdragen niet al te vaak werden gememoreerd. In Voor-Indië werd zelden naar deze bestaande verdragen verwezen. De samenwerking die Falck voor ogen stond en de nadere afspraken over irritaties, moesten bewerkstellingen dat niet alleen de situatie voor de Compagnie verbeterde maar ook dat de positie van Ceylon veilig werd gesteld.

In de zomer van 1772 besliste de Raad op voorstel van Falck dat het opperhoofd van Mannar, kapitein-ingenieur Elias Paravicini di Capelli<sup>197</sup> de parelbanken aan de Overwal zou visiteren. De landregent respecteerde de voorrechten van de Compagnie ten aanzien van de parelvisserij niet langer; de afspraken uit 1767 werden met het sturen van eigen parelvisserij geschonden. Het optreden van de landregent werd door de Raad gezien als een inbreuk op de 'openbare gebruiken'. Dit werd gewoonlijk door het bestuur van Tuticorin met harde hand aangepakt en de personen in kwestie werden gearresteerd. Dit lag nu geheel anders door het standpunt van de landregent, vandaar de inspectie.<sup>198</sup>

Een jaar later begon Muhammad Ali met steun van Britse hulpstroepen invallen te plegen in de Coromandel op het grondgebied van de vorsten van Tanjore en Madura. Van Vlissingen wilde zich weren tegen een eventuele aanval tegen Negapatnam en de Compagnieslanden. Hij vroeg Falck dringend om militaire steun in de vorm van een detachement van 500 Europese en 500 inlandse infanteristen plus 50 artilleristen. Falck gelastte bij binnenkomst van deze brief direct de VOC-bark De Falck te zenden met een eenheid van 140 man van het Korps Jagers onder commando van kapitein Christiaan Wohlfarth.<sup>199</sup> Met een tweede transport werden artillerie en 60 man Oosterlingen gezonden.<sup>200</sup> Uiteindelijk werd in overleg met de Raad besloten 490 'Europeers en ruim 300 inlanders' te zenden buiten de reeds vertrokken eenheden via Colombo, Mannar en vervolgens per schip naar Negapatnam. Een compagnie Oosterlingen en sipahis werd nog in gereedheid gehouden tot hiervoor transport was gevonden. De Raad stelde wel als voorwaarde dat '... daer van deeze aantekening gehouden en voor eerst tot dat nadere tijding van Kormandel zal zijn gekomen geen volk meer te zenden, buiten de reeds vertrockene'.<sup>201</sup> Na de verovering van Tanjore vroeg Van Vlissingen

**197** Bijlage III.

**198** NA, VOC inv. nr. 3350, Resolutie Raad, 18 juni 1772; Paravicini werd vergezeld door de onderkoopman Mattheus Pfeiffer.

**199** Christiaan Constantein Wohlfarth, (Dresden, ?-Batavia, 1789), 1761 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Oosterbeek als landmeter (militair?); 1762 als landmeter over naar de infanterie (bleef kaarten vervaardigen zie NA, 4 Aanwinsten, 1213 (1766) etc.); 1763 vaandrig te Negombo; 1765 luitenant; 1766 kapitein-luitenant veldtocht Kandy; 1766 commissie voor de demarcatiegrens; 1767 reis met Falck naar het noorden van Ceylon; 1768 kapitein-adjutant; 1769 commandant detachement Negombo; 1773 kapitein en commandant detachement naar de Coromandel (SLNA, inv. nr. 1/4303 verslag); 1774 Colombo; 1776 Malabar; 1777 majoor; 1778 Colombo; 1781 titulair luitenant-kolonel; 1785 Batavia, Raad in Hof van Justitie (NA, VOC, Gekwalificeerde Rol van het garnizoen Comptoir, 1780).

**200** NA, VOC inv. nr. 3378 en SLNA, inv. nr. 1/750, Resolutie Secrete Raad, 13 augustus 1773, n.a.v. brief van Reinier van Vlissingen aan Iman Willem Falck, 25 juli 1773; hij verzocht zoveel mogelijk militairen te zenden (NA, VOC 3378, Staat over Ceylon: Het Madureesche Rijk).

**201** SLNA, inv. nr. 1/775 Concept Resolutie met verbeteringen van Falck, die echter weinig veranderden aan de betekenis van de tekst.

gen nogmaals 200 Europese soldaten en zoveel mogelijk artilleristen plus inlanders. Deze versterking kreeg hij niet.<sup>202</sup>

Nadat Muhammad Ali Tanjore had veroverd en de radja was afgezet, werd Madura aangevallen. Falck schreef persoonlijk aan de Hoge Regering dat hij het gerucht had gehoord dat Muhammad Ali nu zijn zinnen had gezet op Ceylon. Er zouden vier oorlogsschepen en 3000 man oversteken. Hij zou contact hebben gelegd met de koning van Kandy. De Britten zouden hem 'onderhands' steunen om op deze manier het fort en de baai van Trincomalee in handen te krijgen.

In een brief aan de Prins ging Falck dieper in op de geruchten over de koning van Kandy. Deze zou gebruik proberen te maken van de troepenreductie als gevolg van de versterking van Negapatnam. Hij merkte op dat '... zijne [de koning] vadzige levenswijze hem niet tot krijgsvadige ondernemingen vervoeren zal'. De koning had veel te weinig middelen om de geldzucht van Muhammad Ali tevreden te stellen. 'Alle heydensche vorsten schuw[en] de moorsche strecken ...'. Falck schreef aan de Raad dat '... op allen diergelijke ondernemingen een wakend oog [te houden] ...'.<sup>203</sup> Hij sloot een mogelijke samenwerking tussen Muhammad Ali en de koning geheel uit, omdat diens vrienden en verwanten op het Indiase continent niets moesten hebben van Muhammed Ali.

Zowel Falck als de Raad waren direct tot de conclusie gekomen, dat het slechts geruchten waren. Het viel ook moeilijk te rijmen met Falcks goede contacten die hij recent had gehad met de gouverneur van Madras. Toch nam hij het zekere voor het onzekere. Hij stelde de nodige aanpassingen voor aan de vestingwerken.<sup>204</sup> Paravicini di Capelli werd door hem als opperhoofd van Mannar ontboden. Diens vesting zou bij een eventuele aanval vanuit Zuid-India direct worden aangevallen. Falck wenste naast versterking van Mannar, versterking van het Kasteel van Colombo. Het opperhoofd te Tuticorin kreeg de instructie bij een eventuele aanval zijn 'beste mensen, volk en bezetting' per schip naar Mannar te laten oversteken. Volgens Falck was er uiteindelijk niets gebeurd door alle maatregelen die waren getroffen en de troepen die waren gezonden.<sup>205</sup>

Op het moment dat dit speelde, kwam er wel een zorgelijke mededeling uit Trincomalee. Hier lagen Britse oorlogsschepen in de baai te wachten.<sup>206</sup> Zij zouden orders hebben gekregen zich meester te maken van de vesting. Dit bericht stond haaks op de strikte orders die de commandanten hadden gehad om zich niet met 'de Nederlanders in India te brouille-

**202** SLNA, inv. nr. 1/750, Resolutie Secrete Raad, 29 oktober 1773; dit was niet mogelijk, er waren noch compagnieën noch transport beschikbaar; er werd wel het nodige materiaal en munitie gezonden.

**203** NA, Archief Pieter van Bleiswijk inv. nr. 230, Iman Willem Falck aan de Prins, 10 november 1773 (kopie).

**204** NA, Archief Pieter van Bleiswijk inv. nr. 228, Iman Willem Falck aan de Gouverneur-Generaal en Raden, 6 februari 1773 (Secreet kopie).

**205** NA, VOC inv. nr. 3378, Iman Willem Falck (*secrete brief slechts door Falck ondertekend*) aan Gouverneur-Generaal en Raden, 6 februari 1774. Er werd los van de geruchten vermeld dat voor de vesting [‘t Kasteel] Colombo was voorgesteld de opbouw van het ravelijn tussen de bastions Hoorn en Delft [NB: hier bevond zich de hoofdtoegangspoort richting Pet-tah] werd versterkt. Rotsblokken die op 60 roeden van het kasteel stonden moesten worden geslecht; de esplanade zou hierdoor 90 roeden groot worden; hoewel deze afstand zeker niet toereikend was volgens de regels van de krijgskunde, was dit wel een hele verbetering. Falck maakte een vergelijking met de verdediging van Madras, waar in 1758 een grotere esplanade door de Fransen was gemaakt. Deze werd door een Britse eenheid van 4000 man vergeefs belegerd.

**206** Volgens het Maritieme Verdrag met Groot-Brittannië uit 1678 waren zij hiertoe gerechtigd.

ren'.<sup>207</sup> Er gebeurde niets. Volgens een brief, die Van Vlissingen uit Madras had ontvangen en doorgezonden naar Falck, had de Compagnie in Colombo inderdaad niets kwaads van Britse zijde te verwachten.<sup>208</sup>

De Hoge Regering was er eveneens van overtuigd dat de Britten niet tot 'publique attac-ken' zouden durven overgaan. Zij maakte zich wel zorgen over de Britten die steeds verder binnendrongen in het handelsgebied van de Compagnie. Hiertegen moest worden geprotesteerd en desnoods met geweld worden opgetreden. De troepen die door Ceylon in het veld konden worden gebracht, waren hier echter volgens Batavia niet tegen bestand. Er mochten daarom niet meer troepen naar de overzijde worden gezonden. Het betekende volgens de Hoge Regering dat er een of meerdere bondgenootschappen moesten worden gesloten met lokale vorsten in ruil voor hulptroepen en wapens voor eigen kosten. De consequentie was wel dat de bondgenoten elkaar daadwerkelijk zouden moeten bijstaan indien één van hen werd aangevallen. Er zouden vorsten moeten worden benaderd die samenwerkten met een van de talrijke roversbenden, die al jaren rondzwierven in het zuidelijke deel van India.<sup>209</sup>

Het voorstel leidde tot geen enkele verdere actie. Muhammad Ali ging gewoon verder aan de Overwal. In november van hetzelfde jaar bracht hij op gewelddadige wijze een 'staatswisseling' tot stand in Madura. De door hem geïnstalleerde nawab werd afgezet. Onder het nieuwe bestuur wisten de Britten hun invloed te vergroten. Dit zorgde opnieuw voor grote onrust in de Onderhorigheden en Colombo. Van Angelbeek lichtte vervolgens Falck in dat Muhammad Ali en de Britten voornemens waren alle parelgronden onder te brengen onder Ramnad. De hoofdstad van Tanjore was veroverd door de nieuwe nawab van Madura met Britse hulptroepen in opdracht van Muhammed Ali. De nawab was van mening dat de Compagnie niets te zoeken had op de parelgronden. Hij en de Britten bleven wel volhouden tegenover Van Angelbeek dat zij geen vijanden van de Compagnie waren zolang deze zich maar 'stipt neutraal' opstelde.

Falck beklagde zich bij de Hoge Regering over het optreden van Muhammad Ali in Madura en Tanjore. De reactie hierop was dat hij maar moest protesteren bij het Britse bestuur in Madras. Bij haar eerdere instructie over het protesteren bij Muhammad Ali had de Hoge Regering nog toegestaan eventueel geweld te gebruiken. Daar was nu geen sprake meer van. In de overweging stond dat het Britse hulptroepen waren die direct bij de veroveringen betrokken waren geweest, vandaar dat geprotesteerd moest worden in Madras. De Hoge Regering vond dat Falck slechts kon klagen over 'de bezetting van de het rijk van Ramnad aan de kust van Madura'. Zij bedoelde hiermee het vorstendom van Tanjore. De Britse steun was volgens de Hoge Regering een verplichting die voortvloeide uit haar bondgenootschap met Muhammed Ali. Volgens de Hoge Regering zou het Presidency, het hoogste bestuursorgaan in Madras, kunnen betogen dat 'de Maatschappij' hetzelfde had gedaan bij haar eerdere verovering van het eiland Pambe. Het Presidency deed de klacht

207 KHA, Collectie Willem V, inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 10 november 1773.

208 NA, VOC inv. nr. 3378, Reinier van Vlissingen aan Iman Willem Falck, 13 oktober 1773.

209 NA, VOC inv. nr. 4492, Resolutie Haags Besogne (april bijeen vergadering over Ceylon op 3 juli 1775) n.a.v. ingekomen stukken uit Ceylon over 1774; NB: voor een deel bestonden de benden uit ex-Oosterse soldaten van de Fransen.

van Falck simpel af met de mededeling dat het ging om hulptroepen waarvoor het geen verantwoordelijkheid droeg.<sup>210</sup> Het protesteren leidde op deze wijze tot niets. Het traject dat Falck moest volgens van de Hoge Regering gaf wederom aan dat zij niet erg geïnteresseerd was in wat zich in Zuid-India afspeelde. Falck trok zich daarom op zijn beurt niet veel aan van hun instructie om geen troepen meer te zenden naar de Overwal. Hij bleef dit zoveel mogelijk doen zonder dat Ceylon in gevaar kwam, ter handhaving van de positie van de Compagnie.<sup>211</sup> Voor al die geleverde troepen ontving Colombo wel een financiële vergoeding uit Negapatnam.<sup>212</sup> Daar er geen verdere negatieve reactie kwam uit Batavia en Falck in alle verslagen van het Haags Besogne werd geprezen, liet de Hoge Regering het blijkbaar verder aan hem over.

De sombere berichten over bedreigingen van de Britten en hun bondgenoten kwamen niet alleen uit de drie belangrijkste vestigingen in Zuid-India, maar ook uit Surat. De hoofdadministrateur en secunde Abraham Josias Sluysken<sup>213</sup> schreef vanuit Bombay aan Falck over een alarmerende inval. Deze brief was geschreven namens de directeur van de vestiging Surat, Martinus Johan Bosman.<sup>214</sup> Hij verbleef daar om enige zaken te regelen. Een Britse eenheid had met 'bruutheid' de loge Bharuch geplunderd en er waren twee man omgebracht.<sup>215</sup> Sluysken merkte op dat dit soort incidenten tot oorlog met de Britten zou kunnen leiden. De Hoge Regering reageerde fel op deze constatering. Zij schreef, nadat zij over Sluyskens mededeling was ingelicht, dat zij helemaal niet zat te wachten op dergelijke reacties: '[zij zou] het prettig vinden als hierover niet in het openbaar zou worden geklaagd'.<sup>216</sup> Sluysken was het hier niet mee eens. Hij wilde naar Batavia gaan om een en ander toe te lichten. Dat werd hem niet toegestaan. Falck reageerde hierop in een brief aan de Hoge Regering dat deze dan niets te verwijten viel.

**210** NA, VOC inv. nr. 4491, Iman Willem Falck (niet getekend door andere leden van de Raad) aan Gouverneur-Generaal en Raden, 6 februari 1774.

**211** SLNA, inv. nr. 1/3076, Resolutie Raad, 8 augustus 1774; 101 Oosterlingen; ibidem, 12 augustus 1774: 142 Lijfjagers c.q. Korps Jagers (commandant kapitein Christiaan Wohlfarth); idem, 13 augustus 1774: 60 Oosterlingen.

**212** SLNA, inv. nr. 3077, Resolutie Raad, 24 februari 1773; hier werd het verzoek uit Negapatnam besproken of de 260 Ceylonese soldaten nog enige tijd mochten blijven; uit een brief van ? februari 1773 bleek dat er een financiële vergoeding tegenover stond (NA, VOC inv. nr. 3404, Gouverneur en Raden van Negapatnam aan Gouverneur en Raden van Ceylon).

**213** Mr. Abraham Josias Sluysken (Deventer, 1736-1799), zoon van Mr. Willem, heer van Ter Horst (1673-1725), president van het Hof van Holland; huwde Maria van der Heim, dochter van de raadpensionaris; haar zuster Catharia huwde Mr. Hendrik Fagel de Oude (1706-1790); 1764 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Overnes als onderkoopman; 1765 in de Kaap aan boord van het VOC-schip Nijenborg; 1765 Batavia; 1766 hoofdadministrateur Surat; 1784 directeur; 1792 gouverneur van de Kaap. Zijn broer Pieter Sluysken eindigde als directeur van Surat 1792-1796; 1758 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Giessenburg als sergeant; 1759 Colombo, geëmmitteerde areekhandel; 1766 opziener te Galle, onderkoopman; 1767 luitenant-dessave Colombo, koopman; 1770 koopman buiten emplooi; 1779 administrateur Jaffna; 1780 ontslagen; 1781 negotieboekhouder; 1782 hoofdadministrateur; 1782 opperkoopman; 1788 commandeur van Galle; 1792 directeur Surat.

**214** Martinus Johan(nes) Bos(ch)man (Dordrecht, 1735-Surat, 1776?), 1754 uitgevaren voor de Kamer Zeeland op het VOC-schip Krabbedijke als cadet de marine; 1755 Batavia; 1758 onderkoopman, pakhuismeester Hoogly; 1763 secretaris van de Raad van Surat; 1766 koopman, secunde; 1768 opperkoopman, directeur (NA, VOC inv. nr. 3238 Surat); 1776 weggevoerd op 2 december; Falck noemde het desertie (NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 12 november 1776; Wijnaendts van Resandt, *Gezaghebbers*, 294-295, hier niet erg nauwkeurig; NA, VOC-Opvarenden).

**215** NA, VOC 3378, Iman Willem Falck aan de Heren XVII, 12 november 1773.

**216** NA, VOC 4492, Haags Besogne; reactie op Staat van 1773 over Ceylon juli 1775.



Surat was onder Bosman geen groot succes. Hij liet de zaken vooral aan Abraham Sluysken over en had Senff weggewerkt. Falck was daarom zeer ingenomen dat zijn vertrouwen Van de Graaff hier werd geplaast. Met het uitblijven van een afwijzende reactie uit Batavia en de prijzende woorden in de verslagen van het Haags Besogne, bleek dat de Hoge Regering en de bewindhebbers Falck wederom stilzwijgend zijn gang hadden laten gaan.

### 8.5 De verbetering van de relatie met Haider Ali, 1774-1776

De situatie aan de Malabar veranderde begin 1774 door een aanval van het Mysorse leger op de zamorin van Calicut. Deze had zich vlak daarvoor onder protectie gesteld van de commandant van de Franse vesting Mahé. Oorspronkelijk had de zamorin hulp gevraagd aan Moens. De zamorin had zijn verzoek weer ingetrokken, omdat hij dacht dat de aanval wel zou overwaaien. Het Franse wapengekletter tegen de oorspronkelijke bondgenoot Mysore maakte op hem geen enkele indruk. Calicut viel vervolgens in handen van Mysore. Na hun steun aan de zamorin vertrouwde Haider Ali de Fransen nog minder. Door het optreden van het Mysorse leger was de radja van Cochin bang geworden. Hij vreesde een aanval op zijn noordelijk grondgebied dat in de buurt lag van de voormalige bezittingen van de zamorin. Door het betalen van een tribuut probeerde hij een mogelijke aanval af te kopen. Ook de radja van Cranganor werd onder druk gezet door handlangers van Haider Ali. De zamorin en zijn gevolg hadden hun toevlucht gekozen bij de radja. Zij werden echter gedwongen verder te vluchten.

Moens verzocht Haider Ali Cranganor met rust te laten en wees hem op de bijzondere relatie tussen de radja en de Compagnie door een verdrag uit 1717. Daarnaast waren er in 1766 tussen Haider Ali en Breekpot afspraken gemaakt over de onafhankelijkheid van Cranganor. Alle schriftelijke pogingen van Moens om tot een vergelijk te komen met Haider Ali hadden echter geen effect. Moens was er intussen wel achtergekomen wat de oorzaak was van Haider Ali's geïrriteerde houding. Haider Ali had niet begrepen waarom de Compagnie de voordelen van het in 1766 aangeboden alliantievoorstel niet had willen inzien. Hij was ook teleurgesteld dat hij nimmer enig cadeau had ontvangen van de Gouverneur-Generaal als reactie op zijn geschenken aan deze.<sup>217</sup> Nader onderzoek door Moens bracht aan het licht dat Haider Ali gelijk had. Er waren wel cadeaus voor Haider Ali in Cochin aangekomen, maar deze waren hetzij niet als zodanig onderkend hetzij aan andere inlandse vorsten gegeven. Er moest volgens Moens snel een oplossing worden gevonden door een brief aan Haider Ali te sturen, nieuwe cadeaus aan te bieden en een ontmoeting tussen hen beiden in Calicut te arrangeren.<sup>218</sup> Deze ontmoeting lukte niet op korte termijn door het slechte weer, tegenwerking van Haider Ali's ondergeschikten en door allerlei onduidelijke uitvluchten. De inspanningen van Moens werden uiteindelijk door Haider Ali beloond. Hij was bereid weer verder te discussiëren over een samenwerkingsverdrag of over een alliantie. De Hoge Regering hield vast aan haar beleid van strikte neutraliteit en wenste uiteraard geen allian-

<sup>217</sup> Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 78-83.

<sup>218</sup> NA, VOC inv. nr. 3405, Adriaan Moens aan de Gouverneur-Generaal en Raden, 10 oktober 1774.



tie. Een eventuele missie van afgezanten van Moens naar Seringapatam was hierdoor omstreden. Uiteindelijk ging er begin 1775 een gezantschap op weg naar Haider Ali. Deze liet aan Moens weten, dat hij enthousiast was over de aanstaande komst.

De benadering van de sultan was geheel anders dan in 1766. Volgens Falck werd hij toen als lastig beschouwd, maar wel van groot strategisch belang. Hij en aanvankelijk ook Breekpot vonden een bondgenootschap gunstig ter handhaving van het evenwicht in Zuid-India. De Hoge Regering nam Haider Ali helemaal nog niet serieus en zag niets in een defensief verdrag. Zij wilde het gevaar van het sterk opkomende Mysore niet inzien en wenste door steun aan Haider Ali niet betrokken te worden in welk gewapend conflict dan ook. Dat de aanpalende vorstendommen van Mysore verdragsgenoten van de Compagnie waren, maakte weinig indruk. De bedreiging door Haider Ali van de vorstendommen Travancore, Cochinchin en Cranganoor bracht de Hoge Regering er niet toe van haar strikte neutraliteitsbeleid af te wijken, ondanks de adviezen van Falck.

Haider Ali's prestige en daadkracht waren in 1775 sterk toegenomen. Het aanzien en de handelspositie van de Compagnie waren daarentegen steeds verder afgenomen, mede door het hardhandig binnendringen van de Britten in Zuid-India. De Hoge Regering had inmiddels wel een meer realistisch beeld van Mysore gekregen. Desondanks was in haar ogen een defensief verdrag nog steeds onwenselijk.

Op 20 en 24 maart 1775 vonden de eerste gesprekken plaats tussen Haider Ali en afgevaardigden van Moens. Hij stelde dat zijn eenheden zonder zijn medeweten op het grondgebied van de Compagnie en van de radja van Cranganoor terecht waren gekomen. Het zou niet meer gebeuren. Hij wenste een goede verstandhouding met de Compagnie. In ruil voor wapens bood hij aan rijst, sandelhout en kardemom te leveren. De Compagnie zou daarnaast een voorkeursbehandeling krijgen indien er overeenstemming werd bereikt over een alliantie. Onderhandelen over een alliantie maakte echter geen punt uit van de instructie aan de gezanten. Enerzijds ging het om de relatie met Haider Ali te verbeteren en anderzijds slechts om de mogelijkheden van een vriendschapsverdrag af te tasten. Tijdens de onderhandelingen presenteerde de Mysore afgevaardigde een brief uit Negapatnam waarin Van Vlissingen zijn vriendschap en die van de Compagnie aanbood. Van Vlissingen schreef dat voor een alliantieverdrag wel de instemming nodig was van de Hoge Regering. De brief uit Negapatnam was het gevolg van een opzettelijk verkeerd gezonden brief over een verdrag aan Van Vlissingen. De brief was alleen bestemd voor Moens.

Haider Ali stelde de vertegenwoordigers van Moens voor om een deputatie naar Batavia te sturen om met de Gouverneur-Generaal te spreken over een verdrag. Vooruitlopend op een reactie besloot Haider Ali een brief te zenden, waarin hij verwees naar de brief van Van Vlissingen. Hij stelde verbaasd te zijn dat de Compagnie niet krachtiger had doorgezet om de gebieden terug te krijgen die verloren waren gegaan aan de Coromandel door het optreden van Muhammed Ali. Volgens hem had de Compagnie voldoende munitie en geld om gedurende een lange periode oorlog te voeren. Haider Ali vroeg tenslotte aan de Gouverneur-Generaal of hij het conceptverdrag wilde te tekenen.<sup>219</sup>

219 NA, VOC inv. nr. 3420, Haider Ali aan Gouverneur-Generaal en Raden, 14 april 1775.

Moens was tevreden met het resultaat van de missie voor wat betreft de verbetering van de verhoudingen. Het overleg over een vriendschapsverdrag had daarentegen gefaald wegens het standpunt van de Hoge Regering dat er geen risico's mochten worden gelopen.<sup>220</sup> Het ging Haider Ali om een alliantie die neerkwam op een defensief verdrag; niet om een nietszeggend en geheel vrijblijvend vriendschapsverdrag. Moens was absoluut niet bereid tegen elke prijs een verdrag met Haider Ali te sluiten. Hij was zich er terdege van bewust dat een defensief verdrag spoedig zou leiden tot oorlog met Muhammad Ali en de Britten. Moens was van plan zich terughoudend op te stellen en het sluiten van een eventueel verdrag te traineren. Hij stelde de Hoge Regering voor om Haider Ali te berichten dat het noodzakelijk was dat eerst de Heren XVII in Patria werden geconsulteerd. In het verleden was zo bij andere kwesties ook uitstel gelegitimeerd. Volgens Moens was het belangrijk dat de Compagnie ook nauw verbonden bleef met de radja van Travancore. Deze kon zich slechts handhaven indien hij op krachtige militaire hulp kon rekenen. Wanneer deze niet kwam van de Compagnie, zou de radja zich verbinden met de Britten. De Compagnie zou hierdoor grote hoeveelheden peper mislopen. Het was van het grootste belang dat het pepercontract met de Compagnie loyaal werd nagekomen, maar dat had wel een politieke prijs.

Moens was er zeker van dat Haider Ali zijn plannen om tegen Travancore op te trekken zou opgeven, gelet op de interesse van de Compagnie voor het voortbestaan van deze staat. Aan de radja had hij laten doorschemeren dat Haider Ali geen aanval tegen hem zou ondernemen gezien de vriendschapsbanden die er bestonden tussen hem en de Compagnie.<sup>221</sup> De eisen van Haider Ali aan Travancore werden echter steeds dringender. Moens gaf in zijn brieven aan Batavia en Colombo de indruk dat hij daarom toch wilde meewerken aan een soort alliantie. Eind oktober kwam het bericht in Colombo binnen dat een Mysoorse leger op weg was naar Travancore. Het noordelijk deel werd bezet, omdat de radja niet snel genoeg het gevraagde tribuut had betaald. Het directe gevolg was dat er minder peper werd geleverd. De Britten profiteerden hier nu van zonder dat zij veel tegen de Mysorse troepen konden uitrichten. De Britten waren in oorlog geraakt met de Maratten.

Moens had na de inval van Haider Ali dringend aan Falck gevraagd 'goede troepen' te zenden. Zijn eigen Europese soldaten waren door gebrek, ouderdom, sterfte en verlof ernstig uitgedund en verzwakt. De laatste jaren had hij ook geen versterking uit Batavia ontvangen, ondanks herhaald verzoek. Hij twijfelde aan de effectieve inzet van de 'niet-Europese troepen'. Colombo beloofde aanvankelijk zo'n 100 à 150 soldaten te zenden.<sup>222</sup> Deze toezegging werd weer ingetrokken, omdat Falck zelf een tekort aan manschappen had. Waarop de 'arme drommel [Moens]' in de woorden van Falck, toen maar zelf 50 sipahis afkomstig uit Madras onder een Britse officier 'in soldij had overgenoomen'.<sup>223</sup> De Hoge Regering werd verzocht 200 man te zenden en de gouverneur van de Coromandel 100 man. Uit Batavia waren op dat moment reeds 100 man onderweg.<sup>224</sup>

220 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 89-91.

221 NA, VOC inv. nr. 3458, Adriaan Moens aan Gouverneur-Generaal en Raden, 12 mei 1775.

222 NA, VOC inv. nr. 3458, Adriaan Moens aan Iman Willem Falck, 27 september 1776; in een brief van september 1774 uit Ceylon werd reeds toegezegd dat 100 à 50 soldaten zouden worden gezonden.

223 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 31 oktober 1775.

224 NA, VOC inv. nr. 3517, Resolutie Raad, 12 november 1775.

Falck schreef vele brieven naar de Hoge Regering, de bewindhebbers en de Prins waarin hij een dringend beroep deed niet alleen extra versterking te zenden naar Ceylon maar ook naar de Malabar. De Raad in Colombo stemde in 1776 in met Falcks voorstel om toch een compagnie Europese soldaten te zenden naar Cochin naar aanleiding van een particuliere brief van Moens. De situatie in Kandy was volgens Falck zodanig dat dit nu gerust kon.<sup>225</sup>

Inmiddels was het er in Cochin en Cranganoor ook niet beter op geworden. De Mysorse gouverneur van Calicut, Sardar Khan, eiste van de beide radja's tributen. In augustus trok hij met zijn troepen het noorden van Cochin en de omgeving van Cranganoor binnen. De radja van Cochin besloot geen verzet te bieden. Hij schikte zich in de betaling van het tribuut waarvan een deel door de Compagnie in Cochin werd vergoed. Hierna keerde Sardar Khan zich tegen de Compagnie. Hij eiste de inkomsten over de zogenaamde 'zandlanden' in het district van Paponetty en de Compagniesdistricten in Cranganoor.

Moens trachtte Falck en de Hoge Regering duidelijk te maken dat de strikte neutraliteit moest worden losgelaten en dat de banden met Travancore en Cochin moesten worden verstevigd. De Raad van Cochin besloot een eventuele aanval van de Mysorse troepen te weerstaan samen met een verenigd leger van Cochin en Travancore. Beide radja's stemden hiermee in. Sardar Khan besloot daarop zich terug te trekken. Hij kon voorlopig niet rekenen op het hoofdleger van Haider Ali dat extra druk op Moens en de zijnen zou kunnen uitoefenen. Haider Ali bevond zich in het noorden van Mysore om een eventuele inval van de Maratten en de nizam van Hyderabad te kunnen weerstaan.

Moens dacht dat hij de Mysorse troepen kon tegenhouden. In augustus 1776 was Sardar Khan met een leger opnieuw het noordelijk deel van Cochin en het vorstendom Cranganoor binnengevallen. Hij eiste een deel van het gebied op. De radja van Cochin kon niets doen. Hij had zijn troepen geconcentreerd ten zuiden van de rivier van Cranganoor zoals Rama Varma van Travancore dat ook had gedaan.

Bij de loge in Paponetty werden de pakhuizen opengebroken en verschillende huizen in brand gestoken. Het zou zijn gebeurd omdat Moens niet had gereageerd op een verzoek van Haider Ali om de districten over te dragen. Ondanks dit optreden verzekerde hij dat hij in vrede met de Compagnie wilde leven en haar bezittingen niet zou aantasten. Volgens Falck had Haider Ali de districten aangevallen, omdat hij geen toestemming had gekregen voor een vrije doorgang richting Travancore voor zijn leger onder aanvoering van zijn zoon Tippu Ali.<sup>226</sup> Moens had niet aan zijn verzoek voor vrije doortocht willen voldoen op grond van Falcks instructie dat strikte neutraliteit moest worden betracht. Hij merkte op dat hij wel militaire versterking moest krijgen. Ondertussen viel Sardar Khan het fort van Cranganoor aan. Hij eiste alle Compagniedistricten op. Moens vroeg Falck nu zo spoedig mogelijk versterking te sturen. De VOC-schepen Honkoop en Hoolwerf<sup>227</sup> werden na goedkeuring

225 SLNA, inv. nr. 1/750, Resolutie Secrete Raad, 17 februari 1776.

226 NA, VOC inv. nr. 3458, Resolutie Raad (verwacht had mogen worden dat alles secreet was, omdat het ging om twee secrete brieven die waren binnengekomen van 'de ministers van de Malabar'), 24 oktober 1776; de inhoud geeft een iets andere uitleg weer dan Moens gaf op grond van een brief van 28 oktober 1776 aan Gouverneur-Generaal en Raden (NA, VOC inv. nr. 3458), namelijk dat de verovering van Cranganoor tot op zekere hoogte beschouwd kon worden als een consequentie van de gewenste doortocht naar Travancore (Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 95).

227 NA, VOC inv. nr. 3458, Resolutie Raad, 24 oktober 1776; in de Resolutie van de Raad noemde Falck het VOC-schip

van de Raad<sup>228</sup> in gereedheid gebracht en voorzien van een aanzienlijk Ceylonees detachement.<sup>229</sup> Dit vormde een versterking van de eerder gezonden Ceylonese troepen ter sterkte van twee compagnieën van ieder 140 Europese soldaten. Daarnaast was er nog een redelijk versterkt vast garnizoen.<sup>230</sup> Alle troepen dienden samen met die van de vorsten van Travancore en Cochin, Cranganoor te verdedigen tegen 'de gewelddadigheden van Haider Ali'. Falck was van plan het defensieverdrag met Travancore heel gericht na te komen.

Op hetzelfde moment deden zich allerlei ontwikkelingen voor aan de Coromandel. Van Vlissingen vroeg om een versterking van 50 manschappen. Hij schreef ook dat hij lange tijd geen troepen had ontvangen uit Batavia. Op uitdrukkelijk bevel van de Hoge Regering moest Colombo hiervoor maar zorg dragen hoewel 'er met de aangelande schepen uit Nederland niet veel meer dan 200 soldaten voor Ceylon waren aangebracht'<sup>231</sup> en vele troepen al naar de Malabar waren gezonden.

Zowel uit Falcks en Moens' officiële en privé-verslaglegging blijkt dat de stellingname in recente studies, dat er nimmer grote aantallen manschappen vanuit Ceylon naar Zuid-India werden gezonden, niet overeenkomstig de werkelijkheid was.<sup>232</sup> In de paragraaf over Falck als opperbevelhebber wordt hier nader op ingegaan.

Het merendeel van de versterking arriveerde na medio november in Cochin. Met de troepen aan boord van het VOC-schip Hoolwerf werd direct naar het noorden van de Malabar gevaren richting fort Cranganoor. De troepen werden met een grote vertraging aan land gebracht, waardoor Sardar Khan op tijd was het detachement in een hinderlaag te lokken en volledig te verslaan. De poging om het belegerde Chetwai te ontzetten mislukte hierdoor jammerlijk. De bezetting moest zich vervolgens overgeven. De vestiging aan de Malabar was volgens Moens nog nooit zo 'aan den rand van haar ondergang geweest als tans'.<sup>233</sup>

Moens schreef eind 1776 aan de Hoge Regering dat zij een afweging moest maken tussen het sluiten van een overeenkomst met Haider Ali of het voeren van een offensieve oorlog te-

Hoolwerf abusievelijk het VOC-schip Hooilever; DAS geeft aan dat het VOC-schip Honkoop tussen 30 juli 1776 en 11 februari 1777 in Ceylon verbleef; de Honkoop was in de Indische wateren tussen 20 april 1776 en 10 november 1777 (datum van vertrek uit Batavia).

**228** NA, VOC inv. nr. 3458, Resolutie Raad, 24 oktober 1776; daar niet uitdrukkelijk een andere plaats wordt vermeld in de Resolutie, mag er vanuit worden gegaan dat beide schepen in de baai van Colombo lagen; zeker niet te Galle want daar zou het ontbrekende vaatwerk vandaan moeten komen voor het buskruit.

**229** NA, VOC inv. nr. 3458, Resolutie Raad, 12 november 1776 (zie tevens SLNA 1/3079, bericht 24 oktober 1776, over versterking aan Cochin tegen Haider Ali); Falck kondigde aan dat de bewindhebbers in Amsterdam rechtstreeks op de hoogte werden gesteld van de troepenversterkingen in Voor-Indië; het detachement bestond uit 'uitgelezen volk' verdeeld over drie Europese compagnieën van 141 man, twee compagnieën Malciers van elk 100 man, 80 rekruten en 50 artilleristen met zes drie- en zes twaalfponders (veldstukken), twee houwiters met 150 kogels en met 15.000 ton buskruit; op korte termijn zou nog eens 15.000 pond worden toegezonden. Er was niet voldoende vaatwerk aanwezig voor het buskruit.

**230** NA, VOC inv. nr. 9973, Sterkteoverzicht per 21 mei 1777; het detachement op de Malabar bestond uit drie Europese compagnieën 74 artilleristen en twee compagnieën Oosterlingen 'nevens een Cie Siphays'.

**231** NA, VOC inv. nr. 3458, Resolutie Raad, 28 november 1776; met het VOC-schip Hoop waren op 25 november 1776 militairen aangekomen; KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 13 november 1776.

**232** Raben, 'Het Aziatische legioen huurlingen', 199.

**233** NA, Collectie Moens inv. nr. 13, Adriaan Moens aan zijn gemachtigde (vermoedelijk aan zijn drie kinderen en voogd in Patria), 15 december, 1776, meer mocht hij er 'in het particulier niet over uitlaten' en 'dezelve onder UwEd vijven [wie naast de voogd en de drie kinderen nummer vijf is, is niet duidelijk] alleen te houden'.

gen hem. De Compagnie zou zich in het noorden van de Malabar alleen kunnen handhaven met een krachtige, permanente krijgsmacht. Ditzelfde standpunt was te vinden in de brieven van Falck. Of een dergelijke krijgsmacht wenselijk was, hing er vanaf of de Compagnie de kuststreek bij Paponetty en aanpalende districten onder het fort Cranganoor al dan niet wilde opgeven. Haider Ali zou altijd met zijn leger door deze districten moeten trekken indien hij Travancore wilde veroveren.<sup>234</sup>

De radja van Cochin stelde na dit gebeuren aan Moens voor om de Mysoriers te verdrijven van de Malabar samen met de in ballingschap levende zamorin van Calicut en de radja van Cranganoor. Moens voelde niets voor een grootschalige oorlog.<sup>235</sup> De Raad van Cochin besloot zich van nu af aan alleen maar defensief op te stellen.<sup>236</sup>

Begin januari 1777 liet Haider Ali weten dat het optreden van Mysorse troepen op een misverstand berustte, zoals hij dat een paar jaar daarvoor na dergelijke ernstige schermutselingen ook had laten weten.

### 8.6 De verzwakte positie van de Britten, 1774-1778

Bij de Britten rommelde het bestuurlijk vanaf eind 1774. In Bengalen was een einde gekomen aan de alleenheerschappij van Governor-General Sir Warren Hastings.<sup>237</sup> Op fort St. George in Madras was Falcks contactpersoon Wynch opgevolgd door de oud-gouverneur George Pigot.<sup>238</sup> Deze herstelde enige maanden na zijn terugkeer de verdreven radja van Tanjore in zijn waardigheid, overeenkomstig de instructie van de 'Court of Directors'. Tijdens zijn eerste bestuursperiode was het juist Pigot geweest die Muhammad Ali had gesteund bij het verwijderen van de radja van Tanjore. Zijn herstel leek op een slimme tactische zet. De macht van Muhammad Ali werd hierdoor beperkt. Het bestuur over Madura werd hem eveneens door de Britten ontnomen.

<sup>234</sup> NA, VOC inv. nr. 3458, Adriaan Moens aan Gouverneur-Generaal en Raden, 12 oktober 1776 en 2 januari 1777 aan de Heren XVII; NA, VOC inv. nr. 3458, Iman Willem Falck aan Gouverneur-Generaal en Raden, 14 oktober 1777.

<sup>235</sup> Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 97.

<sup>236</sup> NA, VOC inv. nr. 3488, Adriaan Moens aan de Gouverneur-Generaal en Raden, 2 januari 1777.

<sup>237</sup> Sir Warren Hastings (Churchill, 1732-Daylesford, 1818), 1750 schrijver bij de EIC in Bengalen; 1758 vertegenwoordiger van de EIC aan het Hof van de nawab van Arcot; 1761 lid van de Raad; 1765 ontslag na ruzie in de Raad; 1769 terug in India, plv. gouverneur van Madras (2<sup>e</sup> raad); 1771 gouverneur van Bengalen (1772-1774 bracht hij het bestuur in Calcutta onder strak Brits bestuur); 1773 Governor-General; aangesteld op grond van de Act of Parliament van 1773 waarbij het hoogste gezag en de controle bij het Brits parlement kwamen te liggen. Groot hervormer van het belastingsstelsel, munteenheid, controle over het bestuur van de zout- en opiumproductie; liet onderzoek verrichten naar de Moslim en Hindu wetgeving; 1785 naar Engeland; 1786 onder leiding van de leider van de Whig-partij in het Parlement, Edmund Burke, werd een 'impeachment' proces geopend i.v.m. met allerlei 'misdaden' begaan in Bengalen; 1788-1795 rechtzaak in het Hogerhuis; werd uiteindelijk vrijgesproken; zijn 'misdaden' betroffen de executie van een radja waarbij sprake was van wederzijdse beschuldiging van oplichting etc. (Feiling, *Warren Hastings*).

<sup>238</sup> George Pigot, 1<sup>st</sup> baronet (Westminster, 1719-Madras, 1777), 1736 schrijver EIC; 1755 gouverneur en opperbevelhebber te Madras; 1763 naar Engeland; 1765-68 MP voor Wallingford; 1766 eerste baron Pigot; 1768-1777 MP voor verschillende kiesdistricten; 1775 gouverneur en opperbevelhebber te Madras (NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 5 november 1783; hij schreef dat hij kennis had genomen van deel 2 van *Pigot Historie* uitgegeven door het gouvernement in Madras).



De teruggave van Tanjore was voor een aantal directeuren in het bestuur van Madras financieel zeer nadelig. De meerderheid keerde zich als gevolg hiervan tegen Pigot en besloot hem vervallen te verklaren van 'zijn bewind'.<sup>239</sup> Hij werd gevangen gezet. Volgens Falck was dit gebeurd 'zonder redenen te kunnen geven, dan die gesteld, dat ze wettig waren'.<sup>240</sup> Aan de Prins schreef hij, dat Pigot de grondwet had overtreden. De onlangs benoemde Warren Hastings intervenueerde niet vanuit Calcutta, hoewel hij was aangesteld als *supervisor* over Madras en Bombay. Hij zag het juist als zijn belangrijkste taken het Britse bestuur en de invloed daarvan in Zuid-India te vergroten. Hastings kon niet zoveel meer. Hij moest in zijn nieuwe positie van Governor-General zijn macht delen met een opperste bestuursraad van vier leden: William Monson, luitenant-generaal Sir John Clavering,<sup>241</sup> Sir Philip Francis en Sir Richard Barwel. Alleen de laatste stond aan de kant van Hastings. De meerderheid was tegen hem en wenste een sterke beperking van Hastings' bevoegdheden. Directeur Bacheracht schreef vanuit Chinsura dat de instelling van de bestuursraad een verbetering was, maar '... voor 't overige leggen ze onder malkander elendig overhoop ...'.<sup>242</sup>

De bestuursraad werd geleid door de als zeer bekwaam omschreven Francis<sup>243</sup> wiens ambitieuze opstelling hem in conflict bracht met Hastings hervormingsplannen. Francis vond deze volstrekt onvoldoende. De hieruit voortvloeiende ruzie verlamde het Britse bestuur. In 1777 veranderde de situatie door het overlijden van Francis' belangrijkste medestander, opperbevelhebber van het Britse leger, Clavering. Hastings' kreeg hierdoor de macht weer in handen. Francis bleef wel nog drie jaar lang doorgaan met oppositie voeren totdat hij uiteindelijk gedwongen werd terug te keren naar Groot-Brittannië. Hij was gewond geraakt tijdens een pistoolduel met Hastings. De contacten tussen Hastings en Falck zouden een belangrijke rol gaan spelen tijdens de komende Vierde Engelse Oorlog. Falck noemde wat in Calcutta gebeurde 'de Tragi-comedie tusschen de Heeren Hastings en Clavering ...'.<sup>244</sup>

In Londen was men zeer ongelukkig met deze bestuurlijke chaos. Hastings zou in 1785 uiteindelijk in een 'impeachment' proces terecht komen voor het Hogerhuis. Over de gang van zaken rond Pigot vonden uitvoerige discussies plaats in de 'Court of Directors' en in het Britse parlement. Het laatste herstelde Pigot in zijn functie, maar binnen een week nam het een aanvullend besluit, waarbij Pigot alsnog werd verzocht zijn functie neer te leggen. Inmiddels was hij in gevangenschap overleden.

Alle betrokkenen, inclusief Pigot, werden naar Londen ontboden. Met uitzondering van de overleden Pigot werden zij uiteindelijk in 1780 veroordeeld tot een boete en verval van hun functies.

239 NA, VOC inv. nr. 3458, Resolutie Raad, 12 november 1776.

240 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 12 november 1776.

241 Sir John Clavering (1722-1777), luitenant-generaal en opperbevelhebber van de Britse troepen in India.

242 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 21 januari 1776.

243 Sir Philip Francis (Dublin, 1740-Londen, 1818), 1756 in dienst van de EIC; 1773 lid van de nieuwe Raad voor India onder Sir Warren Hastings; 1780 gewond in duel met Hastings; 1784 Parlements lid; 1788 nam de leiding bij het 'impeachment' proces tegen Hastings; 1802-1807 wederom parlements lid.

244 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 12 november 1777.



Pigot had geen goede naam bij de Compagnie. Hij had in 1762 tijdens zijn eerste verblijf in India John Pybus,<sup>245</sup> lid van de Court of Directors, op geheime missie naar Kandy gezonden. Pybus moest overleggen met de koning over diens verzoek om steun van Groot-Brittannië tegen de Compagnie. Zijn afastende missie leverde echter niets op behalve grote irritatie bij gouverneur Van Eck en diplomatieke spanning tussen de Hoge Regering en de Britten. Hoewel er geen gegevens bekend zijn, zou het heel goed kunnen dat door de komst van Pigot de goede contacten, die er eerder met zijn voorgangers en Falck waren ontstaan, stokten.

De schriftelijke en mondelinge contacten zouden na 1778 worden hersteld na het uitbreken van de Frans-Britse oorlog. Zij vonden plaats tussen Governor-General Hastings en Pigots definitieve opvolger Sir Thomas Rumbold.<sup>246</sup> Volgens Falck ‘... weleer befaamd Brekebeens in Dekka ...’.<sup>247</sup>

Het gesteggel binnen het Britse bestuur kwam de Compagnie wel goed uit. Het temperde in ieder geval enigszins de Britse ambities in Zuid-India. Falck merkte tijdens de geschillen op dat hij wenste dat Moens van de ontstane onrust onder de Britten kon profiteren; hij had ‘een groot militair detachement uit Ceylon ter beschikking [gesteld]’.<sup>248</sup> Hij bedoelde hiermee dat hij de problemen met Travancore, dat steun zocht voor de bescherming tegen Haider Ali, nu zonder interventie van de Britten zou kunnen oplossen.

In de tweede helft van 1777 kreeg Haider Ali zijn handen vrij in het noorden. Door bemiddeling van de Fransen kon hij vrede sluiten met de Maratten. De Franse Gouverneur-Generaal Jean Law de Lauriston<sup>249</sup> was hier ten zeerste mee gebaat. Hij was drukdoende een anti-Britse coalitie op poten te zetten. Een oorlog tussen Haider Ali en de Maratten paste daar in het geheel niet in.<sup>250</sup> Haider Ali kon zijn aandacht weer op het zuiden richten naar Travancore.

De Fransen riepen volgens Falck voortdurend: ‘il faut une revolution pour rétablir nos affaires’ want het was moeilijk alle tegenstanders van de Britten op een lijn te krijgen. Falck

<sup>245</sup> John Pybus (1728-1789), 1742 schrijver in dienst EIC; 1762 lid van de Raad van Madras als gezant naar de koning van Kandy; 1763 opperhoofd te Masulipatam; 1767 volgens Mendis, *Advant of British*, (29-52) verlost i.v.m. slechte gezondheid; andere bronnen o.a. Bell, *Memoir General John Briggs*, schrijven dat hij na 1786 een handelsbank zou hebben opgericht in Bondstreet te Londen.

<sup>246</sup> Sir Thomas Rumbold, 1<sup>st</sup> baronet verleend voor zijn verovering Pondicherry, 1778, (1736-1801); begon zijn carrière als schrijver bij de EIC, diende onder Clive en klom op tot opperhoofd in Patna in 1766; Otto Willem Falck vervulde een identieke functie vanaf 1769 aan de kant van de Compagnie. Er is correspondentie tussen hen beiden bekend. 1766-1769 lid van de raad van Bengalen; Rumbold keerde met een groot fortuin terug naar Engeland. 1770 MP voor New Shoreham (verwikkeld in allerlei omkoopaffaires); 1772 directeur (bewindhebber) van de EIC; 1777 gouverneur van Madras; had leiding over de verovering van Pondicherry en Mahé. Hij voerde de niet geslaagde onderhandelingen met Haider Ali om hem af te houden van een invasie in de Carnatic. Hij werd verantwoordelijk gesteld, ook voor de Tweede Engels-Mysorse Oorlog; 1780 zou ontslag hebben genomen wegens slechte gezondheid; werd echter geschorst omdat hij door tegenstanders werd beschuldigd niets gedaan te hebben tegen Haider Ali; 1781 vrij gepleit door het Parlement; 1781 en 1784-1788 parlamentslid.

<sup>247</sup> Hier wordt bedoeld Dacca in Bengalen.

<sup>248</sup> NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck (duplikaat), 12 november 1777.

<sup>249</sup> Jean Law de Lauriston (1719-1797), tweemaal Gouverneur-Generaal te Pondicherry (1765-1766 en 1767-1777).

<sup>250</sup> Sen, *French in India*, 157-159; met verwijzing naar de memoires van Law ‘*Observations sur l’état de L’Inde, Paris*’ (Paris 1777), ‘If all the members who compose it are united and well-directed, it alone would suffice to destroy the English power because of the manner in which the Marathas make war; burning and devastating the country, they would destroy the source of revenue and consequently deprive the English and their allies of the means of maintaining their forces...’.

voorspelde dat hier niet veel goeds van kwam. Haider Ali zou de Compagnie niet ter wille zijn als zij hem niet steunde tegen zijn vijanden.<sup>251</sup> Haider Ali bleef volgens Falck: ‘... meester van Settua [Chetwai] en ’t land van Paponette [Paponetty], en zijne voorposten zijn onder den rook van Kranganoor [Cranganoor]’. Hij schetste het beeld dat hiertegen slechts een ‘bescheiden’ legermacht<sup>252</sup> kon worden ingebracht. Zijn opsomming van de sterkte toonde aan dat het Ceylonse detachement niet veel manschappen had verloren bij de eerdergenoemde hinderlaag bij Chetwai. Het aantal van ruim 1000 manschappen komt in Falcks berekening zelfs hoger uit dan de bezetting aan de Malabar vóór de expeditie. Het zou kunnen betekenen dat er bij de expeditie tegen Chetwai manschappen van de radja waren betrokken. De uitvoerige aandacht die Falck bleef besteden in zijn correspondentie en verslaglegging aan de Raad geeft wederom het belang aan dat Falck hechtte aan de Malabar en de Coromandel. Meer dan een kwart van de Ceylonese troepen was in deze periode tijdelijk gestationeerd in Zuid-India.

De militaire inzet van de radja’s van Cochin en Travancore bleek als het er op aankwam maar beperkt. Rama Varma van Travancore berichtte dat zijn troepen niet buiten zijn Rijk mochten vechten tegen Mysorse troepen. De radja van Cochin bleek in het geheim allerlei zaken te doen met Haider Ali.<sup>253</sup>

Falck nam Moens’ bijdrage en de beperkte steun van zijn ‘bondgenoten’ mee bij zijn overwegingen het Ceylonse detachement aan de Malabar voorlopig te handhaven. Begin 1778 gaf Moens opdracht de districten in het noorden van de Malabar te heroveren ondanks het defensieve standpunt van zijn Raad. Het Ceylonese detachement onder commando van de inmiddels tot majoor bevorderde Wohlfarth trok vanuit fort Cranganoor op naar Chetwai.<sup>254</sup> De Mysorse troepen verlieten daarop de directe omgeving van het fort en het district Paponetty.

De opmars naar Chetwai verliep gunstig totdat de aanval werd ingezet. Bij de poort lieten de Aziatische eenheden de Europese in de steek. Een bericht dat het leger van Haider Ali in aantocht was, deed Wohlfarth vervolgens besluiten zijn troepen terug te trekken binnen het ‘retranchement’ van fort Cranganoor. Eenheden van Haider Ali vielen daarop de voorposten aan. Deze werden succesvol afgeslagen waarop de tegenaanval werd uitgevoerd. De

251 NA, VOC Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 12 november 1777; ‘Il faut une revolution pour rétablir nos affaires, sur le present pied il faudroit mieux abandoner L’Inde, que dit rester telle comme nous sommes’.

252 NA, VOC Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 12 november 1777; ‘560 man [Europese] infanterie, 74 artilleristen, 200 Oosterlingen en ruim 100 plus nogmaals 100 sipais, en ’t Mallabaarsch garnizoen zal nog omtrent 250 Europees en eens 200 veel sipais sterk zijn. Wij hebben zeker weinig, maar de Gouverneur-Generaal van ons volk is voordeelg om veel macht te keeren. Als hij maar niet aan de overzijde van de Kranganorsche rivier doorbreekt, door de werken van de Travankoorde’. Zie tevens noot 223 van dit hoofdstuk.

253 NA, VOC inv. nr. 3519, Adriaan Moens en Raad aan Gouverneur-Generaal en Raden, 24 april 1778; waarschuwing van de eerste minster van Travancore aan Moens.

254 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins (duplikaat), 13 november 1778 (Falck verwees naar zijn brief van 2 februari, niet aanwezig in KHA, waar hij ook al over de aanval op Chetwai (‘Settia’) had geschreven; de expeditie vond plaats op 8 januari 1778; NA, VOC inv. nr. 3519, brieven van Moens aan Gouverneur-Generaal en Raden, 5 januari en 26 februari 1778). Falck noemde: 470 Europese troepen, ruim 1000 Boeginezen en ander zwarte troepen (aangenomen mag worden, op grond van zijn eerdere brieven, dat hij sipahis bedoelde). Hij verloor tijdens deze expeditie 44 man naast 3 vermisten en 5 overlopers.

eenheden van Haider Ali verlieten uiteindelijk de districten, omdat er een overeenkomst werd gesloten tussen Moens en de radja van Cranganoor. De districten van Mysore werden in het vervolg gehuurd zonder dat de Compagnie haar eis voor teruggave liet varen. Door de komst van de moesson kwam het krijgseizoen stil te liggen. Colombo besloot daarop het merendeel van zijn troepen terug te halen.<sup>255</sup> De noodzaak om een sterk Ceylonees detachement te handhaven was na de overeenkomst komen te vervallen.

Op 5 mei 1778 boog de Secrete Raad zich over een secrete brief afkomstig van Van Vlissingen. Hierin werd verhaald dat de radja van Tanjore met hulp van de Britse sipahis Negapatnam had ingesloten en alleen de toevoer van levensmiddelen toestond. De invoer van lijnwarden aan zowel de Compagnie als particulieren was verboden. Hij verzocht Falck hierop als tegenmaatregel alle vaartuigen van onderdanen uit Tanjore in de baai van Colombo in beslag te laten nemen. Na een 'lange overweging' besloot de Raad hieraan geen gevolg te geven. Zij wilde eerst weten waardoor de verwijdering tussen de Compagnie en Tanjore was ontstaan.<sup>256</sup>

De machtsverhoudingen in Zuid-India veranderden vergaand door het uitbreken van de oorlog tussen de Britten en Fransen. Op 17 maart 1778 hadden de Britten de oorlog verklaard als gevolg van de Franse erkenning van de Verenigde Staten van Amerika. De vijandelijkheden verbreidden zich geleidelijk aan van Europa naar Voor-Indië. Uit Negapatnam kreeg Colombo een doorgezonden bericht van de regering uit Madras waarbij het in kennis werd gesteld dat vijandelijkheden tegen de Fransen waren begonnen. In Surat ontving directeur Van de Graaff een duplicaatbrief van de Britten.<sup>257</sup>

In Voor-Indië stonden de Britten er bij het uitbreken van de oorlog min of meer alleen voor. Zij konden slechts rekenen op de onvoorwaardelijke steun van Muhammed Ali. Het los-vaste anti-Britse blok bestond uit Frankrijk, Mysore, de Maratten, Hyderabad en allerlei kleine, bevriende vorstendommen. De Compagnie stond formeel aan Britse kant. Falck toonde zich een voorstander van militaire samenwerking met de Britten. Hij verwoordde zijn opvattingen helder in een brief aan de Prins in 1779. Dit voorstel zou eerder aan de orde zijn gesteld in de reeds genoemde verdwenen brief uit 1772.<sup>258</sup> Falck koos voor nauwere banden met de Britten hoewel de verhoudingen met de Fransen goed waren. De laatsten hadden nog eens nadrukkelijk verklaard, dat zij bereid waren in goede harmonie met de Compagnie samen te werken.<sup>259</sup> Falck vroeg zich af wat de Britten dachten te winnen bij een oorlog tegen de Fransen in India<sup>260</sup> en ging daarbij niet nader in op de Britse positie in Noord-Amerika en India.

Het zoeken naar aansluiting met de Britten kwam vooral voort uit een koele berekening waar de meeste handelsvoordelen en grootste veiligheid voor Ceylon te behalen viel.

**255** KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins (duplicaat), 13 november 1778; twee van de vijf Europese compagnieën en twee van de drie inlandse (compagnie 141 man); op 5 mei 1778 vertrok een compagnie van het Korps (Lijf)jagers onder commando van majoor Wohlfarth en een compagnie Oosterlingen onder Kapitein Moemba (NA, inv. nr. 1182; sterkteoverzicht 1780).

**256** NA, VOC inv. nr. 3517, Resolutie Secrete Raad, 5 mei 1778; de secrete brief was van 6 april 1778.

**257** NA, VOC inv. nr. 3517, Resolutie Secrete Raad, 28 november 1778.

**258** Brieven hierover ontbreken in NA, SLNA en KHA; er bestaat slechts een verwijzing in KHA.

**259** NA, VOC 3486, Resolutie Raad, 14 maart 1777.

**260** NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 11 november 1778 (met een toegevoegd PS, februari 1779).

De Britten bleven zich voorlopig concentreren op de grootschalige oorlog in Zuid-India en hadden hier hun handen meer dan vol aan. De strijd zou niet alleen tegen de Fransen moeten worden gevoerd maar ook tegen de andere deelnemers aan de anti-Britse Liga. De verhouding met Haider Ali en de nizam van Hyderabad werd ernstig aangetast doordat de Britten het district Guntur gelegen ten zuiden van de stad Hyderabad en ten noorden van Mysore aangeboden hadden gekregen.<sup>261</sup> Beide vorsten vonden dit hoogst ongewenst. Daarnaast waren zij verbolgen over het achterwege blijven van de jaarlijkse financiële bijdragen. Mysore kreeg deze op grond van het 'vredesverdrag' uit 1769, dat een einde maakte aan de eerste Brits-Mysorse oorlog. Hyderabad ontving een bijdrage wegens een verdrag met de EIC, waarbij zij destijds beloofd had de vijandelijkheden te staken. Tot slot was Haider Ali nog steeds verontwaardigd dat hij in 1771 conform het 'vredesverdrag' geen Britse steun had ontvangen in zijn oorlog tegen de Maratten.

De sultan van Mysore zon op wraak. Hij dacht samen met Hyderabad en de Maratten met succes tegen de Britten te kunnen optrekken. De anti-Britse liga van Law de Lauriston kwam nu van de grond. Dit betekende het begin van de door Haider Ali zeer gewenste tweede Brits-Mysorse oorlog. Hij geloofde niet meer in een vrede. De Britten hadden aangetoond zijn vertrouwen geheel niet waard te zijn. En volgens de nizam zaten de Britten onder de duim van zijn aartsvijand Muhammed Ali.<sup>262</sup>

Falck maakte zich door de dreigende invasie van Haider Ali en zijn bondgenoten in Carnatic grote zorgen over de Malabar en de Coromandel. Hij schreef aan de Hoge Regering dat niemand Haider Ali meer kon vertrouwen. 'Ik wenschte wel, dat wij van dien Nabab al ontslaagen waren'.<sup>263</sup> Hij had de Hoge Regering al begin 1778 gevraagd om nadere instructie over de houding van de Compagnie tegenover de Indiase vorsten. Hij was ervan overtuigd dat 'de heer Naik [van Madura]' naar 'vermogen' te hulp zou komen overeenkomstig het bestaande verdrag. Hij wees de Hoge Regering erop dat de hulp die tegen Haider Ali werd verleend, eveneens op dit verdrag berustte.<sup>264</sup>

De Britten en Muhammad Ali waren volgens Falck niet in staat een invasie tegen te houden. De Onderhorigheden liep eveneens groot gevaar. De troepen uit Ceylon konden de belangen van de Compagnie in India niet langer beveiligen. Ondertussen liet hij in Trincomalee, Galle en Colombo de nodige voorzorgsmaatregelen nemen. In het hoofdstuk over Ceylon in de onderhavige periode valt te lezen dat 1778-1781 cruciale jaren waren voorafgaande aan de oorlog. Aan de jarenlange rust op het eiland kwam een einde. De geruchtenstroom werd langzaam aan werkelijkheid. India kreeg volop te maken met groot oorlogsgekwel dat fnuikend was voor de handelsbelangen van de Compagnie.

<sup>261</sup> Swarnalatha, *Political Economy of the Northern Coromandel*, 48; de bestuurder van Guntur was van 1766-1782 Basalat Jung. Hij was een broer van de nizam van Hyderabad.

<sup>262</sup> Ramaswami, *Political History of the Carnatic*, 220.

<sup>263</sup> NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 31 januari 1779.

<sup>264</sup> NA, VOC inv. nr. 3517, Iman Willem Falck aan Gouverneur-Generaal en Raden, 12 november 1778.

## 8.7 Conclusie

De beschrijving van de ontwikkelingen in India vlak vóór en tijdens de bestuursperiode van Falck tot aan het begin van de Frans-Britse oorlog van 1778-1783 geeft inzicht in zijn politiek en militair strategisch beleid ten aanzien van Zuid-India en Ceylon. Falck en de leden van zijn Raad waren er van overtuigd dat Zuid-India van het grootste belang was voor de veiligheid van Ceylon. Hij ging voort in de lijn van Van Goens de Oude en van Van Imhoff onder andere omstandigheden. Zuid-India was voor Ceylon de achilleshiel. De strijd tussen de Europese grootmachten en het optreden van de twee machtigste Indiase vorsten bepaalden mede het lot van Ceylon. De Hoge Regering concentreerde zich echter vooral op Java en de specerij-eilanden. Zij wenste handhaving van de strikte neutraliteitspolitiek van Den Haag ook in Voor-Indië. In de bestuursperiode vóór Falck bleek het handhaven van dit uitgangspunt reeds uiterst delicaat. De vijandelijkheden, waar de Compagnie vaak buiten stond, vonden letterlijk op de stoepen van de factorijen en loges plaats. Een neutrale houding werd niet begrepen door de vorsten en wekte weinig ontzag. De handhaving van de status quo positie van de Compagnie was voor Falck en de zijnen niet synoniem aan strikte neutraliteit. Voor het handhaven van de status quo waren naast voldoende troepen, ook aanzien en gezag nodig van de VOC-bestuurders in Voor-Indië.

De haat-liefde verhouding van Haider Ali, sultan van Mysore, met alle partijen in Zuid-India bepaalde het politiek-militair-commercieel klimaat. De zich vestigende Britse grootmacht nam geleidelijk, met ups en downs, de oude positie van de Groot Mogol over in deze periode.

Het nog net haalbare tegenspel van Falck tegen de machtige partijen in Zuid-India getuigde van realisme en politiek inzicht waaraan het bij de Hoge Regering vaak ontbrak. Een van Falcks daden en die van zijn vertrouwelingen in India, Moens en Van Angelbeek, was het daadwerkelijk inhoud geven aan de verdragen met Travancore, Cochin, Cranganoor en Madura.

Falck toonde zich in 1766 voorstander van een militair verdrag met Haider Ali ondanks diens grote afkeer van de Britten en zijn oorspronkelijke bondgenootschap met de Fransen. Door het steeds machtiger, onbetrouwbaarder en agressiever worden van Haider Ali zag hij meer in een eventueel bondgenootschap met Muhammad Ali en een nauwere samenwerking met de oude bondgenoot van de Republiek, de concurrent Groot-Britannië.

Pleitte hij immers niet reeds in 1772 bij zijn opperbewindhebber, de stadhouder, voor een nauwe samenwerking met de Britten in Voor-Indië en waren zijn schriftelijke contacten met Madras op basis van de oude verdragen tussen Groot-Britannië en de Republiek hier niet een uitvloeisel van?